

การศึกษาพฤษภาคมศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้
อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา
พฤษภาคม 2552

การศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้
อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา

พฤษภาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้
อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา
พฤษภาคม 2552

ศิริ ไชยข้อฟ้า. (2552). การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน

ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. สารนิพนธ์ กศ.ม. (วิทยาศาสตร์ศึกษา).

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์:

รองศาสตราจารย์เรณู ศรีสำราญ

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ครั้งนี้ ได้เริ่มทำการศึกษาดังตั้งแต่วันที่ 2550 จนถึงธันวาคม 2551 โดยได้ทำการ สัมภาษณ์ประชากรบ้านดงผาปูน เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการนำพืชจากป่าชุมชนบ้านดงผาปูน มาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น พืชที่นำมาใช้ ส่วนที่ใช้ วิธีใช้ และประโยชน์ของพืชเหล่านั้น มีการเก็บ ตัวอย่างพืชที่นำมาใช้ จำแนกหาชื่อวิทยาศาสตร์โดยนำไปเปรียบเทียบกับตัวอย่างพืชของ พิพิธภัณฑ์พืชในสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่ จากผลการศึกษา พบว่าประชากรบ้านดงผาปูนมีการใช้พืชจากป่าชุมชนบ้านดงผาปูนทั้งหมด 23 ชนิด 22 สกุล 17 วงศ์ สามารถจำแนกพืชเหล่านั้นได้เป็นอาหาร 16 ชนิด พืชใช้เป็นยาสมุนไพร 5 ชนิด และอีก 5 ชนิดใช้ในการก่อสร้างบ้าน และประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาพบว่าชุมชน บ้านดงผาปูนมีความสำคัญอย่างสูงเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านดงผาปูนแห่งนี้

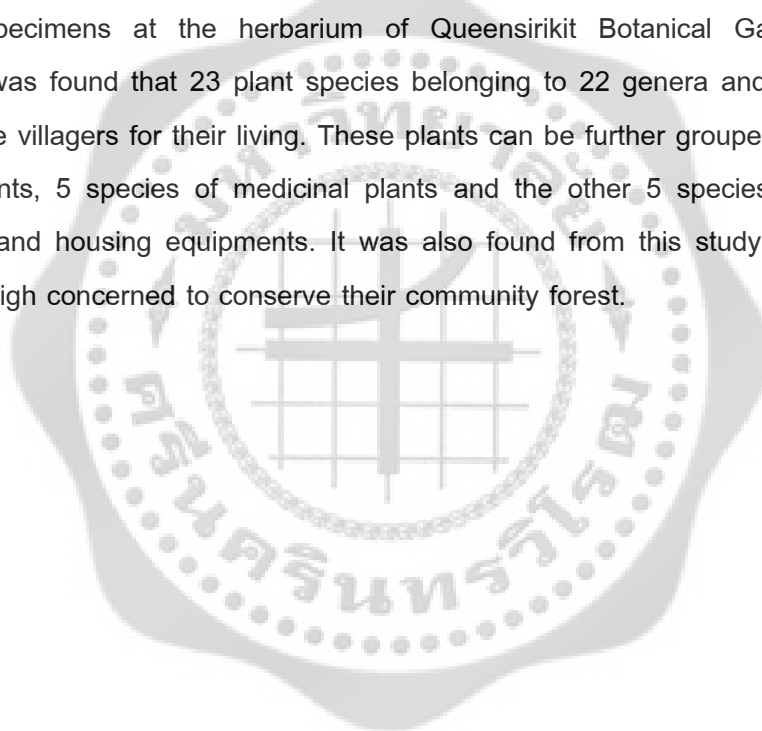
Ethnobotanic study in Dongphapoon Village, Bokluatai Subdistrict, Boklua District,
Nan Province.

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Science Education
at Srinakharinwirot University
May 2009

Siri Chaichorpha. (2009). *Ethnobotanic study in Dongphapoon Villege, Bokluatai Subdistrict, Boklua District, Nan Province*. Master's Project, M.Ed. (Science Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Renoo Sornsamran.

Ethnobotanic study of people in the Dongphapoon Village, Bokluatai Subdistrict, Boklua District, Nan Province was carried out during September 2007 to December 2008. The utilization of community forest products by the villagers was interviewed. The collected data include local plant names, parts use, method of uses and their benefits. Specimens of related plants were collected and determined to species by comparing with the voucher herbarium specimens at the herbarium of Queensirikit Botanical Garden, Chiangmai Province. It was found that 23 plant species belonging to 22 genera and 17 families were utilized by the villagers for their living. These plants can be further grouped in to 16 species of edible plants, 5 species of medicinal plants and the other 5 species using for house construction and housing equipments. It was also found from this study that the villagers have rather high concerned to conserve their community forest.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการ
สอบได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง การศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน ตำบล
บ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ของศิริ ไชยซ่อฟ้า ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา ของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์เรณู ศรสำราญ)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฟื่องลดา วีระสัย)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์เรณู ศรสำราญ)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(รองศาสตราจารย์สุภาพร สุกสีเหลือง)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์
(อาจารย์ ดร.ละออ อัมพรพรรดี)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะวิทยาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร มากตุ่น)

วันที่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2552

ประกาศคุณูปการ

ด้วยพระมหากษัตริย์คุณแห่งองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิชัย
สำนึกในพระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ที่ได้พระราชทานโอกาสในการศึกษา ในระดับมหาวิทยาลัย
ครั้งนี้จนสำเร็จ เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ตามโครงการพระราชดำริ อำเภอป่าเกวียน
จังหวัดน่านต่อไป

ขอกราบขอบพระคุณสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)
ที่สนับสนุนทุนการศึกษาผ่านโครงการส่งเสริม คุณภาพการศึกษาโรงเรียนถิ่นทุรกันดาร ในสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์รณ ธรสำราญ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และ
อาจารย์ ดร.ละออ อัมพรพรรตย์ ที่ให้ความกรุณาให้คำปรึกษา ตรวจทาน แก้ไข จนสารนิพนธ์เสร็จ
สมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ทรรศเนีย ศักดิ์ดี อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้ความ
กรุณาให้คำปรึกษา และให้ความช่วยเหลือในทุกด้านด้วยดีตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณประธานกรรมการบริหารหลักสูตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญลดา
วีรชัย กรรมการบริหารหลักสูตร รองศาสตราจารย์สุภาพร สุกสีเหลือง และอาจารย์ ดร.ละออ อัมพร
พรรตย์ ที่ให้ความกรุณาเป็นกรรมการสอบเค้าโครงสารนิพนธ์และเป็นกรรมการสอบปากเปล่าสาร
นิพนธ์ รวมถึงการให้คำแนะนำในการแก้ไขสารนิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณกิตติพงษ์ เกิดสว่าง นักวิชาการหอพรรณไม้ สวนพฤกษศาสตร์
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการ ตรวจสอบ
จำแนกหาชื่อวิทยาศาสตร์ของตัวอย่างพืชจนเสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณท่านผอ .ยุทธชัย วงศ์บุญญา วัฒน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้าน
ผักเอือกและคณะครูทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณผู้ใหญ่ศุภกิต พิศจารย์ คุณลุงต้น พิศจารย์ และทุกคนในชุมชนบ้าน
ดงผาปูนที่ให้ความร่วมมือ ให้ข้อมูลและช่วยเหลือในการออกสำรวจ จนสารนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จ
สมบูรณ์ลงด้วยดี

ขอบคุณพี่ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ นิสิตปริญญาโททุกท่านที่ช่วยเหลือแนะนำ ด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายนี้ผู้วิชัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ครอบครัว ที่เป็น กำลังใจแก่ผู้วิชัย
ตั้งแต่นั้นจนถึงวันที่สำเร็จการศึกษา

ศิริ ไชยข้อฟ้า

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลังและความสำคัญของการวิจัย.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	2
ความสำคัญของการวิจัย.....	2
ขอบเขตของการวิจัย.....	2
ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา.....	2
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	3
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
เอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	4
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	19
การสัมภาษณ์การใช้ประโยชน์จากพรรณพืชบริเวณป่าชุมชน.....	19
การเก็บตัวอย่างพืชจากป่าชุมชน.....	20
การจำแนกกลุ่มการใช้ประโยชน์.....	21
สถานที่ทำการศึกษา.....	21
ระยะเวลาทำการศึกษา.....	21
4 ผลการศึกษา.....	22
ส่วนที่ 1 ข้อมูลของประชากร.....	22
ส่วนที่ 2 ข้อมูลจากการจำแนกพืชออกตามการใช้ประโยชน์.....	24
ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเก็บพืช ผลกระทบและการอนุรักษ์พืชจากป่าชุมชน.....	76
ส่วนที่ 4 ผลกระทบจากกระบวนการเก็บ และการใช้พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน.....	79
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	80
สรุปผล.....	80
อภิปรายผล.....	81
ข้อเสนอแนะ.....	90

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	91
ภาคผนวก.....	96
ประวัติผู้ทำสารนิพนธ์.....	100

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ข้อมูลของประชากรจำแนกตามข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์.....	22
2 สรุปรายชื่อพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ด้านอาหาร.....	25
3 สรุปรายชื่อพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ด้านสมุนไพร.....	60
4 สรุปรายชื่อพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในด้านก่อสร้างและทำอุปกรณ์เครื่องใช้ เบ็ดเตล็ด.....	67
5 แสดงพืชที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์มากกว่า 1 อย่าง.....	75

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่ภาพถ่ายทางดาวเทียมแสดงที่ตั้งของสถานีอุดุนิยมวิทยา อำเภอท่าวังผา สถานีฝนนอุทยานแห่งชาติดอยภูคา อำเภอปัว และที่ตั้งบ้านดงผาปูน	7
2 แสดงปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ปี 2550.....	8
3 แสดงอุณหภูมิเฉลี่ยของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ปี 2550.....	9
4 แสดงปริมาณความชื้นเฉลี่ยของสถานีอุดุนิยมวิทยาอำเภอท่าวังผา ปี 2550	10
5 แผนที่แสดงพื้นที่ตั้งของชุมชนบ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน.....	12
6 แผนที่อุทยานแห่งชาติขุนน่าน อำเภอบ่อเกลือ แสดงที่ตั้งป่าชุมชนบ้านดงผา ปูน	14
7 แสดงการเปรียบเทียบจำนวนชนิดของพืชจำแนกตามการใช้ประโยชน์.....	24
8 ตำว (<i>Arenga pinnata</i> Merr.)	27
9 การใช้ประโยชน์จากตำว (<i>Arenga pinnata</i> Merr.) จากป่าชุมชน.....	28
10 การแปรรูปเนื้อในเมล็ดตำว (<i>Arenga pinnata</i> Merr.) เป็นตำวในน้ำเชื่อม.....	29
11 ผักกูด (<i>Dryopteris amboinensis</i> Ktze. F).....	30
12 การใช้ประโยชน์จากผักกูด (<i>Dryopteris amboinensis</i> Ktze. F).....	31
13 หวายขม (<i>Calamus siamensis</i> Becc.).....	32
14 การใช้ประโยชน์จากหวาย (<i>Calamus siamensis</i> Becc.).....	33
15 แปลงเพาะต้นกล้าหวาย (<i>Calamus siamensis</i> Becc.).....	34
16 ไผ่บง (<i>Bambusa nutans</i> Wall.)	35
17 แกงหน่อไผ่บง	36
18 มะเดื่อหว่า (<i>Ficus auriculata</i> Lour.)	37
19 มะขวง (<i>Zanthoxylum rhetsa</i>).....	39
20 มะขวงที่มีดรวมกันเพื่อนำไปจำหน่าย	40
21 ย่านาง (<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels)	41
22 การใช้ประโยชน์จากน้ำคั้นใบย่านาง	42
23 มะกอก (<i>Spondias pinnata</i> Kurz.)	43
24 ผักฮาก (<i>Erythralum scandens</i> Blume.)	45
25 การใช้ประโยชน์จากผักฮาก	46
26 ผักหนาม (<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thw.)	47

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
27 ข่า (<i>Alpinia blepharocalyx</i> K. Schum.).....	48
28 น้ำพริกข่า.....	49
29 สะเดา (<i>Azadirachta indica</i> A. Juss.).....	50
30 ช่อดอกสะเดาลวกรับประทานกับน้ำพริก.....	51
31 ถั่วมะแฮะ (<i>Cajanus cajan</i> (L.) Millsp.).....	52
32 ฝักเหือก (<i>Ficus infectoria</i> Roxb.).....	54
33 แกงส้มฝักเหือกใส่เนื้อหมู.....	55
34 ส้มป่อย (<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.).....	56
35 ส้มป่อยที่ใช้ในพิธีทางศาสนา.....	57
36 เชื่อง (<i>Caryota urens</i> .).....	58
37 ตะเข็บ (<i>Pothos scandens</i> L.).....	61
38 รางจีด (<i>Thunbergia laurifolia</i> L.).....	63
39 ต้นดีหมี (<i>Lissea</i> sp.).....	64
40 อุน (<i>Sambucus simsonii</i> Rehd.).....	65
41 ผลิตภัณฑ์ยาหม่องน้ำที่มีส่วนผสมของของน้ำมันหอมระเหยจากผลมะขวง	66
42 การใช้ประโยชน์จากลำต้นของไผ่บง.....	68
43 กัง (<i>Thysanolaena maxima</i> Kuntze.).....	69
44 ไม้กวาดที่ทำมาจากช่อดอกกัง.....	70
45 หญ้าสามเหลี่ยม (<i>Cyperus difformis</i> L.).....	71
46 ที่รองแก้วน้ำที่ทำมาจากต้นหญ้าสามเหลี่ยม.....	72
47 ทองจาง (<i>Phrynium imbricatum</i> Roxb.).....	73
48 การใช้ประโยชน์จากใบทองจาง.....	74
49 เสื่อที่ทำจากหวาย (<i>Calamus siamensis</i> Becc.).....	74
50 ป้ายแสดงกฎเกณฑ์การอนุรักษ์ป่าชุมชน.....	76
51 ป้ายแสดงรายชื่อคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน.....	77
52 แปลงเพาะต้าว และหวาย.....	78
53 กระบอกลอยดำนํ้าทำจากลำต้นไผ่.....	78

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ

หน้า

54 ฝ่ายกักเก็บน้ำที่คนในชุมชนร่วมมือกันสร้าง.....

79

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง และความสำคัญของการวิจัย

พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน หรือพฤกษพื้นบ้าน มาจากคำว่า Ethnobotany เป็นคำศัพท์ที่ Dr. John W. Harshberger นักพฤกษศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัย Pennsylvania ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติขึ้น และใช้เป็นครั้งแรกในการเสนอผลงานทางด้านโบราณคดีต่อที่ประชุมของมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ. 1895 ซึ่งหมายความว่า การศึกษาพืชที่ชนดั้งเดิม และชนพื้นเมืองนำมาใช้ประโยชน์ (The study of plants used by primitive and aboriginal people) นอกจากนั้นยังมีนักพฤกษศาสตร์ไทยให้ความหมายของ “พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน” ไว้อีกหลายลักษณะ เช่น

1) พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน หมายถึง การศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์ของพืชตลอดจนถึงขั้นตอนการเตรียม และสู่ทางการใช้พืชนั้นๆ ที่ได้มีการสืบทอดกันมาแต่โบราณ และจำแนกการใช้ประโยชน์เป็น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ตลอดจนใช้เป็นสัญลักษณ์และความเชื่อต่างๆ (เต็ม สมิตินันทน์; และ วีระชัย ณ นคร 2534: 35)

2) พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของไทย หมายถึง พืชพื้นบ้านที่คนไทยนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน แบ่งออกเป็น พืชสมุนไพร พืชอาหาร พืชให้สีแต่งอาหาร และให้สีย้อม รวมทั้งพืชมีพิษ และพืชที่ใช้ในงานหัตถกรรมพื้นบ้าน (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม 21. 2539: 223) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ระหว่างพืชกับมนุษย์

อย่างไรก็ตาม มนุษย์กับพืช มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาแต่ดึกดำบรรพ์ เพราะพืชเป็นผู้ผลิตในห่วงโซ่อาหารของ ระบบนิเวศ อีกทั้งยังเป็นผู้ ผลิตก๊าซออกซิเจนที่สิ่งมีชีวิตใช้ในการหายใจ มนุษย์เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากพืชด้วยการลองผิดลองถูก โดยเฉพาะในเรื่องของการนำพืชมาเป็นอาหาร และยารักษาโรค องค์ความรู้เหล่านี้ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาตลอดเวลา องค์ความรู้ในด้านการใช้ประโยชน์จากพืชได้รับการสืบทอดต่อกันมา โดยวิธีการบอกกล่าว จากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งวิธีการนี้อาจจะทำให้องค์ความรู้ดั้งเดิมมีโอกาสสูญหายไปในที่สุด ในปัจจุบันจึงได้มีการศึกษาและทำการจดบันทึกองค์ความรู้ในด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในกลุ่มชนเผ่า และชนพื้นเมืองที่มีการดำรงชีวิตอยู่กับป่ากันอย่างกว้างขวาง

ชุมชนบ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากพืชที่มีอยู่มากมายในพื้นที่ธรรมชาติโดยนำมาบริโภค ใช้ในการก่อสร้าง นำมาเป็นพืชสมุนไพร และใช้ในการทำเครื่องมือต่างๆ ซึ่งการใช้ประโยชน์จากพืชป่าเหล่านี้มักอยู่ในวงจำกัด

ของกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ที่มีรายได้ต่ำ ส่วนคนรุ่นใหม่หันมาสนใจบริโภคพืชต่างถิ่นตามท้องตลาด และเมื่อเจ็บไข้ป่วยไปพบแพทย์แผนปัจจุบัน ทำให้ในอนาคตองค์ความรู้ในด้านการใช้ประโยชน์จากพืชพื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูนมีโอกาสค่อยๆ สูญหายไป ซึ่งจะส่งผลให้คนรุ่นหลังไม่รู้ถึงประโยชน์ของพืชชนิดนั้นและพืชชนิดนั้นอาจจะสูญหายไปในที่สุด

ความรู้เกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอ บ่อเกลือ จังหวัดน่านเป็นองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่า และเป็นสมบัติของชาติ สมควรได้รับการศึกษา และบันทึกไว้เพื่อเป็นแหล่งความรู้สำหรับชนรุ่นหลัง ก่อนที่องค์ความรู้ต่างๆ เหล่านี้จะสูญหายไปในที่สุด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน มีความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. สืบหาข้อมูลพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน
2. อนุรักษ์พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน
3. ศึกษาผลกระทบจากกระบวนการเก็บ และการใช้พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ดังต่อไปนี้

1. เป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรชีวภาพของชุมชน
2. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยลำดับต่อไป
3. ทำให้เยาวชนรู้จักประโยชน์ของพืชในท้องถิ่นของตน
4. สามารถนำไปใช้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอ บ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา คือ เดือนกันยายน 2550 – เดือนธันวาคม 2551

นิยามศัพท์เฉพาะ

พฤษศาสตร์พื้นบ้าน หมายถึง การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชของชุมชน หมู่ที่ 8 บ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ป่าชุมชน หมายถึง ป่าไม้ที่ชุมชนหมู่ที่ 8 บ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ภายใต้กฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติของชุมชนบ้านดงผาปูน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้เกี่ยวกับพรรณพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 8 บ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พืชพรรณนานาชนิดนับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของประเทศและยังมีความสำคัญต่อชีวิตคนในประเทศ ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น ซึ่งนับเป็นความได้เปรียบเพราะภูมิอากาศได้ส่งเสริมให้เกิดพรรณพืชมากมายหลากหลายชนิด มีทั้งพืชชั้นต่ำ พืชชั้นสูง ล้วนมีประโยชน์ทั้งในแง่ นิเวศวิทยาและการดำรงชีพของพลเมืองในประเทศ เพราะบรรพบุรุษของเรารู้จักนำพืชพรรณต่าง ๆ นี้มาใช้ประโยชน์กันมาตั้งแต่สมัยโบราณนานมาแล้ว โดยใช้ทั้งเป็นอาหาร เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม วัสดุก่อสร้างบ้านเรือน และเป็นยาสมุนไพร นับเป็นคุณประโยชน์อันอเนกอนันต์ของพืช ในปัจจุบัน จำนวนพลเมืองของประเทศเพิ่มมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย โดยเฉพาะ ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร พืชพรรณต่าง ๆ ถูกทำลายสูญพันธุ์ไปเป็นจำนวนมาก จึงเป็นความจำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังความรัก ความสนใจที่จะเรียนรู้เรื่องราวของพืชพรรณต่าง ๆ ให้แก่เยาวชน ของชาติ เพื่อให้เกิดความห่วงใยหวงแหนและตั้งใจที่จะอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ เกิดประโยชน์แก่ชนรุ่นหลังต่อไป (เรณู ศรสำราญ . 2545) ปัจจุบันมีการศึกษาพฤกษศาสตร์ (Botany) กันอย่างกว้างขวาง เพื่อศึกษาวิจัยและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จึงควรศึกษาความรู้เกี่ยวกับพืชในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ในการตรวจหาเอกลักษณ์ หาชื่อที่ถูกต้อง (Botanical names) สามารถนำ พืชมาใช้ประโยชน์ทางยาหรืออื่นๆ ที่เหมาะสมต่อไป (สมพร ภูติยานันต์. 2546) แนวทางของการ วิจัยพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน อาจแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง คือ 1) การวิจัยพืชที่มีอยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ 2) การศึกษาพืชที่ชนเผ่าและชาวท้องถิ่นใช้โดยเฉพาะ 3) การวิจัยเฉพาะด้านพืชในบางวงศ์ ข้อมูล ซึ่งนักวิจัยรายงานมีทั้งข้อมูลทางโบราณคดี มานุษยวิทยา และทางพฤกษศาสตร์ ข้อมูลควรทำให้ ได้ครบวงจรคือ จากแหล่งข้อมูลที่มีแล้วและที่ได้จากการสำรวจ จะต้องพิจารณาว่าจะศึกษาในแง่ ไหน สมัยไหน มีการจัดระบบรายชื่อพืชที่ได้ข้อมูลมาศึกษาลักษณะ และการดำรงชีวิตของพืช ตลอดจนการศึกษาสภาพแวดล้อม ต่อจากนั้นเมื่อวิจัยเสร็จแล้ว ควรมีการถ่ายทอดความรู้อย่าง กว้างขวางให้แก่คนทุก ระดับ การวิจัยควรมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการอนุรักษ์และพั ฒนาพืช ตลอดจนการใช้สอยพืช (ชูศรี ไตรสนธิ. 2539: 337)

ข้อมูลพื้นฐานบ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ประวัติความเป็นมา

บ้านดงผาปูนปัจจุบันตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบหุบเขาหินปูนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนน่าน มีภูเขาสูงชันล้อมรอบ มีประชากร 45 ครอบครัว และประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร

เดิมบ้านดงผาปูนเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านนาขวางหมู่ที่ 5 ประมาณปี พ.ศ.2526 นายอู๋ ใจปิง นายศรีจันทร์ พิศจารย์ นายต้น พิศจารย์ และนายรัตน์ พิศจารย์ เป็นบุคคลกลุ่มแรกที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ และตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นครั้งนั้นเรียกชื่อหมู่บ้านว่าหมู่บ้านห้วยจานหมู่ที่ 5.5 ซึ่งหมายความว่าบ้านดงผาปูนเป็นสาขาของหมู่บ้านบ้านนาขวาง หมู่ที่ 5 ในเวลานั้น ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นชื่อเดียวกันกับลำห้วยจานซึ่งเป็นลำห้วยสายหลักที่ไหลผ่านหมู่บ้าน

ประมาณปี พ.ศ.2528 ราษฎรบางส่วนจากบ้านบ่อหลวง หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ บางส่วนได้อพยพเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านห้วยจานอีก ซึ่งในขณะนั้น บ้านห้วยจานจัดอยู่ในเขตพื้นที่สีแดง เนื่องจากตั้งอยู่ระหว่างฐานการสู้รบของรัฐกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หลังจากเหตุการณ์ได้เริ่มคลี่คลายไปในทางที่ดี ตำรวจตระเวนชายแดนและหน่วยงานของรัฐจึงได้เข้ามาพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน รวมทั้งได้ทำการเปลี่ยนชื่อ หมู่บ้านจากบ้านห้วยจาน เป็นบ้านดงผาปูน ซึ่งเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นตามลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านที่มีภูเขาหินปูนล้อมรอบ

ในปี 2529 มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านของบ้านดงผาปูนอย่างเป็นทางการเป็นคนแรก คือ นายวีระศักดิ์ วิลาวรรณ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ ปีพ.ศ.2529 – พ.ศ.2534 คนที่สอง คือ นายสมฤทธิ์ ใจปิง ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ ปีพ.ศ.2534 – พ.ศ.2539 คนที่ 3 นายศุภกิจ พิศจารย์ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ ปีพ.ศ.2539 – ปัจจุบัน (จากการสัมภาษณ์ศุภกิจ พิศจารย์. 2551, 2 กันยายน)

ที่ตั้ง

บ้านดงผาปูนตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน หมู่บ้านตั้งอยู่บนเทือกเขาน้ำว้ากลาง ที่ พิกัด QB 320106 ทางด้านทิศตะวันออกของตัวอำเภอ บ่อเกลือ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 14 กิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดน่านประมาณ 109 กิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้. 2551)

ลักษณะทางกายภาพ

บ้านดงผาปูนตั้งอยู่บนพื้นที่ราบหุบเขาหินปูน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนน่าน มีลำห้วยจานเป็นลำห้วยสายหลักที่ไหลผ่านหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีลำห้วยที่เป็นลำห้วยสาขาซึ่งไหลจากป่าชุมชนรวมทั้งหมด 6 สาย ได้แก่ ห้วยบง ห้วยโต้ง ห้วยเปิน ห้วยปลาบู่ ห้วยหมาร้อง และ

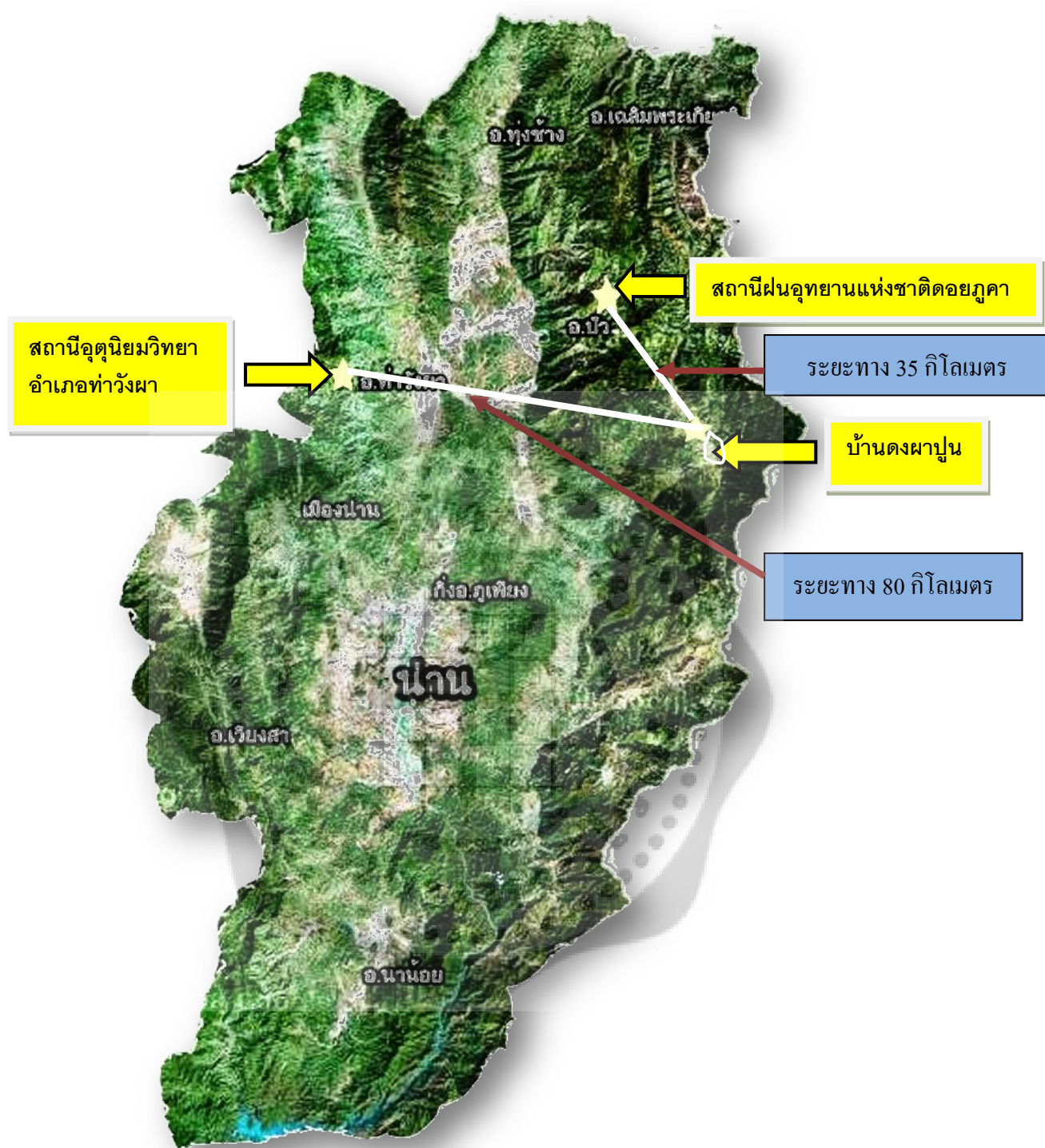
ห้วยน้ำอุ่น แล้วลำห้วยสาขาทั้ง 6 สายนี้จึงไหลมารวมกันเป็นลำห้วยจาน จากนั้นจึงไหลลงสู่ลำน้ำมาง ลำน้ำว้า และไหลลงสู่แม่น้ำน่านต่อไป (องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้. 2551)

ลักษณะภูมิอากาศ

บ้านดงผาปูนมีลักษณะภูมิอากาศทั้งหมด 3 ฤดู ดังนี้

1. ฤดูร้อน (มีนาคม – เมษายน) เป็นฤดูที่ค่อนข้างสั้นกว่าฤดูอื่นๆ
2. ฤดูฝน (พฤษภาคม-ตุลาคม) จะมีฝนตกชุกมาก ทำให้การคมนาคมไม่สะดวกโดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้านถนนจะถูกน้ำกัดเซาะจนเป็นร่องหลุม
3. ฤดูหนาว (พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์) เนื่องจากบ้านดงผาปูนตั้งอยู่บนเทือกเขา ดังนั้นในฤดูหนาวอากาศจึงหนาวและเย็นจัด (องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้. 2551)

เนื่องจากพื้นที่บ้านดงผาปูน อำเภอบ่อเกลือ ไม่มีสถานีตรวจวัดภูมิอากาศ จึงใช้ข้อมูลจากสถานีที่อยู่ใกล้เคียง คือ ข้อมูลปริมาณความชื้นของสถานีอุตุนิยมวิทยา อำเภอท่าวังผา ข้อมูลปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิเฉลี่ยจากสถานีฝนอุทยานแห่งชาติดอยภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน

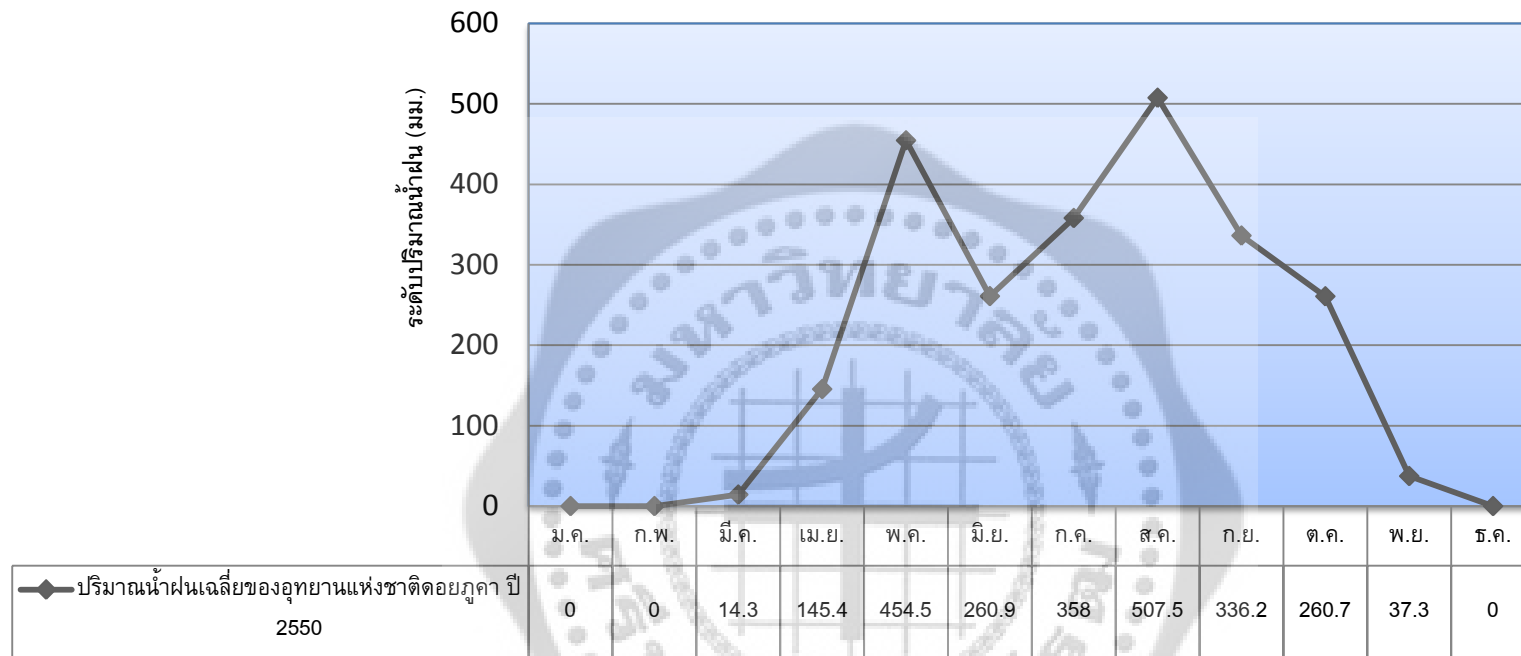

ภาพประกอบ 1 แผนที่ภาพถ่ายทางดาวเทียมของจังหวัดน่านแสดงที่ตั้งของมหาวิทยาลัยอุตุนิยมหาวิทยาลัย อำเภอน้ำขุ่น สถานีพัฒนอุทยานแห่งชาติดอยภูคา อำเภอปัว และที่ตั้งบ้านดงผาปูน

ที่มา: <http://maps.google.com/maps/ms?msa=0&msid=111874120276493928>

608.000462b0f66fd764709c0

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ปี 2550

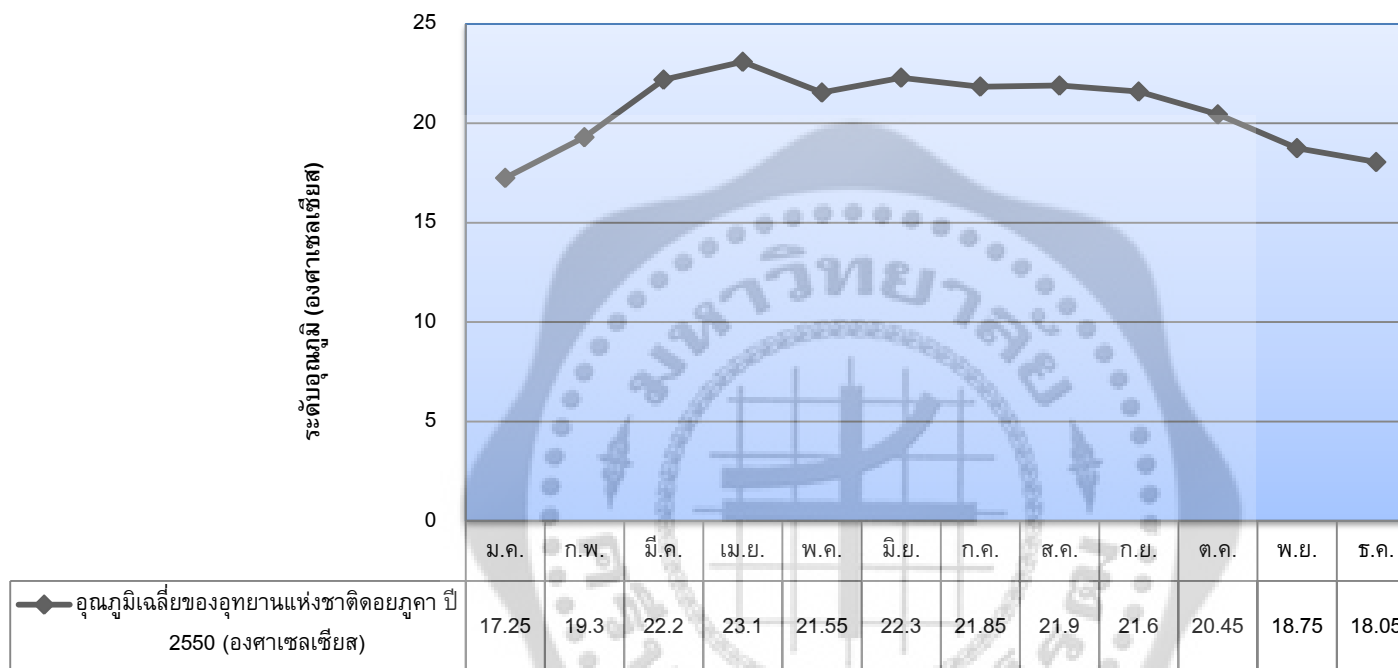

ภาพประกอบ 2 แสดงปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ปี 2550

ที่มา: สถานีฝนอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ปี 2550

จากกราฟแสดงให้เห็นว่าปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของอุทยานแห่งชาติดอยภูคาในปี 2550 โดยมีปริมาณน้ำฝนสูงสุด 507.5 มิลลิเมตร ในเดือนสิงหาคม และต่ำสุด คือ 0 มิลลิเมตร ในเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ และธันวาคม

อุณหภูมิเฉลี่ยของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ปี 2550 (องศาเซลเซียส)

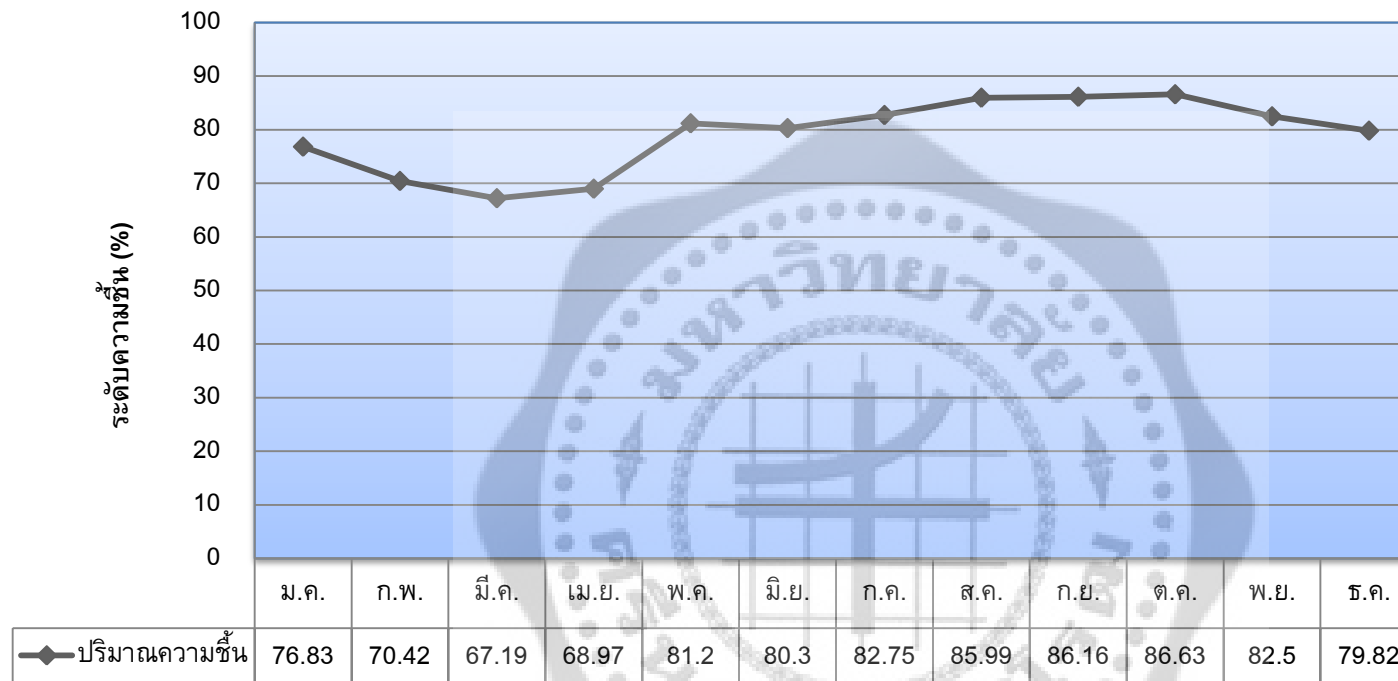

ภาพประกอบ 3 แสดงอุณหภูมิเฉลี่ยของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ปี 2550

ที่มา: สถานีฝนอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ปี 2550

จากกราฟแสดงให้เห็นว่าอุณหภูมิเฉลี่ยของอุทยานแห่งชาติดอยภูคา ปี 2550 ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยมีอุณหภูมิสูงสุด 23.1 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน และอุณหภูมิต่ำสุด 17.25 องศาเซลเซียส ในเดือนมกราคม

ปริมาณความชื้นเฉลี่ยของสถานีอุตุนิยมวิทยาอำเภอท่าวังผา ปี 2550

ภาพประกอบ 4 แสดงปริมาณความชื้นเฉลี่ยของสถานีอุตุนิยมวิทยาอำเภอท่าวังผา ปี 2550

ที่มา: สถานีอุตุนิยมวิทยา อำเภอท่าวังผา

จากกราฟแสดงให้เห็นว่าปริมาณความชื้นเฉลี่ยของอำเภอท่าวังผา ปี 2550 มีความใกล้เคียงกัน และความชื้นโดยเฉลี่ยตลอดทั้งปีค่อนข้างสูง โดยมีปริมาณความชื้นเฉลี่ยสูงสุด 86.6 % ในเดือนตุลาคม และต่ำสุด 67.1 % ในเดือนมีนาคม

สภาพภูมิศาสตร์และการคมนาคม

สภาพภูมิศาสตร์

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่บ้านนาบง หมู่ที่ 14 ตำบลบ่อเกลือใต้
อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่บ้านหางทางหลวง ต.ภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านวังปะ หมู่ที่ 5 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอ
บ่อเกลือ (องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้. 2551)

การคมนาคม

เส้นทางการคมนาคมจากจังหวัดน่านถึงบ้านดงผาปูนใช้ทางหลวงแผ่นดินได้ 2 สาย
ดังนี้

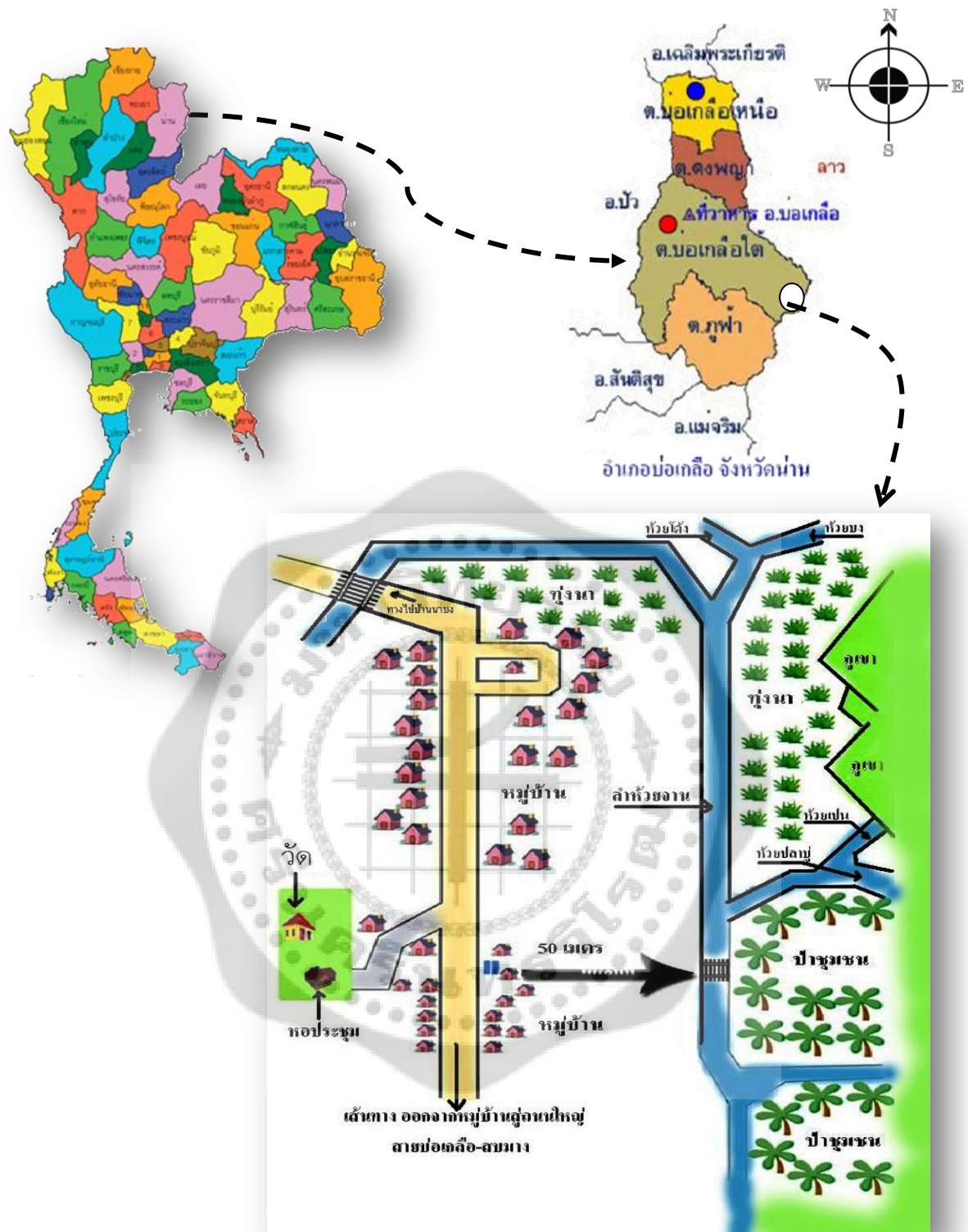
1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1080 ต่อด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1256
ต่อด้วยเส้นทางสายฝักเหือก-สบมาง แยกเข้าหมู่บ้านดงผาปูนอีกประมาณ 5 กิโลเมตร
2. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1169 ต่อด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1125
ต่อด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1156 ต่อด้วยเส้นทางสายฝักเหือก-สบมาง แยกเข้าหมู่บ้าน
ดงผาปูนอีกประมาณ 5 กิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้. 2551)

ประชากร

บ้านดงผาปูนมีทั้งหมด 45 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 163 คน เป็นชาย 86 คน
หญิง 77 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การศึกษาของประชากรจะเข้าศึกษาในโรงเรียนที่
อยู่ใกล้กับหมู่บ้าน เช่น โรงเรียนบ้านฝักเหือก โรงเรียนบ่อเกลือเป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบล
บ่อเกลือใต้. 2551)

ศาสนาและความเชื่อ

ชุมชนบ้านดงผาปูนนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลัก ซึ่งภายในหมู่บ้านมีสำนัก
สงฆ์ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับประชากรในชุมชนใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนา เช่น การทำบุญตัก
บาตรในวันพระ การทอดกฐิน เป็นต้น นอกจากนั้นชุมชนยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาผีหรือสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ ไม่ว่าจะเป็นผีบ้านผีเรือน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ตามป่าชุมชน และในแต่ละปีจะมีพิธีบูชาสิ่งศักดิ์
สิทธิ์ที่ชุมชนนับถือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนรู้สึกว่ามีสิ่งที่คอยเฝ้ามองการกระทำที่ไม่ดี
ต่อป่าชุมชน เช่น การลักลอบตัดไม้ หรือการเข้าไปขโมยพืชในป่าชุมชน เป็นต้น

ภาพประกอบ 5 แผนที่แสดงพื้นที่ตั้งของชุมชนบ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ที่มา: <http://wbc.msu.ac.th/wbc/human/0107%20102/Image/001.jpg> และ <http://www.geocities.com/ftinan/Mapnan.html>

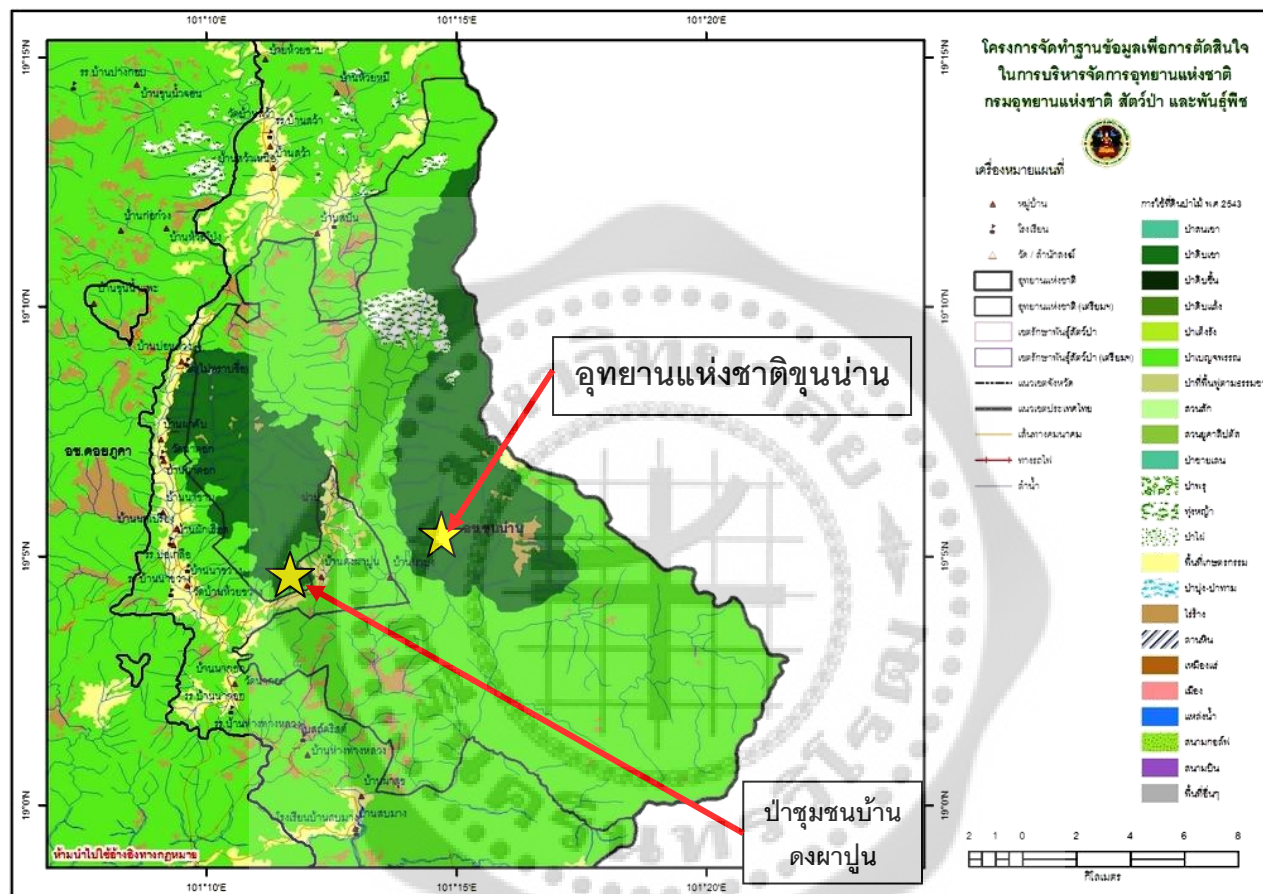
ข้อมูลป่าชุมชนบ้านดงผาปูน

ป่าชุมชนบ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบหุบเขาหินปูน ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนน่าน ซึ่งป่าชุมชนบ้านดงผาปูน มีเนื้อที่ทั้งหมด 800 ไร่ สภาพพื้นที่ของป่าชุมชนเป็นป่าเบญจพรรณ ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบมาก ได้แก่ ตำบักกูด หวาย ใฝ่บง เป็นต้น ซึ่งไม้ใหญ่ที่พบ คือ ต้นงุ่น ซึ่งมีขนาดเส้นรอบวงของลำต้นประมาณ 5 – 6 เมตร สัตว์ป่าที่มักจะพบในพื้นที่ป่าชุมชน ได้แก่ เก้ง กวาง อีเห็น หมูป่า กระรอก กระแต ไก่ป่า เป็นต้น บริเวณป่าชุมชน มีลำห้วยจานไหลผ่านระหว่างป่าชุมชนกับหมู่บ้าน

ป่าชุมชนบ้านดงผาปูนเป็นป่าที่คนในชุมชนร่วมมือกันอนุรักษ์ไว้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทุกคนได้ใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน และที่สำคัญคือหาแนวทางการดำเนินการในการอนุรักษ์เพื่อให้ป่าชุมชนคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผู้นำชุมชนได้ร่วมมือกับชาวบ้านทุกคน เข้าร่วมประชุมชี้แจงรายละเอียดของการเข้าไปใช้ประโยชน์โดยได้ข้อสรุป คือ ให้มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินการทั้งหมด 8 คน ซึ่งมีแนวดำเนินการโดยช่วยกันกำหนดขอบเขตและแนวทางการทำงานในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชุมชน มีการกำหนดกฎระเบียบการอนุรักษ์ป่าชุมชน ถ้าคนในชุมชนหรือคนอื่น ๆ ที่อยู่นอกพื้นที่ของชุมชนฝ่าฝืนกฎระเบียบที่ตั้งไว้ คณะกรรมการ ก็มีอำนาจในการจับและปรับเป็นเงิน ในแต่ละปีชุมชนบ้านดงผาปูนจะร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนมีจิตสำนึก ห่วงแหน และอนุรักษ์ป่าชุมชน ดังนี้

1. กิจกรรมสืบชะตาป่าชุมชน
2. กิจกรรมต้นไม้พูดได้
3. กิจกรรมส่งเสริมการปลูกป่า
4. กิจกรรมส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร
5. กิจกรรมการจัดทำฝายชะลอน้ำ

(องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้. 2551)

ภาพประกอบ 6 แผนที่ยุทยานแห่งชาติขุนน่าน อำเภอป้อเกลือแสดงที่ตั้งป่าชุมชนบ้านดงผาปูน

ที่มา: http://park.dnp.go.th/dnp/ptamap/9120map170109_132147.png

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลายประเทศทั่วโลกมีการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับ พืชศาสตร์พื้นบ้าน ดังเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ทำการศึกษาและมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ ปี ค.ศ.1869 นักวิจัยชาวสหรัฐอเมริกา Edward Palmer ได้ทำการรวบรวมตัวอย่างพืชพร้อมกับเขียนหนังสือออกมาจนได้รับการขนานนามว่าเป็นบิดาแห่งพืชศาสตร์พื้นบ้าน “Father of Ethnobotany” จากนั้นในปีค.ศ. 1895 Dr. John W. Harshberger นักพฤกษศาสตร์ชาวอเมริกันได้ให้ความหมายของคำว่า พืชศาสตร์พื้นบ้าน ว่าเป็นการศึกษาพืชที่ชนดั้งเดิม และชนพื้นเมืองนำมาใช้ประโยชน์ (The study of plants used by primitive and aboriginal people) จนได้ชื่อว่าเป็นนักพฤกษศาสตร์พื้นบ้านคนแรก สำหรับการศึกษาพืชศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทยมีผู้ศึกษาวิจัยกันอย่างกว้างขวาง ทั่วทุกภาคของประเทศ ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาพืช ศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาทางภาคเหนือของประเทศไทย

ข้อมูลจากการวิจัยทางด้านพืชศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ในจังหวัดน่าน ซึ่งมีอยู่หลายเผ่า พบว่าชาวเขาเหล่านี้มีการใช้ประโยชน์จากพืชหลายชนิด พืชส่วนใหญ่จะใช้เป็นอาหารมากที่สุด เช่น ข้าวขม ข้าวลัวะและข้าวถินในบางพื้นที่ของจังหวัดน่านใช้ ข้าว (*Oryza sativa* Linn.) รับประทานเป็นอาหารหลัก นอกจากข้าวแล้วยังมีพืชอีกชนิดหนึ่งคือ นางแย้มขาว (*Clerodendrum viscosum* Vent.) ซึ่งชาวเขาทั้งสามเผ่า นำมาใส่แกง หรือใช้ใบลวกเป็นผักจิ้มกินกับน้ำพริก (ทิพย์สุตา ตั้งตระกูล. 2541) ชาวเขาเผ่าถินในตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จัง หวัด น่าน นำข้าว (*Oryza sativa* Linn.) มารับประทานเป็นอาหารหลักในชีวิตประจำวันเช่นกัน (ไพศาล ทองสอน. 2544) ข้าวถินและข้าวลัวะในเขตตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ก็นำข้าว เหนียว (*Oryza sativa* var. *glutinosa*) แต่เป็นพันธุ์ข้าวไร่ มารับประทานเป็นอาหารหลัก (ทัศนเวศ ยะโส. 2543) ส่วนชาวไทยลื้อ หมู่บ้านเฮี้ยว อำเภอบัว ชาวเขาเผ่าม้ง หมู่บ้านดอยติ้ว อำเภอกำแพง และชาวเข่า หมู่บ้านสันเจริญ อำเภอกำแพง จังหวัดน่าน ใช้ประโยชน์จากพืชในด้านสมุนไพร มากที่สุด และพืชสมุนไพรที่น่าสนใจ คือ ว่านพระฉิม (*Dioscorea bulbifera* Linn.) ซึ่งชาวม้งนำลำ ตันมาตัดเป็นท่อนต้มกับน้ำ หรือดองกับเหล้าขานำมาดื่มเพื่อบำรุงกำลัง และเพิ่มสมรรถภาพทาง เพศของผู้ชาย เป็นต้น (จันทราภิรักษ์ ไตรวานนท์. 2541)

พืชบางชนิดพบได้เฉพาะจังหวัดน่านเท่านั้น เช่น ผักฮาก (*Erythrolalum scandens* BL.) ชาวบ้านในจังหวัดน่าน นำยอดอ่อนมาแกง หรือ รับประทานเป็นเครื่องเคียงกับน้ำพริกต่างๆ (ปริทรรศน์ ไตรสนธิ และชูศรี ไตรสนธิ. 2542)

ข้อมูลจากการวิจัยทางด้านพืชศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ในภาคเหนือ พบว่ามีการใช้ประโยชน์ในด้านสมุนไพรจากพืชอยู่หลายชนิด ซึ่ง มีคุณสมบัติทางยา ที่ใช้รักษาโรค เหมือนกัน เช่น ข้าวเม้งขาวในหมู่บ้านช่างเคียน จังหวัดเชียงใหม่ ได้นำ ใบของพืชสมุนไพรชนิดหนึ่ง คือ เปราะ (*Kaempferia* sp.) โดยนำไปต้มกับน้ำดื่มเพื่อรักษาอาการท้องร่วง (รัชดา พงษ์สัต ตยา พิพัฒน์. 2535) ชาวเขาเผ่าต่างๆในเขตศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแก่งน้อยและหนองเขียว จังหวัด

เชียงใหม่ มีการใช้พืชเป็นสมุนไพร เช่น ชาวมูเซอแดงนำราก ของลิ้นคู้ (*Polygonum paleaceum* wall.) มาต้มน้ำดื่มเพื่อรักษาอาการท้องร่วง (เยาวนิตย์ พลพิมพ์ . 2539) รวมถึงชาวกะเหรี่ยงใน เชียงใหม่ ใช้รากของเปล้าหลวง (*Croton oblongifolus* Roxb) มาต้มน้ำกับกระดังใบและเปล้าทองแตก แล้วดื่มเพื่อรักษาอาการท้องร่วง (ปิยวรรณ วินิจชัยนันท์ . 2538) และชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ตำบล เข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ นำรากของต้นน้ำลายผีเสื้อ (*Callicapa rubella* Lindl.) มา ต้มน้ำดื่มแก้อาการปวดท้องและอาการท้องร่วงเช่นกัน (ชลทิศา ทิชาชาติ. 2547)

ชาวเขาต่างเผ่ากันแต่มีการใช้ประโยชน์จากพืชชนิดเดียวกันเพื่อจุดประสงค์เดียวกัน เช่น ชาวม้งชาวในหมู่บ้านช่างเคียน จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ใบของต้นสาบเสือ (*Eupatorium odoratum* Linn.) มาบดขยี้หรือตำให้ละเอียดใช้ปิดแผลสดเพื่อห้ามเลือด (รัชดา พงษ์สัตยาพิพัฒน์. 2535) และ ชาวเขาเผ่าม้งและชาวเขาในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน ก็นำใบของต้นสาบเสือมาตำให้ละเอียดพอก บริเวณบาดแผลเพื่อห้ามเลือดเช่นกัน (จันทราภรณ์ โตวานนท์. 2541)

นอกจากนี้ยังพบว่าพืชชนิดเดียวกันแต่ มีการใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ชาวกินและ ชาวลัวะนำ กระดังใบ (*Leea indica*) มาใช้ในพิธีกรรม เช่น พิธีแรกขวัญไร่ (ทัศนวิศ ยะโส . 2543) ส่วนเผ่าอาข่า ลาหู่ เมี่ยน ใช้ กระดังใบเป็นสมุนไพรเช่นเดียวกับเผ่าเย้า โดยใช้รากตำพอก แผลแก้มฟกช้ำ หรือต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง ส่วนเผ่าลาหู่ใช้กระดังใบตำพอกแก้ปวดกระดูก (ปริทรรศน์ ไตรสนธิ และชูศรี ไตรสนธิ . 2543) ชาวกินและชาวลัวะในเขตตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัด น่านนำใบก่อ (*Castanopsis* spp.) มาทำหลังคาบ้าน (ทัศนวิศ ยะโส. 2543) ส่วนชาวเขาเผ่ากิน ในตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน นำผลแก่ของต้นก่อมารับประทาน (ไพศาล ทองสอน . 2544)

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านด้านพืชอาหารของชาวลีซอ ตำบล เมืองคอง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (เตือนใจ นุชดำรง และธีรยุทธ สมทน . 2548) และเผ่า มูเซอบ้านใหม่พัฒนา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (วรรณวิภา จันทร์กลม . 2549) พบว่า ขอบเขตของการหาอาหารป่ารอบหมู่บ้านอยู่ในรัศมี 2-6 กิโลเมตร ซึ่งระยะทางดังกล่าวจะมีความ หลากหลายทางชีวภาพของพืชอาหารป่าที่ราษฎรนำมาบริโภคสูง ส่วนใหญ่จะเป็นพืชกินใบ เช่น เมี่ยง (*Camellia sinensis* (L.) Kuntze) ชาวเขาจะหักบริเวณยอดเอาทั้งใบแก่และใบอ่อน มา คั่ว ขยี้ และตากแดดรับประทานโดยนำไปมาต้มน้ำดื่ม และพืชกินผล เช่น มะกอก (*Spondias pinnata* (L.) Kurz.) ชาวเขานำเปลือกของผลมะกอกมาสับให้ละเอียดคลุกกับเนื้อนำไปประกอบอาหาร รับประทาน เป็นต้น

พืชบางชนิดจะพบได้เฉพาะภาคเหนือตอนบนเท่านั้น เช่น ผักบั้ง (*Basella alba* Linn.) คน ในภาคเหนือนำใบอ่อนมาทำเป็นอาหาร เช่น นำไปแกงใส่หนาม และ ใช้ใบอ่อนของผักเอือก (*Ficus lacer* Buch.) ใส่ในแกงกับเนื้อหมูเป็นต้น (ปริทรรศน์ ไตรสนธิ และชูศรี ไตรสนธิ. 2542)

สำหรับชนเผ่าชาวกูซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยก็มีความรู้เรื่องการใช้ ประโยชน์จากพืชและสามารถจำแนกออกได้เช่นเดียวกับชนเผ่าในภาคเหนือตามที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่ไม่มีการใช้พืชในพิธีกรรม (เกศริน มณีหนู ; ชูศรี ไตรสนธิ ; และพวงเพ็ญ ศิริรักษ์ . 2545)

แต่สำหรับชนเผ่ามอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ใช้พืชบางชนิด เช่น ตะออนจะตอย ซึ่งอยู่ในวงศ์ Acanthaceae ชุบน้ำพรมใส่เรือเพื่อใช้การทำงานในแต่ละวันไม่มีปัญหา (อรุณ แก้วจรัส . 2543)

นอกจากการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ในภาคเหนือของประเทศไทยแล้ว นักวิจัยยังได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบ ว่ามีการใช้พืชหลากหลายชนิดและพืชชนิดเดียวกันแต่อาจใช้ประโยชน์ต่างกัน เช่น ชาวบ้านที่อยู่บริเวณป่าชุมชนดงใหญ่ ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ใช้รากผักหนาม (*Lasia spinosa*) ต้มกับน้ำดื่มแก้ไอเสีย (ปรีชา องค์กรประเสริฐ . 2541) แต่ชาวบ้านในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น นำยอดอ่อน ใบอ่อน ของผักหนามไปต้มลวก กินเป็นผัก จิ้มกับน้ำพริก (ทวีศักดิ์ ธิติเมธาโรจน์ . 2541) รวมถึงชุมชนบริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดนครราชสีมา นำยอดอ่อนของต้นผักหนาม ไปต้มลวก กินเป็นผัก จิ้มกับน้ำพริก เช่นกัน (ถาวร บุญราศรี. 2550)

ส่วนพืชต่างชนิดกันแต่มีประโยชน์ทางด้านสมุนไพรเหมือนกัน เช่น ชาวบ้านบริเวณป่าดอนปู่ตาและป่าทำเลบ้านหนองจิก จังหวัดมหาสารคาม นำต้นตะขาบ (*Rhamnus minor* Hook.f.) ทั้งต้นมาต้มกับน้ำดื่มเพื่อขับพิษต่างๆ เช่น พิษเลือด พิษร้อน พิษฝีต่างๆ (ศิริวรรณ อุทธา . 2547) ในขณะที่ชาวบ้านบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโพงหลง จังหวัดหนองคายใช้ใบสดของรางจืด (*Thunbergia laurifolia* L.) ต้มกับน้ำดื่มแก้พิษ เช่นพิษเบื่อเมา (ศิริวรรณ สุขศรี. 2546)

คนดั้งเดิมหรือคนท้องถิ่นใช้ประโยชน์จากพืชโดยนำมาเป็นอาหารและสมุนไพรเป็นหลัก เมื่อคนเหล่านี้เริ่มตั้งถิ่นฐานและอยู่ร่วมกัน จึงมีการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืชเพื่อนำมาบริโภค มีการพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องพืชที่ใช้ เป็นอาหารสัตว์ เช่น นำใบบอน (*Colocasia esculenta* Hasskari) มาสับต้มให้หมูกิน เป็นต้น คนในชุมชนเหล่านั้นก็ยังเก็บหาของป่าเพื่อนำมาบริโภคเพื่อเป็นการลดรายจ่าย เช่นชุมชนชาวมูเซอส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเก็บหาของป่าเป็นหลัก (วรรณธิภา จันทร์กลม. 2549)

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในชุมชนของชาวไทยทรงดำในพื้นที่หมู่บ้านดอนทอง จังหวัดกาญจนบุรี และหมู่บ้านห้วยยาง จังหวัดนครปฐม จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่ชาวไทยทรงดำทั้งสองหมู่บ้านอาศัยอยู่จะใช้พืช เป็นสมุนไพรมากที่สุด โดยเฉพาะสมุนไพรที่ใช้แก้ไข้ และลดความร้อนในร่างกาย ใช้มากถึงร้อยละ 50 เช่น ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz) นำส่วนของลำต้น ใบ ราก ต้มกับน้ำดื่มแก้ไข้ทุกชนิด จากพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งหมด สมุนไพรบางชนิดพบที่หมู่บ้านดอนทองแต่ไม่ พบที่ หมู่บ้านห้วยยาง เช่น ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz) และบางชนิดพบที่หมู่บ้านห้วยยาง แต่ไม่พบที่หมู่บ้านดอนทอง เช่น แสมสาร (*Cassia garrettiana* Craib.) (สุมาลี ทองดอนแอ. 2546) และในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ที่บริเวณป่าเตาดำ (อุไร จิรมงคล การ. 2544) และป่าบ้านช่องแคบสามัคคี (จิณนา เพ็ญนาง. 2548) ยังพบพืชสมุนไพร เช่น รางจืด (*Thunbergia laurifolia* Lindl.) และส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.) เช่นเดียวกับพื้นที่หมู่บ้านดอนทอง (สุมาลี ทองดอนแอ. 2546)

การใช้ประโยชน์จากพืชนอกจากใช้ เพื่อเป็นอาหารและสมุนไพรแล้ว ยังมีการใช้ประโยชน์จากพืชอีกหลายวัตถุประสงค์ เช่น ชาวไทยทรงดำใช้พืชเป็นอาหารสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อนำมาประกอบพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ (สุมาลี ทองดอนแอ. 2546) ชนเผ่าลีซูนำพืชผักมาประกอบพิธีเซ่นไหว้เทพ (http://www.openbase.in.th/node/1362) เหมือนกับชุมชนที่อาศัยบริเวณป่าโคกตาบอด อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จะใช้ใบหรือดอกยอป่า (*Morinda coreia* Ham.) ทำพิธีแต่งงานหรือสู่ขัวญข้าว ชุมชนที่อาศัยบริเวณป่าโคกตาบอด อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้ยางของมะเดื่อผสมกับยางขนุนเป็นกบดักติดปีกแมลง เช่น จักจั่นเพื่อนำมา เป็นอาหาร (ภูรินทร์ ภูภักดี. 2548) ชาวบ้านในป่าบุ่งชีหลง จังหวัดมหาสารคามนำพืชมาใช้ประโยชน์ในด้านการทำเป็นเชื้อเพลิง เช่น ใช้กิ่งก้านของต้นแดงแสม (*Schoutenia ovata*) มาทำเป็นฟืน (ภัทรพร ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. 2545)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ได้แบ่งขั้นตอนของการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การสัมภาษณ์การใช้ประโยชน์จากพรรณพืชบริเวณป่าชุมชน
2. การเก็บตัวอย่างพืชจากป่าชุมชน
3. การจัดจำแนกพืชตามกลุ่มการใช้ประโยชน์

1. การสัมภาษณ์การใช้ประโยชน์จากพรรณพืชบริเวณป่าชุมชน

อุปกรณ์

1. แบบสัมภาษณ์
2. สมุดบันทึก ดินสอ ปากกา
3. กล้องถ่ายรูป

วิธีการ

การสัมภาษณ์ครั้งนี้ได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ (ดังแสดงไว้ในภาคผนวก) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ประชากรของชุมชนบ้านดงผาปูน คือ หมอยาในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และประชากรในหมู่บ้าน เพื่อให้ทราบถึงการใช้ประโยชน์จากพืช เช่น พืชอาหาร พืชสมุนไพร และ พืชที่ใช้ก่อสร้างและทำอุปกรณ์เครื่องใช้ เบ็ดเตล็ด เป็นต้น โดยทำการสัมภาษณ์ประชากรในหมู่บ้านดงผาปูนทุกหลังคาเรือน ทั้งเพศหญิงและเพศชายที่มีอายุระหว่าง 15 – 25 ปี 26 – 40 ปี 41 – 49 ปี และ 50 ปีขึ้นไป

การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูล ของพืช คือ ชื่อพืช วิธีการใช้ และแนวทางในการอนุรักษ์ ที่ถูกต้องสมบูรณ์นั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งหมด 3 รูปแบบดังนี้

1. สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการสร้างคำถามแบบตายตัว แต่มีการตั้งประเด็นหลักไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งสามารถปรับหรือดัดแปลงประเด็นคำถามให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์หรือ กลุ่มบุคคลที่จะทำการสัมภาษณ์

2. สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดหัวข้อไว้แบบหลวมๆ ปลายคำถามเปิด มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนคำถามได้ในระหว่างที่มีการสัมภาษณ์ เพื่อให้การสัมภาษณ์เชื่อมโยงไปสู่คำถามต่อไป

3. สัมภาษณ์แบบสนทนาเป็นกลุ่ม (Focus Group) เป็นการสนทนาในประเด็นที่กลุ่มได้ตั้งขึ้นมาเพื่ออภิปราย หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. การเก็บตัวอย่างพืชจากป่าชุมชน

2.1 วัสดุอุปกรณ์สำหรับเก็บตัวอย่างพรรณไม้

- 2.1.1. แฉกอัดพรรณไม้ ขนาด 30 ซม. x 45 ซม.
- 2.1.2. เชือกสำหรับผูกแฉกอัดพรรณไม้
- 2.1.3. กรรไกรตัดกิ่งไม้
- 2.1.4. ถุงพลาสติกและยางรัดปากถุง
- 2.1.5. กระดาษอัดพรรณไม้ ใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ 1 คู่พับครึ่ง ตามขวาง สำหรับอัดพรรณไม้ 1 ชิ้น
- 2.1.6. กระดาษกล่อง ขนาด 30 ซม. x 45 ซม. ใช้สำหรับคั่นกลางระหว่างกระดาษหนังสือพิมพ์ที่อัดพรรณไม้
- 2.1.7. ป้ายกระดาษขนาด 2 ซม. x 3 ซม. สำหรับผูกและเขียนหมายเลขของพรรณไม้ ให้ตรงกับสมุดบันทึก
- 2.1.8. สมุดบันทึกใช้สำหรับบันทึกข้อมูลต่างๆ ของพรรณไม้ เช่น วัน เดือน ปี ที่เก็บ สถานที่เก็บตัวอย่าง ชื่อพื้นเมือง
- 2.1.9. ดินสอสำหรับจดบันทึกและเขียนหมายเลขบนป้ายกระดาษ
- 2.1.10. กล้องถ่ายรูป
- 2.1.11. อุปกรณ์อื่นๆ เช่น เทปวัดระยะ เชือกฟาง

2.2 วิธีการศึกษา

2.2.1 เก็บตัวอย่างพรรณไม้บริเวณป่าชุมชนบ้านดงผาปูนกับผู้รู้ในชุมชน พร้อมทั้งทำการบันทึกภาพก่อนเก็บตัวอย่างพรรณไม้เพื่อนำไปใช้ในการตรวจสอบเอกลักษณ์ของพืช รวมถึงการจดบันทึกข้อมูลต่างๆ ของพืชที่อาจจะเปลี่ยนแปลง ลงได้เมื่อนำมาทำตัวอย่างแห้ง และในการเก็บตัวอย่างพรรณไม้จะทำการเก็บส่วนตัวอย่างที่สมบูรณ์ ทั้งใบ ดอก ผล และเมล็ด อย่างน้อย 3 ชิ้น ต่อพืช 1 ชนิด

2.2.2 นำตัวอย่างพรรณไม้ที่ได้มาอัดด้วยแฉกอัดพรรณไม้แห้ง

2.2.3 นำตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้งมาตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ โดยผู้เชี่ยวชาญ เอกสารรูปวิธาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำไปเทียบ กับตัวอย่าง พืชใน หอพรรณไม้สวนพฤกษศาสตร์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่

3. การจัดจำแนกกลุ่มการใช้ประโยชน์

วิธีการ

3.1 นำข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืช และแนวทางการอนุรักษ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์จำแนกพืชออกเป็นกลุ่มตามการใช้ประโยชน์ ได้แก่

3.1.1 พืชอาหาร

3.1.2 พืชสมุนไพร

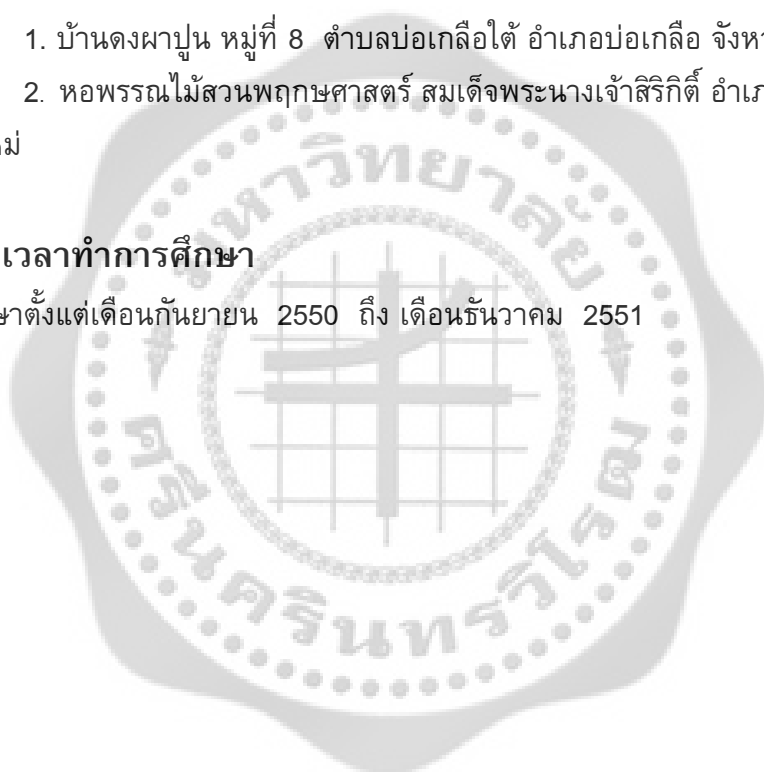
3.1.3 พืชที่ใช้ก่อสร้างและทำอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด

สถานที่ทำการศึกษา

1. บ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
2. หอพรรณไม้สวนพฤกษศาสตร์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ระยะเวลาทำการศึกษา

เริ่มทำการศึกษาตั้งแต่เดือนกันยายน 2550 ถึง เดือนธันวาคม 2551

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของประชากร

ส่วนที่ 2 ข้อมูลจากการจำแนกพืชออกตามการใช้ประโยชน์

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเก็บพืช และการอนุรักษ์พืชจากป่าชุมชน

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากกระบวนการเก็บ และการใช้พฤษศาสตร์พื้นบ้าน

ข้อมูลของประชากรบ้านดงผาปูนซึ่งมีประชากรทั้งหมด 163 คน เป็นชาย 86 คน หญิง 77 คน มีผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 70 คน สามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

เพศชาย ให้สัมภาษณ์ 41 คน เป็นหมอยา 1 คน เป็นผู้นำชุมชน 1 คน คนทั่วไป 39 คน

เพศหญิง ให้สัมภาษณ์ 29 คน เป็นคนทั่วไปทั้งหมด 29 คน

ตาราง 1 ข้อมูลของประชากรจำแนกตามข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

		ระดับการศึกษา (คน)				อาชีพ(คน)				รายได้ (คน/เดือน)						
เพศ	อายุ			ระดับอุดมศึกษา	ไม่ผ่านระบบการศึกษา	เกษตรกร	รับจ้าง	ค้าขาย	รับราชการ	อื่นๆ	ต่ำกว่า 1,000	1,000 – 2,000 บาท	2,000 บาทขึ้นไป	คน	รวม (คน)	
		ป.1 – ป.6	ม.1 – ม.6													
ชาย	วัยรุ่น (15-25 ปี)	4	4	-	1	3	-	-	-	6	2	5	2	9	41	
	วัยกลางคน (26-40ปี)	7	-	-	1	8	-	-	-	-	1	4	3	8		
	วัยผู้ใหญ่ (41-49ปี)	13	1	-	1	14	-	-	1	-	1	12	2	15		
	วัยสูงอายุ (50ปีขึ้นไป)	3	-	-	6	9	-	-	-	-	7	2	-	9		
หญิง	วัยรุ่น (15-25 ปี)	5	3	-	-	7	-	-	-	1	1	7	-	8	29	
	วัยกลางคน (26-40ปี)	8	-	-	-	8	-	-	-	-	3	5	-	8		
	วัยผู้ใหญ่ (41-49ปี)	3	-	-	-	3	-	-	-	-	-	3	-	3		
	วัยสูงอายุ (50ปีขึ้นไป)	-	-	-	10	10	-	-	-	-	10	-	-	10		
รวมทั้งหมด															70	70

จากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 70 คน สามารถสรุปข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ดังนี้

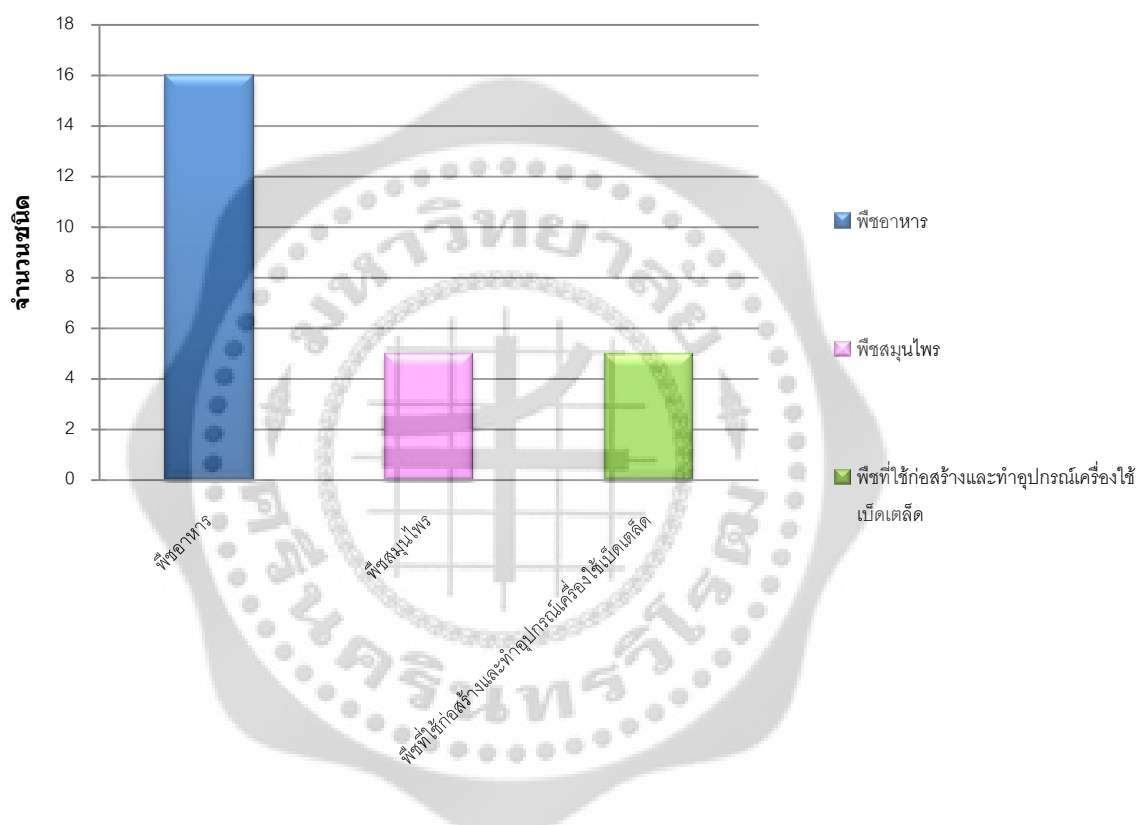
ผู้ที่ให้ข้อมูลได้มากที่สุดในกลุ่มของประชากรเพศชาย อยู่ในวัยสูงอายุ โดยมีอายุตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป เป็นผู้ที่ไม่ได้ผ่านระบบการศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท/คน/เดือน ในกลุ่มประชากรวัยสูงอายุนี้นี้อีกมี 1 คน คือ นายต้น พิศจารย์ อายุ 60 ปี ไม่ได้ผ่านในระบบการศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร รองลงมาคือประชากรในวัยผู้ใหญ่ อายุระหว่าง 41 – 49 ปี และ ประชากรในวัยกลางคน อายุระหว่าง 26 – 40 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คือ ชั้น ป.1 – ป.6 ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท/คน/เดือน และผู้ที่ให้ข้อมูลได้น้อยที่สุด คือ ประชากรในวัยรุ่น ที่มีอายุระหว่าง 15 – 25 ปี การศึกษามีทั้งช่วงชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้าง รายได้ส่วนใหญ่ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท/คน/เดือน

ผู้ที่ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้มากในกลุ่มประชากรเพศหญิง คือ วัยสูงอายุ โดยมีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่ไม่ได้ผ่านระบบการศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท/คน/เดือน รองลงมาคือประชากรในวัยผู้ใหญ่ ที่มีอายุระหว่าง 41 – 49 ปี และประชากรในวัยกลางคน ที่มีอายุระหว่าง 26 – 40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คือ ชั้น ป.1 – ป.6 ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท/คน/เดือน และผู้ที่ให้ข้อมูลได้น้อยที่สุด คือ ประชากรในวัยรุ่น ที่มีอายุระหว่าง 15 – 25 ปี การศึกษามีทั้งช่วงชั้นประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท/คน/เดือน

ภูมิปัญญาความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืช เช่น ใช้เป็นอาหาร เป็นสมุนไพร หรือใช้ในการก่อสร้างและเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ของคนในชุมชนโดยเฉพาะหมอยา และคนที่อยู่ในวัยสูงอายุทั้งเพศหญิงและเพศชาย ส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่อยู่ในถิ่นเดิม คือ บ้านบ่อหลวง หมู่ 1 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ก่อนที่จะย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบ้านดงผาปูน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลจากการจำแนกพืชออกตามการใช้ประโยชน์

จากการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านบริเวณป่าชุมชนบ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่าที่ชุมชนบ้านดงผาปูนนำพืชมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 23 ชนิด สามารถแบ่งพืชตามลักษณะการใช้ประโยชน์เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ พืชอาหาร 16 ชนิด พืชสมุนไพร 5 ชนิด และพืชที่ใช้ในการก่อสร้างและเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด 5 ชนิด ซึ่งในจำนวนพืชทั้งหมด 23 ชนิดนี้บางชนิดมีการใช้ประโยชน์ได้มากกว่า 1 อย่าง และได้จัดทำกราฟแสดงการเปรียบเทียบจำนวนชนิดของพืชตามการใช้ประโยชน์ ดังกราฟต่อไปนี้

ภาพประกอบ 7 กราฟแสดงการเปรียบเทียบจำนวนชนิดของพืชจำแนกตามการใช้

จากการจำแนกพืชตามการใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด 3 กลุ่มดังกล่าวข้างต้นสามารถแสดงรายละเอียดของพืชได้ดังต่อไปนี้

พืชอาหาร ชุมชนได้นำพืชจากป่าชุมชนมาใช้เป็นอาหารทั้งหมด 14 วงศ์ 15 สกุล 16 ชนิด โดยได้จัดเรียงตามลำดับการใช้ประโยชน์จากมากไปหาน้อย ดังต่อไปนี้

ตาราง 2 สรุปรายชื่อพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ด้านอาหาร

ลำดับที่	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ลักษณะนิสัย	การใช้ประโยชน์
1	Palmae	<i>Arenga pinnata</i> Merr.	ชิต	ต้าว	เป็นไม้ยืนต้น	นำเนื้ออ่อนในเมล็ดมาประกอบเป็นอาหารหวาน
2	Dryopteridaceae	<i>Dryopteris amboinensis</i> Ktze. F	ผักกูด	ผักกูด	เป็นเฟินชนิดหนึ่ง	ใช้ยอดรับประทาน เช่น ต้มกับน้ำพริก หรือแกงส้ม
3	Palmae	<i>Calamus siamensis</i> Becc.	หวาย	หวายขม	เป็นไม้เถาในวงศ์ปาล์ม	นำแกนกลางของลำต้นมาต้มตำกับเครื่องปรุงนำไปผัดรับประทาน หรือเป็นส่วนประกอบของแกงแค
4	Gramineae	<i>Bambusa nutans</i> Wall.	ไผ่บง	ไผ่บง	เป็นไม้ยืนต้น วงศ์เดียวกับหญ้า	นำหน่อไผ่บงมาประกอบอาหาร เช่น แกงหน่อไผ่บง เป็นต้น
5	Moraceae	<i>Ficus auriculata</i> Lour.	มะเดื่อหัว	มะเดื่อหัว	เป็นไม้ยืนต้น	รับประทานผลมะเดื่อสดใช้เป็นเครื่องเคียงกับอาหารคาว
6	Rutaceae	<i>Zanthoxylum rthetsa</i> .	มะขวง	มะขวง	เป็นไม้ยืนต้น	นำผลดิบหรือแห้งตำใส่แกงต่างๆ เช่น แกงแคไก่
7	Menispermaceae	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels.	ย่านาง	จะนาง	เป็นไม้เถา	นำไปมาตำคั้นเอาน้ำใส่ในแกง
8	Anacardiaceae	<i>Spondias pinnata</i> Kurz	มะกอก	มะกอก	เป็นไม้ยืนต้น	ผลดิบกินสดได้ ผลสุกนำไปตำน้ำพริก
9	Olacaceae	<i>Erythrolalum scandens</i> Blume.	ผักฮาก	ผักฮาก	เป็นไม้เลื้อย	นำยอดอ่อนมากินสดจิ้มน้ำพริก

ตาราง 2 (ต่อ)

ลำดับที่	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ลักษณะนิสัย	การใช้ประโยชน์
10	Araceae	<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thw.	ผักหนาม	ผักหนาม	เป็นพืชล้มลุก	นำยอดอ่อนมาต้มกินกับน้ำพริก
11	Zingiberaceae	<i>Alpinia blepharocalyx</i> K. Schum.	ข่า	ข่า	เป็นพืชล้มลุก	ใบใช้ห่ออาหาร นำดอกมาต้มกินกับน้ำพริก ใช้เหง้าประกอบอาหาร
12	Meliaceae	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss.	สะเดา	สะเลียม	เป็นไม้ยืนต้น	นำช่อดอกมาต้ม
13	Leguminosae- Papilionoideae	<i>Cajanus cajan</i> (L.) Millsp.	ถั่วมะแฮะ	มะแฮะ	เป็นไม้พุ่ม	กินผลสดกับลาบ
14	Moraceae	<i>Ficus infectoria</i> Roxb.	เลียบ	ผักเหือก	ไม้ยืนต้น	ใช้ยอดรับประทาน เช่น ต้มกับน้ำพริก หรือ แกงส้ม นำใบมารับประทานสดเป็นเครื่องเคียงอาหารอื่นๆ เช่น ลาบ
15	Leguminosae- Mimosoideae	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	ส้มป่อย	ส้มป่อย	เป็นไม้พุ่ม	นำยอดอ่อนมาใส่ในแกงส้ม
16	Palmae	<i>Caryota urens</i> .	เชือก	เชือก	เป็นไม้ยืนต้น	ตัดลำต้นที่แก่จัดผ่าเอาเฉพาะเนื้อข้างในลำต้นมาแกง

1. ชิด (*Arenga pinnata* Merr.)

ชื่อสามัญ	ชิด
ชื่อท้องถิ่น	ต้าว
วงศ์	Palmae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Arenga pinnata</i> Merr.
ลักษณะนิสัย	เป็นไมยืนต้นตระกูลเดียวกับปาล์ม
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ลักษณะลำต้นตรง ขนาดโตกว่าต้นตาล เมื่อเจริญ

เต็มที่ต้นสูงประมาณ 10 - 20 เมตร ใบมีลักษณะเหมือนกับใบมะพร้าว ก้านใบเหยียดตรงกว่ามะพร้าว มีเยื่อสีดำตามก้านใบ ทางใบยาวประมาณ 3 - 4 เมตร ท้องใบสีขาว เมื่อต้าวอายุ 8 - 9 ปี จะเริ่มออกดอก ดอกของต้าวมีลักษณะเป็นช่อ โดยจะเริ่มออกดอกจากส่วนบน โกล็ยอดของลำต้น ผลต้าวมีสีแดงอมน้ำตาลจะเป็นผลที่ไม่แก่หรืออ่อนจนเกินไป ผลจะแก่ประมาณเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เนื้อข้างในเมล็ดของผลต้าวสามารถนำมารับประทานได้

ก.

ข.

ค.

ภาพประกอบ 8 ต้าว (*Arenga pinnata* Merr.)

ก. ลำต้นของต้าว ข. ผลของต้าว ค. เนื้อในเมล็ดของผลต้าว

การใช้ประโยชน์ นำผลของตำมาต้มและบีบเอาเฉพาะเนื้อที่อยู่ข้างในเมล็ดเพื่อนำไปรับประทานหรือจำหน่ายต่อไป ส่วนเปลือกของผลตำชุมชนสามารถนำไปเพาะเห็ดมารับประทานได้

การเก็บหา ตำเป็นพืชที่มีค่อนข้างมากเพราะชุมชนมีการปลูกเสริมและปลูกทดแทน คนในชุมชนจะแบ่งกลุ่มเพื่อเข้าไปเก็บผลของตำที่แก่จัด ซึ่งมีทั้งหมด 3 กลุ่มๆ ละ 14 คน โดยในแต่ละกลุ่มจะหมุนเวียนกันเข้าไปเก็บผลผลิต ของตำจากป่าชุมชน กลุ่มละ 1 ปี ในแต่ละปีจะสามารถเก็บผลผลิตจากตำได้ประมาณ 3 – 4 ครั้ง ซึ่งสมาชิกในกลุ่มจะช่วยกันตัดตำจากต้น จากนั้นจึงช่วยกันลำเลียงตำที่ตัดได้มารวมกัน

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 10 – 15 ต้น /ไร่

ก.

ข.

ค.

ง.

จ.

ฉ.

ภาพประกอบ 9 การใช้ประโยชน์จากตำ (*Arenga pinnata* Merr.) จากป่าชุมชน

ก. การตัดตำที่แก่จัด

ค. การลำเลียงตำเพื่อนำไปต้ม

จ. การต้มตำก่อนนำไปบีบเอาเนื้อที่อยู่ข้างในเมล็ดออกมารับประทานหรือแปรรูป

ข. การเก็บตำหลังจากที่ตัดลงมาจากต้น

ง. การตัดตำก่อนนำไปต้ม

ฉ. การบีบผลตำเพื่อนำเอาเนื้อข้างในเมล็ดไปรับประทาน

การแปรรูป โดยนำผลของตำวที่มีอายุประมาณ 2 – 3 ปี สังเกตจากสีของผลจะมีสีแดงอมน้ำตาล นำ มาต้มและบีบผลของตำว เอาเฉพาะ เนื้อในเมล็ดมารับประทาน โดยนำมาแช่ในน้ำเปล่าให้พองตัว เป็นเวลา 2 วัน และเปลี่ยนน้ำที่แช่ทุกวัน จากนั้นนำไปต้มในน้ำเชื่อม ให้เดือดสามารถกินได้ในขณะที่กำลังร้อน หรือเก็บไว้ในถุงพลาสติกหรือขวดแก้วเพื่อ ใช้กินเป็นของหวาน ได้อีกในครั้งต่อไป

ภาพประกอบ 10 การแปรรูปเนื้อในเมล็ดตำว (*Arenga pinnata* Merr.) เป็นตำวในน้ำเชื่อม

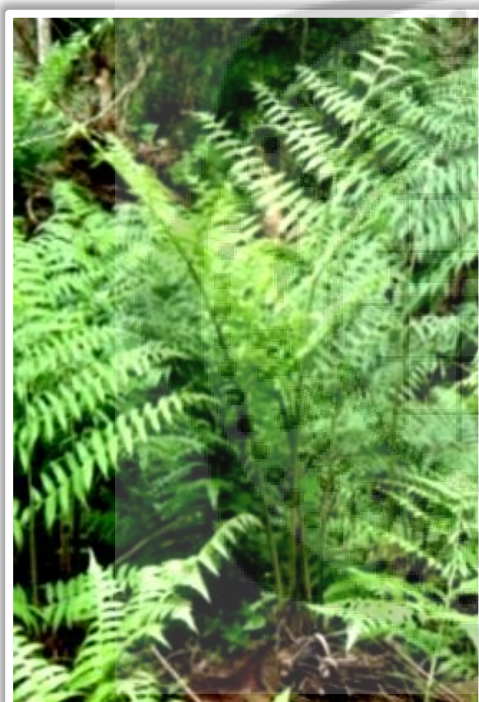
การตลาด ในการจำหน่ายตำวแต่ละครั้งจะมี พ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข เข้ามารับซื้อในหมู่บ้าน ซึ่งจำหน่ายราคากิโลกรัมละ 25 – 27 บาท ในแต่ละปีสามารถจำหน่ายตำวได้ประมาณ 1,000 – 1,500 กิโลกรัม หลังจากจำหน่ายแล้วจึงนำรายได้มาเฉลี่ยให้ทุกคนในกลุ่ม ซึ่งรายได้ของแต่ละคนจะถูก คณะกรรมการหมู่บ้าน หักภาษีร้อยละ 10 เพื่อนำไปเป็นเงินกองกลางของหมู่บ้านสำหรับการพัฒนาหมู่บ้าน รายได้จากการจำหน่ายตำว เฉลี่ยประมาณ 2,500 – 3,000 บาท/คน/ปี ซึ่งรายได้ขึ้นอยู่กับจำนวนตำวในแต่ละปี

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ และ ภูมิปัญญาในชุมชนบ้านดงผาปูนเกี่ยวกับปริมาณของต้นตำว พบว่าในอดีตประมาณ 20 ปีที่แล้ว ต้นตำวในบริเวณป่าชุมชนมีน้อยกว่าปัจจุบัน มาก สาเหตุมาจากการที่คนในชุมชน และคนจากพื้นที่อื่นมักจะเข้ามาตัดต้นตำวเพื่อนำผลของตำวไปจำหน่าย โดยไม่มีการปลูกทดแทน ทำให้ปริมาณต้นตำวลดลงเรื่อยๆ จึงทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนต้นตำว ส่งผลให้ชุมชนขาดรายได้ คนในชุมชนบ้านดงผาปูนเริ่มตระหนักและเห็นคุณค่าของต้นตำว จึงมีการปลูกทดแทน และปลูกเสริม โดยสร้างโรงเรียนเพื่อทำการเพาะต้นกล้า ตำว มีการตั้งกฎเกณฑ์การอนุรักษ์ป่าชุมชน รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้น จึงทำให้ในปัจจุบันชุมชนได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์ต้นตำวทั้งในด้านอาหารและในด้านการจำหน่ายทุกครัวเรือน

2. ผักกูด (*Dryopteris amboinensis* Ktze. F)

ชื่อสามัญ	ผักกูด
ชื่อท้องถิ่น	ผักกูด
วงศ์	Dryopteridaceae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Dryopteris amboinensis</i> Ktze. F
ลักษณะนิสัย	เป็นเฟินชนิดหนึ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลักษณะเป็นกอรากแตกฝอยเป็นกระจุกใหญ่ ก้านใบยาวประมาณ 1 เมตร แตกจากเหง้าใต้ดิน ใบเป็นแผงแบบขนนก แตกเป็นคู่ขนานตั้งแต่กลางก้านใบไปจนตลอด ปลายใบเล็กหีกงอ ยอดอ่อนและปลายยอดม้วนงอแบบก้นหอยและมีขน

ก.

ข.

ค.

ง.

ภาพประกอบ 11 ผักกูด (*Dryopteris amboinensis* Ktze. F)

ก. ผักกูดในสภาพธรรมชาติ
ค. ยอดอ่อนของผักกูด

ข. ใบของผักกูด
ง. อับสปอร์ที่อยู่ใต้ใบ

ที่มา: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a2/Starr_030807-8009_Diplazium_esculentum.jpg

การใช้ประโยชน์ นำยอดอ่อนมารับประทานเป็นผักจิ้มกินกับน้ำพริก นำไปแกงส้มผักกูด หรือนำไปผัดเป็นต้น นอกจากนั้นคนในชุมชนสามารถเก็บผักกูดเพื่อนำไปจำหน่ายได้

การเก็บหา ชุมชนจะเก็บหายอดอ่อนของผักกูดที่เก็บจากบริเวณใกล้ๆ ลำห้วย เช่น ลำห้วยจาน ที่ไหลผ่าน ป่าชุมชน ซึ่งผักกูดเป็นพืชที่เจริญเติบโตได้ดีใน บริเวณชื้นแฉะ โดยเฉพาะช่วงฤดูฝนจะมีผักกูดมากกว่าฤดูอื่นเพราะเป็นช่วงที่ผักกูดแทงยอดอ่อนออกมา ชุมชนจะเข้าไปเก็บผักกูดมารับประทาน และนำไปจำหน่ายเพื่อหารายได้อีกทางหนึ่ง

จำนวนที่พบในป่า พบจำนวนมาก และขึ้นอย่างหนาแน่นบริเวณใกล้กับลำห้วย

ก.

ข.

ภาพประกอบ 12 การใช้ประโยชน์จากผักกูด (*Dryopteris amboinensis* Ktze. F)

ก. ชาวบ้านเข้าไปเก็บผักกูดบริเวณป่าชุมชน ข. การนำผักกูดไปประกอบอาหาร

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ผักกูดเป็นพืชที่คนโดยทั่วไปนิยมนำมารับประทาน จึงทำให้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้ด้วยการเก็บ ยอดผักกูดบริเวณป่าชุมชนไปจำหน่าย ซึ่งราคาที่ขายให้กับพ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข เป็นต้น คือ กิโลกรัมละ 10 บาท พ่อค้าจะนำไปขายต่อ ตามตลาดสดอำเภอต่างๆ ในราคากิโลกรัมละ 15 – 20 บาท โดยเฉลี่ยคนหนึ่งคนสามารถหาผักกูดมาจำหน่ายได้ประมาณ 10 – 15 กิโลกรัม โดยเฉพาะ ช่วงฤดูฝน ผักกูดจะมีปริมาณมาก เนื่องจากเป็นฤดูที่ผักกูดแทงช่ออ่อน จึงทำให้คนในชุมชนสามารถหาผักกูดไปจำหน่ายได้ในปริมาณที่มาก

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนพบว่าส่วนใหญ่จะเข้าไปเก็บ เพื่อจำหน่ายเฉพาะเวลาที่มี พ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข มาสั่งซื้อเท่านั้น พ่อค้าเหล่านี้จะมาสั่งซื้อผักกูด โดยเฉลี่ยแล้วเดือนละสองครั้ง เพราะสภาพถนนหรือการคมนาคมไม่สะดวก การเก็บแต่ละครั้งจะเก็บเฉพาะยอด อ่อนของผักกูดเท่านั้น โดยส่วนของลำต้นยังคงอยู่เหมือนเดิม จึงทำให้ปริมาณของต้นผักกูดไม่มีการลดลงจากเดิม ไม่มีผลกระทบจากการเก็บใช้

3. หวายขม (*Calamus siamensis* Becc.)

ชื่อสามัญ	หวายขม
ชื่อท้องถิ่น	หวายขม
วงศ์	Palmae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Calamus siamensis</i> Becc.

ลักษณะนิสัย เป็นไม้เถาในวงศ์ปาล์ม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นขึ้นเป็นกอหรืออาจขึ้นอยู่เป็นต้นเดี่ยว มีรากไม้เล็ก รากฝอยรอบๆโคนต้นกระจายบริเวณผิวดิน จึง มักเลื้อยพันต้นไม้อื่นเพื่อประคองลำต้นไม่ให้ล้ม ปลายใบแหลม ขอบใบมีหนามแหลม ผลกลม รี เปลือกผลมีลักษณะเป็นเกล็ดเรียงซ้อนกัน เจริญเติบโตได้ดีในที่มีความชื้นสูง

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 13 หวายขม (*Calamus siamensis* Becc.)

ก. ลำต้นของหวายขม

ข. ผลของหวายขม

ค. ใบของหวายขม

การใช้ประโยชน์ ชุมชนจะนำแกนกลางของลำต้นหวายคัดเอาเฉพาะส่วนที่อ่อนที่สุดมาต้มให้สุกจากนั้นตำผสมกับเครื่องปรุง เช่น พริก กระเทียม หมู แล้วนำไปผัด รับประทานเป็นอาหารหรือใช้เป็นส่วนประกอบของแกงแค เป็นต้น

การเก็บหา ในป่าชุมชนมีหวายมีปริมาณค่อนข้างมาก ชุมชนบ้านดงผาปูนจะเข้าไปตัดจากเฉพาะช่วงที่หวายโตพอที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้เท่านั้น ส่วนใหญ่จะเข้าไปเก็บ เพื่อนำมา รับประทาน ในการเก็บหวายทุกครั้งต้องอยู่ในขอบเขตของกฎเกณฑ์การอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ได้ตั้งไว้ คือ ในการเก็บหวาย เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของชุมชน แต่ละครั้งจะต้องเหลือต่อหวายไว้เพื่อให้มีการเจริญเติบโตต่อไป

จำนวนที่พบในป่า พบขึ้นเป็นกอ ประมาณ 15 – 20 กอ/ไร่

ก

ข

ค

ง

ภาพประกอบ 14 การใช้ประโยชน์จากหวาย (*Calamus siamensis* Becc.)

ก. คนในชุมชนเข้าไปตัดหวายจากป่าชุมชน	ข. แกนกลางของลำต้นหวาย
ค. นำหวายมาตำผสมกับเครื่องปรุง	ง. แกงหวาย

ที่มา: <http://board.agalico.com/showthread.php?p=144068>

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ชุมชนบ้านดงผาปูนมีการนำลำต้นหวายจากป่าชุมชนไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข พ่อค้าจะรับซื้อในราคา กิโลกรัมละ 10 – 15 บาท ซึ่งใน 1 กิโลกรัมจะมีหวายทั้งหมดประมาณ 7 – 10 ลำ ผู้รับซื้อต่อก็ใช้เป็นอาหารเช่นเดียวกัน การจำหน่ายหวายสามารถทำรายได้ให้กับคนในชุมชน เฉลี่ยประมาณ 1,500 – 2,000 บาท/คน/ปี

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ชุมชนมีกฎเกณฑ์การอนุรักษ์ป่าที่ค่อนข้างชัดเจน ซึ่งกฎเกณฑ์ดังกล่าวมีการตั้งขึ้นหลังจากที่คนเข้าไปบุกรุกตัดหวาย จากป่าชุมชนออกมาจำหน่าย โดยผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนได้กำหนดไว้ จะถูกลงโทษโดยการปรับเป็นเงิน ไม่ต่ำกว่า 250 บาทต่อการฝ่าฝืน 1 ครั้ง การดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรมของคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนทำให้หวาย เติบโตขยายพันธุ์ ในป่าชุมชนอย่างอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งชุมชนมีการเพาะต้นกล้าของหวายภายในโรงเรียนที่สร้างขึ้น เมื่อต้นกล้าเติบโตเต็มที่ชุมชนจะช่วยกันนำไปปลูกตามจุดต่างๆ ในป่าชุมชนและช่วยกันดูแลรักษา จึงทำให้ไม่มีผลกระทบต่อพืชมากนัก

ภาพประกอบ 15 แปลงเพาะต้นกล้าหวาย (*Calamus siamensis* Becc.)

4. ไผ่บง (*Bambusa nutans* Wall.)

ชื่อสามัญ

ไผ่บง

ชื่อท้องถิ่น

ไผ่บง

วงศ์

Gramineae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Bambusa nutans Wall.

ลักษณะนิสัย

เป็นไม้ยืนต้น อยู่ในวงศ์เดียวกับหญ้า

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นเป็นปล้อง ขึ้นเป็นกอขนาดใหญ่

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 16 ไผ่บง (*Bambusa nutans* Wall.)

ก. ลำต้น

ข. ดอก

ค. ใบ

การใช้ประโยชน์ ชุมชนใช้ประโยชน์โดยนำส่วนของหน่อไผ่ขิงมาแกง และนอกจากจะนำมาใช้ประโยชน์ทางด้านอาหารแล้ว ไผ่ขิงยังสามารถใช้ประโยชน์ทางด้านการก่อสร้าง และทำอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด (หน้า 68)

ภาพประกอบ 17 แกงหน่อไผ่ขิง

ที่มา: http://library.cmu.ac.th/ntic/lannafood/images/lanna_food/01028s_.jpg

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ไม่มีการเก็บเพื่อจำหน่าย

การเก็บหา ในป่าชุมชนมีไผ่ขิงปริมาณค่อนข้างมาก ในระยะทาง 1 กิโลเมตรจะพบไผ่ขิงประมาณ 15 – 20 กอ ชุมชนจะเข้าไปตัดส่วนของลำต้นที่แก่จัดมาใช้ประโยชน์ เช่น นำมาสานอุปกรณ์จับปลา เป็นต้น จากการสอบถามชุมชนไม่มีการจักสานเพื่อจำหน่าย

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์

คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน และ คนในชุมชนร่วมมือกันปลูกเพิ่มในบริเวณป่าชุมชนใกล้กับหมู่บ้าน รวมถึงการควบคุมการตัดซึ่งต้องได้รับการอนุญาตจากทางคณะกรรมการก่อน ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับไม่ต่ำกว่า 200 บาท และการตัดแต่ละครั้งต้องเหลือส่วนที่เป็นตอเอาไว้เพื่อให้มีการแตกหน่อและเจริญเติบโตต่อไป

จำนวนที่พบในป่า พบขึ้นเป็นกอ ประมาณ 15 – 20 กอ/ไร่

5. มะเดื่อหว่า (*Ficus auriculata* Lour.)

ชื่อสามัญ

มะเดื่อหว่า

ชื่อท้องถิ่น

มะเดื่อหว่า

วงศ์

Moraceae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Ficus auriculata Lour.

ลักษณะนิสัย

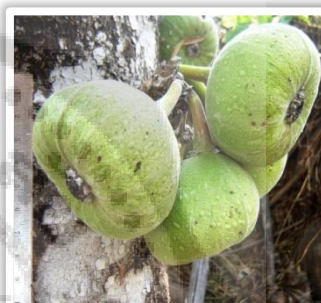
เป็นไม้ยืนต้น

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

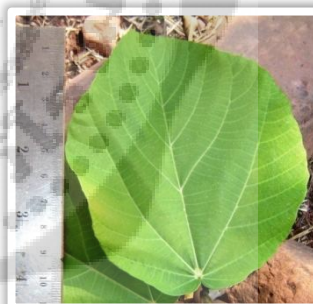
ลำต้นสูงประมาณ 4 – 9 เมตรมียางสีขาว ใบเป็นใบเดี่ยว ขอบใบหยัก ผลเป็นผลรวม มีเมล็ดจำนวนมาก

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 18 มะเดื่อหว่า (*Ficus auriculata* Lour.)

ก ลำต้นของมะเดื่อหว่า

ข ผลของมะเดื่อหว่า

ค ใบของมะเดื่อหว่า

ที่มา: http://www.kepu.net.cn/english/banna/tropic/images/tro413_01b_pic.jpg

การใช้ประโยชน์ ชุมชนนำผลสดแก่ แต่ยังไม่สุก มารับประทาน และใช้เป็นเครื่องเคียงกับอาหารคาวต่างๆ เช่น น้ำพริก

การเก็บหา ชุมชนเข้าไปเก็บมะเดื่อจากป่าชุมชนไม่บ่อยนัก เพราะส่วนใหญ่จะนำผลมะเดื่อที่แก่แต่ยังไม่สุกมารับประทานเป็นเครื่องเคียงกับอาหารคาวต่างๆ เท่านั้น ดังนั้นการเก็บหามารับประทานจึงมีปริมาณน้อย

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 5 -10 ต้น/ไร่

การแปรรูป ชุมชนไม่มีการแปรรูปแต่จะนำไปรับประทานหรือจำหน่ายได้เลย

การตลาด จากการสัมภาษณ์ พบว่าชุมชนมีการนำมะเดื่อไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข สามารถขายผลมะเดื่อได้ในราคา กิโลกรัมละ 5 – 10 บาท ซึ่งผลมะเดื่อที่ออกในแต่ละต้นมีปริมาณที่ค่อนข้างมาก ทำให้เก็บได้ในปริมาณมาก แต่การจำหน่ายมะเดื่อมีข้อจำกัด คือ จำหน่ายได้ตามปริมาณที่พ่อค้าสั่งซื้อเท่านั้น ส่วนใหญ่ พ่อค้า จะต้องการประมาณ 30 – 50 กิโลกรัมโดยสั่งซื้อประมาณเดือนละครั้ง หรือ ถ้าหากช่วงนั้นมีผลมะเดื่อในปริมาณมากก็จะสั่งซื้อ เดือนละ 2 ครั้ง การเก็บจะเก็บเฉพาะผลที่แก่และเหมาะที่จะนำไปบริโภคหรือจำหน่ายเท่านั้น

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ชุมชนบ้านดงผาปูนจะเก็บเฉพาะผลแก่เพื่อนำไปรับประทานหรือจำหน่ายเท่านั้น และไม่มีการตัดลำต้นมะเดื่อ จึงไม่ทำให้ปริมาณของต้นมะเดื่อในป่าชุมชนลดลง แต่วิธีการเพาะโดยใช้เมล็ดยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ชาวบ้านยังต้องศึกษาวิธีการเพาะพันธุ์มะเดื่อ โดยวิธีการเพาะเมล็ด เพิ่มเติมอีกเพื่อให้มีการปลูกเสริมต้นที่แก่หรือผุพังตามธรรมชาติ

6. มะข่า (Zanthoxylum rhetsa.)

ชื่อสามัญ

มะข่า

ชื่อท้องถิ่น

มะข่า

วงศ์

Rutaceae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Zanthoxylum rhetsa.

ลักษณะนิสัย

เป็นไม้ยืนต้น

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นสูงประมาณ 5 – 10 เมตร ทั้งลำต้นและกิ่งมี

หนามแหลม ใบเป็นใบประกอบ ขอบของใบย่อยเป็นหยัก ดอกออกเป็นช่อ ดอกย่อยมีขนาดเล็กสีขาว ผลมีขนาดเล็ก กลม เมื่อแก่จัด จะแตกมีเมล็ดสีดำอยู่ข้างใน

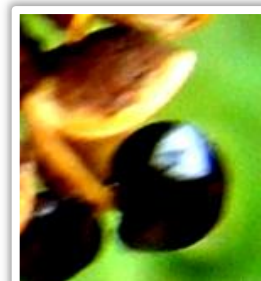
ก

ข

ค

ง.

ภาพประกอบ 19 มะข่า (*Zanthoxylum rhetsa*)

ก. ลำต้นมะข่า ข. ใบมะข่า ค. ผลมะข่า ง. เมล็ดมะข่า

การใช้ประโยชน์ ใช้ผลดิบหรือผลแห้งตำใส่แกงต่างๆ เช่น แกงแคไก่

การเก็บหา ชุมชนจะเก็บผลมะขวงในช่วงที่ผลมะขวงโตเต็มที่ช่วงฤดูหนาว ปริมาณต้นมะขวงในป่าชุมชนจะพบได้ทั่วไป ในระยะ 1 กิโลเมตรจะพบต้นมะขวงประมาณ 20 – 30 ต้น

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 25 – 30 ต้น/ไร่

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ชุมชนนำซอผลมะขวงจากป่าชุมชนมามัดรวมกัน มัดละ 4 – 5 กิ่ง แขนงกิ่งไว้ให้แห้ง เพื่อรอการจำหน่าย โดยจะขายให้กับ พ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข ในราคามัดละ 10 – 15 บาท แต่ละปีชุมชนจะมีรายได้เฉลี่ย 1,000 – 1,500 บาท/คน

ภาพประกอบ 20 มะขวงที่มัดรวมกันเพื่อนำไปจำหน่าย

ที่มา: <http://topicstock.pantip.com/food/topicstock/2008/01/D6245127/D6245127-12.jpg>

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์พบว่ามีการปลูกเพิ่มโดยวิธีการเพาะเมล็ด จากนั้นชุมชนจะเข้ามาช่วยกันปลูกตามจุดต่าง ๆ รอบในบริเวณป่าชุมชนใกล้กับหมู่บ้าน เป็นการอนุรักษ์ และเพิ่มจำนวนต้นมะขวงให้มีการใช้ประโยชน์ได้ต่อไปในอนาคต

7. ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels)

ชื่อสามัญ

ย่านาง

ชื่อท้องถิ่น

จะนาง

วงศ์

Menispermaceae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Tiliacora triandra (Colebr.) Diels

ลักษณะนิสัย

เป็นไม้เถา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นเลื้อยพันยึดเกาะกับกิ่งไม้ ต้นไม้หรือหลักไม้

ใบรูปไข่ ปลายเรียว ขอบใบเรียบ ผลค่อนข้างกลม ผลดิบจะมีสีเขียว ผลแก่จะมีสีแดง

ก

ข

ภาพประกอบ 21 ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels)

ก. ลำต้นและใบของย่านาง

ข ผลของย่านาง

การใช้ประโยชน์ ใช้ใบตำคั้นเอาแต่น้ำใส่ในแกงหน่อไม้

ก

ข

ภาพประกอบ 22 การใช้ประโยชน์จากน้ำคั้นใบย่านาง

ก. น้ำคั้นจากใบย่านาง

ข. แกงหน่อไม้ผัดใส่น้ำคั้นจากใบย่านาง

ที่มา: http://www.panyathai.or.th/wiki/images/Yanang_3.jpg และ http://www.panyathai.or.th/wiki/images/Yanang_3.jpg

การเก็บหา ชุมชนจะเก็บใบย่านางขณะเดินทางกลับจากการออกไปทำงานที่ไร่ เมื่อเดินผ่านบริเวณป่าชุมชน ส่วนใหญ่จะเก็บเฉพาะส่วนใบเท่านั้น ปริมาณที่เก็บประมาณ 20 – 30 ใบ และการเก็บแต่ละครั้งจะเก็บมาพร้อมกับหน่อไม้

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 10 – 15 ต้น/ไร่

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ไม่มีการเก็บเพื่อจำหน่าย

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ชุมชนจะเด็ดเฉพาะใบเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ และจะมีการปลูกเพิ่มเติมบ้างเพื่อไม่ให้ต้นย่านางมีการสูญหายไปจากป่าชุมชน อีกทั้งบางหลังคาเรือนจะปลูกต้นย่านางในบริเวณบ้าน แต่ส่วนใหญ่จะเก็บจากป่าชุมชน จากการเก็บมาใช้ในปริมาณไม่มากนัก และมีการปลูกเพิ่มเติม จึงทำให้ไม่มีผลกระทบต่อพืชมากนัก

8. มะกอก (*Spondias pinnata* Kurz.)

ชื่อสามัญ	มะกอก
ชื่อท้องถิ่น	มะกอก
วงศ์	Anacardiaceae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Spondias pinnata</i> Kurz.
ลักษณะนิสัย	เป็นไม้ยืนต้น
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ลำต้นสูงประมาณ 10 – 15 เมตร ใบเป็นใบ

ประกอบ ใบย่อยผิวมันเรียบ ขอบใบเรียบ ยอดอ่อนมีสีแดง ดอกออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง ซึ่งมีดอกย่อยขนาดเล็ก สีเหลืองอ่อน ผลมีลักษณะ กลมรูปไข่ ผลอ่อนจะมีสีเขียว ผลแก่จะมีสีน้ำตาลเหลือง เปลือกค่อนข้างเหนียว

ก.

ข.

ค.

ภาพประกอบ 23 มะกอก (*Spondias pinnata* Kurz.)

ที่มา: <http://www.dnp.go.th/MFCD1/saraburisite/webpage/tree35.htm> และ
<http://www.tourphetchabun.com/files/r5-8.jpg>

ก.ลำต้นมะกอก

ข.ใบมะกอก

ค.ผลมะกอก

การใช้ประโยชน์ ผลดิบกินสดได้ ผลสุกใช้ตำน้ำพริกมะกอก

การเก็บหา ชุมชนเข้าไปเก็บผลมะกอกบริเวณป่าชุมชน ส่วนใหญ่จะเก็บมาเพื่อรับประทานผลดิบหรือ เก็บไปรับประทานเวลาเข้าไปทำงานที่ไร่ และเก็บเพื่อการจำหน่ายโดยใช้วิธีการสอยผลมะกอกจากต้น

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 5 – 10 ต้น/ไร่

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ในการนำมะกอกจากป่าชุมชนมาจำหน่าย ส่วนใหญ่จะนำผลมะกอกดิบมาขายให้กับพ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข เป็นต้น ในราคากิโลกรัมละ 20 บาท ส่วนมะกอกสุกจะขายในราคากิโลกรัมละ 25 – 30 บาท

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนร่วมกับคนในชุมชนบ้านดงผาปูนมีการเพาะต้นกล้าจากเมล็ดของมะกอกเพื่อนำไปปลูกเพิ่มในป่าชุมชน เพราะต้องการให้มีผลผลิตจากมะกอกเพิ่มมากขึ้น รวมถึงเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต

9. ผักฮาก (*Erythralum scandens* Blume.)

ชื่อสามัญ

ผักฮาก

ชื่อท้องถิ่น

ผักฮาก

วงศ์

Olacaceae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Erythralum scandens Blume.

ลักษณะนิสัย

เป็นไม้เลื้อย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นจะเลื้อยเกาะกับต้นไม้อื่นหรือพันกับหลักไม้

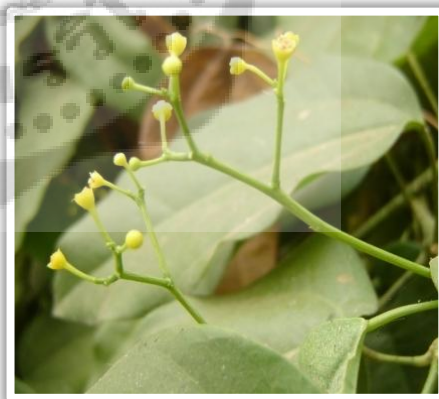
ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ขอบใบเรียบ ผิวใบเป็นมัน ดอกมีขนาดเล็กสีเหลืองแกมเขียว

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 24 ผักฮาก (*Erythralum scandens* Blume.)

ก. ลำต้นของผักฮาก

ข. ใบของผักฮาก

ค. ดอกของผักฮาก

การใช้ประโยชน์ ใช้ยอดอ่อนกินสดกับน้ำพริก นำไปผัด หรือนำไปทำเป็นแกงผักฮากก็ได้ เช่นกัน

ก

ข

ภาพประกอบ 25 การใช้ประโยชน์จากผักฮาก

ก. ผัดผักฮาก

ข. ผักฮากที่ใช้กินสดกับน้ำพริก

ที่มา: <http://lanpanya.com/sutthinun/files/2009/03/p1170306.jpg> และ <http://www.bloggang.com/data/somtumlara/picture/1211780143.jpg>

การเก็บหา ชุมชนเข้าไปเก็บผักฮากจากป่าชุมชนไม่บ่อยนัก เพราะผักฮากในป่ามีปริมาณน้อย ซึ่งในระยะทาง 1 กิโลเมตร จะพบต้นผักฮาก ประมาณ 1 – 2 ต้นเท่านั้น ส่วนใหญ่จะเก็บเมื่อผักฮากมียอดอ่อนมากพอที่จะเก็บไปรับประทานได้เท่านั้น มีการปลูกรับประทานเองบ้างที่บ้านประมาณ 2 – 3 หลังคาเรือน

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 5 - 7 ต้น/ไร่

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด การนำผักฮากไปจำหน่ายส่วนใหญ่จะเป็นช่วงที่ผักฮากมียอดอ่อน ออกมามากคือ ช่วงเดือนมีนาคม – เดือนมิถุนายน โดยจะขายให้พ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข ในราคากิโลกรัมละ 20 บาท เพื่อนำไปขายต่อต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา ในราคากิโลกรัมละ 30 – 50 บาท

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์พบว่า

คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนเห็นความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากผักฮาก เพราะสามารถนำไปจำหน่ายเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนได้ จึงให้มีการปลูกเพิ่มและเพาะต้นกล้าโดยการไถ่กิ่งแก่ของผักฮากมาปักชำแต่ต้องคอยดูแลเพื่อไม่ให้กิ่งชำตาย จึงทำให้ไม่มีผลกระทบต่อพืชมากนัก

10. ผักหนาม (*Lasia spinosa* (L.) Thw.)

ชื่อสามัญ ผักหนาม

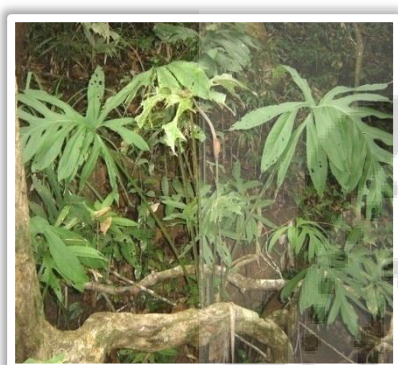
ชื่อท้องถิ่น ผักหนาม

วงศ์ Araceae

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lasia spinosa* (L.) Thw.

ลักษณะนิสัย เป็นไม้ล้มลุก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นผักหนามเป็นเหง้าอยู่ใต้ดิน ส่วนก้านใบมีหนามแหลม ใบเป็นใบเดี่ยว ขอบใบหยักมีหนามแหลมตามก้านใบ ดอกมีกาบหุ้มสีน้ำตาล

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 26 ผักหนาม (*Lasia spinosa* (L.) Thw.)

ก. ลำต้นของผักหนาม

ข. ใบของผักหนาม

ค. ยอดของผักหนาม

ที่มา: http://server.khonbaakpae.com/board/image_upload/83243DSC06164.jpg

การใช้ประโยชน์ นำยอดอ่อนมาต้มกินกับน้ำพริก

การเก็บหา ส่วนใหญ่ชุมชนจะเข้าไปเก็บเฉพาะยอดของผักหนามเพื่อนำมารับประทานในครัวเรือนเท่านั้น

จำนวนที่พบในป่า พบเป็นกลุ่มตามลำห้วยหรือที่ชื้นแฉะ

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ไม่มีการเก็บเพื่อจำหน่าย

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์พบว่า การนำผักหนามมาใช้ประโยชน์นั้นจะ เด็ดเฉพาะยอดของผักหนามเท่านั้น จะเหลือลำต้นไว้เพื่อให้เจริญเติบโตและขยายพันธุ์ต่อไปตามธรรมชาติ จึงทำให้ไม่มีผลกระทบต่อพืชมากนัก

11. ข่า (*Alpinia blepharocalyx* K. Schum.)

ชื่อสามัญ

ข่า

ชื่อท้องถิ่น

ข่า

วงศ์

Zingiberaceae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Alpinia blepharocalyx K. Schum.

ลักษณะนิสัย

เป็นพืชล้มลุก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นอยู่ใต้ดิน ใบเป็นใบเดี่ยวสีเขียวเข้ม ขอบใบ

เรียบ ผิวใบเรียบ ดอกออกเป็นช่อ

ก

ข

ภาพประกอบ 27 ข่า (*Alpinia blepharocalyx* K. Schum.)

ก ตัวอย่างพรรณไม้อัดแห้งของใบและดอกข่า

ข. ดอกข่าในสภาพธรรมชาติ

การใช้ประโยชน์ นำใบมาใช้ห่ออาหาร เช่น ห่อข้าวเหนียว ห่อเนื้อ ส่วนดอกนำมาต้มกินกับน้ำพริก และใช้เหง้าประกอบอาหารเช่น น้ำพริกข่า แกงอ่อมเนื้อใส่ข่า

ภาพประกอบ 28 น้ำพริกข่า

ที่มา: <http://www.pantown.com/data/13034/board1/76-20050903133521.jpg>

การเก็บหา ชุมชนเข้าไปเก็บเฉพาะที่จะใช้ประโยชน์ เช่น นำใบข่า 1 – 2 ใบมาห่ออาหาร หรือห่อข้าว ส่วนเหง้าข่าจะขุดเอามาใช้ประโยชน์ 2 – 3 เหง้า

จำนวนที่พบในป่า พบขึ้นเป็นกอใหญ่ ประมาณ 5 – 10 กอ/ไร่

การแปรรูป ชุมชนไม่มีการแปรรูปแต่จะนำไปรับประทานได้เลย

การตลาด ไม่มีการเก็บเพื่อจำหน่าย

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ในการเข้าไปเก็บข่าที่บริเวณป่าชุมชน เช่น ถ้าจะใช้ส่วนใบห่ออาหาร จะไม่ตัดทุกใบ จะเหลือใบติดอยู่ที่ลำต้นอย่างน้อย 2 – 3 ใบ ส่วนการนำเหง้าข่ามาประกอบอาหาร จะขุดเฉพาะที่จำเป็นใช้เท่านั้น ไม่ขุดทั้งหมด และ มีการปลูกเพิ่มเติม โดยวิธีแยกเหง้าข่าไปปลูกบริเวณใกล้เคียง จึงทำให้ไม่มีผลกระทบต่อพืชมากนัก

12. สะเดา (*Azadirachta indica* A. Juss.)

ชื่อสามัญ

สะเดา

ชื่อท้องถิ่น

สะเลียม

วงศ์

Meliaceae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Azadirachta indica A. Juss.

ลักษณะนิสัย

เป็นไม้ยืนต้น

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นสูงประมาณ 12-15 เมตร ใบเป็นใบประกอบ

แบบขนนก มีรสมขม ขอบใบหยัก ออกดอกเป็นช่อสีขาว

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 29 สะเดา (*Azadirachta indica* A. Juss.)

ก. ลำต้นของสะเดา

ข. ดอกของสะเดา

ค. ใบของสะเดา

ที่มา: http://www.igetweb.com/www/suan-theva/private_folder/2392551026191288889977441111111111.jpg

การใช้ประโยชน์ นำช่อดอกมาลวกรับประทานกับน้ำพริก หรือนำไปต้มยำกับปลาทุ

ภาพประกอบ 30 ช่อดอกสะเดา ลวกรับประทานกับน้ำพริก

ที่มา: <http://www.kruaklaibaan.com/forum/index.php?showtopic=1659>

การเก็บหา ชุมชนเข้าไปเก็บในช่วงฤดูหนาว ประมาณเดือนธันวาคม – เดือนกุมภาพันธ์เฉพาะช่อดอกเพื่อนำมารับประทาน ในการเก็บเพื่อนำมารับประทาน 1 มื้อ จะใช้ช่อดอกของสะเดา 3 – 5 ช่อ

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 5 – 7 ต้น/ไร่

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ไม่มีการเก็บเพื่อจำหน่าย

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ในการเข้าไปเก็บช่อดอกของสะเดามารับประทาน แต่ละครั้ง จะเก็บเฉพาะที่จำเป็นจะใช้นั้น จากการสัมภาษณ์ชุมชนจะไม่มี การตัดโค่นต้นสะเดาในป่าชุมชน ทางคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน คาดว่าในอนาคตสะเดาอาจจะ เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับชุมชนได้ จึงทำให้ไม่มีผลกระทบต่อพืชมากนัก

13. ถั่วมะแฮะ (*Cajanus cajan* (L.) Millsp.)

ชื่อสามัญ

ถั่วมะแฮะ

ชื่อท้องถิ่น

มะแฮะ

วงศ์

Leguminosae-Papilionoideae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cajanus cajan (L.) Millsp.

ลักษณะนิสัย

เป็นไม้พุ่ม

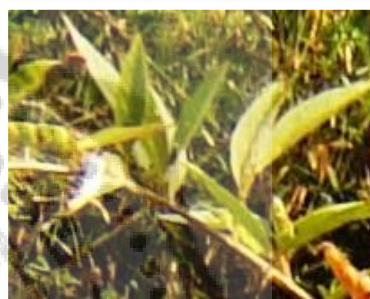
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นสูงประมาณ 4 เมตร ใบประกอบ มีใบย่อย 3

ใบ เรียงสลับเป็นใบย่อยรูปขอบขนาน ผิวใบทั้งสองด้านมีขน ดอกช่อออกที่ซอกใบ รูปดอกถั่ว กลีบดอกสีเหลืองมีขอบสีน้ำตาลแดง ผลเป็นฝักแบนยาว เมล็ดเหมือนถั่วเหลือง

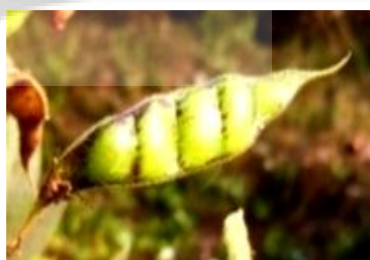
ก

ข

ค

ง

ภาพประกอบ 31 มะแฮะ (*Cajanus cajan* (L.) Millsp.)

ก. ลำต้น

ข. ใบ

ค. ดอก

ง. ผล

การใช้ประโยชน์ ผลสดเป็นเครื่องเคียงกินกับน้ำพริกหรือลาบ

การเก็บหา ชุมชนจะเก็บมะแะในช่วงที่มีผลอ่อน การเก็บมารับประทานแต่ละครั้งจะเก็บมาเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 25 – 30 ต้น/ไร่

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ไม่มีการเก็บเพื่อจำหน่าย

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับการขยายพันธุ์ถั่วมะแะจากเกษตรอำเภอเกลือ จึงนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และที่สำคัญเป็นการอนุรักษ์พรรณพืชที่ คนในชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกทางหนึ่งด้วย การขยายพันธุ์ถั่วมะแะใช้วิธีการ เพาะเมล็ดพันธุ์ในถุงดำ เมื่อเมล็ดพันธุ์เจริญเติบโตแล้วจึงนำไปปลูกบริเวณรอบๆป่าชุมชน จึงทำให้ไม่มีผลกระทบต่อพืชมากนัก

14. ฝักเหือก (*Ficus infectoria* Roxb.)

ชื่อสามัญ

เลียบ

ชื่อท้องถิ่น

ฝักเหือก

วงศ์

Moraceae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Ficus infectoria Roxb.

ลักษณะนิสัย

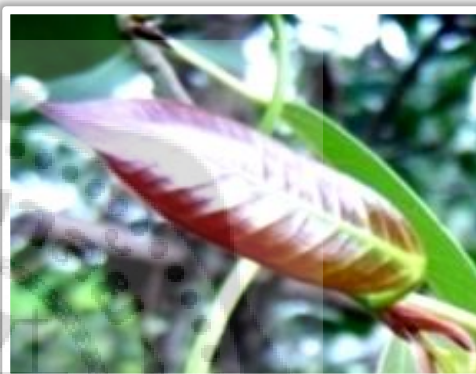
เป็นไม้ยืนต้น

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นสูงประมาณ 4 – 6 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยว รูปไข่ ขอบเรียบ ใบอ่อนสีแดง ดอกออกเป็นช่อเล็กๆ สีแดง

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 32 ฝักเหือก (*Ficus infectoria* Roxb.)

ที่มา: <http://www.baanmaha.com/forums/showthread.php?t=14245>

ก. ลำต้น

ข. ใบอ่อน

ค. ยอดอ่อน

การใช้ประโยชน์ นำใบมารับประทานสดเป็นเครื่องเคียงอาหารอื่นๆ เช่น ลาบ และใช้ยอดอ่อนรับประทาน เช่น ต้มกินกับน้ำพริก หรือใช้ทำแกงส้ม

ภาพประกอบ 33 แกงส้มผักเหือกใส่เนื้อหมู

การเก็บหา ชุมชนเข้าไปเก็บเฉพาะใบอ่อนหรือยอดอ่อนเพื่อนำมาประกอบอาหารเท่านั้น ปริมาณการเก็บไม่มากเพราะการประกอบอาหารแต่ละครั้งจะใช้ใบอ่อนหรือยอดอ่อนประมาณ ครึ่งกิโลกรัม ต้นผักเหือกในป่าชุมชนมีจำนวนไม่มาก ซึ่งในระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร จะพบต้นผักเหือก 2 – 3 ต้นเท่านั้น

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 7 – 10 ต้น/ไร่

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ไม่มีการจำหน่าย

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ชุมชนได้มีการเพาะชำต้นกล้าโดยใช้วิธีการปักชำจากกิ่งของต้นผักเหือก เพื่อขยายพันธุ์ให้ มีเพิ่มมากขึ้น จากนั้นนำไปปลูกในป่าชุมชนเพื่อเพิ่มจำนวนต้นผักเหือกให้มีมากขึ้นภายในป่าชุมชน เพราะในอนาคตอาจจะนำไปอ่อนและยอดอ่อนของผักเหือกไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนได้ จึงทำให้ไม่มีผลกระทบต่อพืชมากนัก

15. ส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.)

ชื่อสามัญ	ส้มป่อย
ชื่อท้องถิ่น	ส้มป่อย
วงศ์	Leguminosae-Mimosoideae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.
ลักษณะนิสัย	เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ลำต้นสูงประมาณ 2 – 3 เมตร มีหนามตามลำต้น

กิ่ง และก้าน ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก สองชั้น เรียงสลับกัน ผลเป็นฝัก รูปร่างแบน ฝักอ่อนมีสีเขียว ฝักแก่จะมีสีน้ำตาล

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 34 ส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.)

ที่มา: <http://www.weekendhobby.com/offroad/toyota/picture%5C65254911102.jpg>

ก. ลำต้นส้มป่อย

ข. ยอดส้มป่อย

ค. ฝักส้มป่อย

การใช้ประโยชน์ ชุมชนนำยอดอ่อนของส้มป่อยมาใส่ในแกงส้ม รวมถึงการนำฝักแห้งของส้มป่อยมาแช่น้ำมันต์เพื่อใช้ในพิธีทางศาสนา

ภาพประกอบ 35 ฝักส้มป่อยในน้ำมันต์เพื่อใช้ในพิธีทางศาสนา

ที่มา: <http://www.junjaowka.com/webboard/showthread.php?t=53504>

การเก็บหา เนื่องจากปริมาณของต้นส้มป่อยในป่าชุมชนยังมีค่อนข้างน้อย การเข้าไปเก็บส้มป่อยในบริเวณป่าชุมชนนั้นส่วนใหญ่จะเด็ดเฉพาะยอดอ่อนเท่านั้น แต่บางต้นผู้เฒ่าผู้แก่จะสงวนไว้เพื่อให้ต้นส้มป่อยมีฝักติดลำต้นเพื่อนำไปใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาของหมู่บ้าน

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 8 – 10 ต้น/ไร่

การแปรรูป ไม่มีการแปรรูป

การตลาด ไม่มีการจำหน่าย

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์พบว่าในบริเวณหมู่บ้านมีต้นส้มป่อยประมาณ 3 – 4 ต้นเท่านั้น ชุมชนบ้านดงผาปูน จึงพยายามที่จะขยายพันธุ์ต้นส้มป่อยเพื่อให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นโดยการปักชำทั้งที่ปักชำในบริเวณป่า ชุมชน และปักชำให้ขึ้นบริเวณบ้านด้วย

16. เขือง (*Caryota urens.*)

ชื่อสามัญ

เขือง

ชื่อท้องถิ่น

เขือง

วงศ์

Palmae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Caryota urens.

ลักษณะนิสัย

เป็นไม้ยืนต้น

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นตั้งตรงไม่แตกกิ่ง สามารถแตกหน่อบริเวณ

โคนต้น ใบเป็นใบประกอบรูปขนนกสองชั้น ใบย่อยมีลักษณะเป็นรูปใบพัด ปลายใบเว้าแหว่งไม่เป็นระเบียบ ดอกออกเป็นช่อมีขนาดเล็กสีม่วงคล้ำ ดอกออกเป็นช่อขนาดใหญ่ตามด้านข้างของลำต้น ผลกลมขนาดเล็ก มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. ผลอ่อนจะเป็นสีเขียว ผลแก่จะเป็นสีแดงอมดำ ตามผิวของผลจะมีขนละเอียดติดอยู่

ก

ข

ภาพประกอบ 36 เขือง (*Caryota urens.*)

ก ลำต้นและช่อผลเขือง

ข. ใบเขือง

การใช้ประโยชน์ ตัดลำต้นที่แก่จัดผ่าเอาเฉพาะเนื้อข้างในลำต้นมาแกง

การเก็บหา การเข้าไปเก็บต้นเขื่องมาประกอบอาหารต้องรวมกลุ่มกัน 3 – 5 คน เพื่อที่จะช่วยกันโค่นล้มลำต้น และนำเนื้ออ่อน ในแกนกลางของยอด ลำต้นมาแบ่งกันประกอบอาหาร เช่น นำมาแกง แต่การโค่นลำต้นนั้นจะอยู่ในการตัดสินใจของคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนว่าสมควรตัดต้นไหนบ้าง ช่วงเวลาไหน การตัดจะตัดปีละ 1 ครั้งแต่บางปีก็ไม่มี การตัด และ การตัดแต่ละครั้งจะตัด 1 – 2 ต้นเท่านั้น

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 15 – 20 ต้น/ไร่

การแปรรูป ชุมชนไม่มีการแปรรูปแต่จะนำไปรับประทานได้เลย

การตลาด ไม่มีการเก็บเพื่อจำหน่าย

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ชุมชนมีการเพาะต้นกล้าเขื่อง โดยใช้วิธีการเพาะเมล็ด เมื่อต้นกล้าของเขื่องโตพอที่จะนำไปปลูกได้ คณะกรรมการป่าชุมชนจะขอแรงคนในชุมชนให้ช่วยกันนำต้นกล้าไปปลูก ในป่าชุมชน เพื่อเป็นการทดแทนต้นที่ถูกตัดและปลูก เพื่อเพิ่มจำนวนต้นเขื่องให้มีมากขึ้น

พืชสมุนไพรมีจำนวน 5 วงศ์ 5 สกุล 5 ชนิด ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 สรุปรายชื่อพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ด้านสมุนไพร

ลำดับที่	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ลักษณะนิสัย	การใช้ประโยชน์
1	Araceae	<i>Pothos scandens</i> L.	ตะเข็บ	ม้างองกอน	เป็นไม้เถา	นำรากหรือลำต้นมาต้มดื่มเป็นประจำ บรรเทาอาการปวดหลัง ปวดเอว
2	Meliaceae	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	รางจืด	น้ำแน	เป็นไม้เถา	นำเครือหรือใบสดหรือตากแห้งมาต้มน้ำรับประทานคล้ายน้ำชา แก้พิษต่างๆ เช่น พิษสุรา หรือพิษจากการรับประทานอาหารแสลง
3	Lauraceae	<i>Lissea</i> sp.	ดีหมี	ดีหมี	เป็นไม้ยืนต้น	นำใบสดหรือตากให้แห้งต้มน้ำกิน เป็นยาเจริญอาหาร
4	Caprifoliaceae	<i>Sambucus simsonii</i> Rehd	อุ้น	อุ้น	เป็นไม้พุ่ม	ใช้ใบอังไฟประคบบริเวณที่ปวดเมื่อย
5	Rutaceae	<i>Zanthoxylum rthetsa</i> .	มะขวง	มะขวง	เป็นไม้ยืนต้น	ใช้ผลดิบนำไปเป็นส่วนผสมของยาสมุนไพรเช่น ขิง ต้มดื่ม ใช้แก้หวัด คัดจมูก ropy บาลบอเกลือ นำไปเป็นส่วนผสมของยาหม่อง

พืชสมุนไพร ชุมชนบ้านดงผาปูนนำพืชจากป่าชุมชนมาใช้เป็นยาสมุนไพร จำนวน 5 วงศ์ 5 สกุล 5 ชนิด โดยได้จัดเรียงตามลำดับในการใช้ประโยชน์จากมากไปหาน้อย ดังต่อไปนี้

1. ตะเข็บ (*Pothos scandens* L.)

ชื่อสามัญ	ตะเข็บ
ชื่อท้องถิ่น	ม้างกองอน
วงศ์	Araceae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Pothos scandens</i> L.
ลักษณะนิสัย	เป็นไม้เถา
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ลำต้นเรียวเล็กเลื้อยเกาะไปตามต้นไม้อื่นหรือที่ยึดเกาะใบแก่มีสีเขียวเข้ม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ

หรือที่ยึดเกาะใบแก่มีสีเขียวเข้ม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ

การใช้ประโยชน์ นำใบมาต้มกับน้ำ ดื่มเป็นประจำบรรเทา

อาการปวดหลัง ปวดเอว ซึ่งภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรชนิดนี้ หมอยาในหมู่บ้านได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากคนรุ่นก่อน เช่น พ่อ ปู่ ตา จากหมู่บ้านเดิมที่ตนย้ายมา ก่อนที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านดงผาปูน แสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านอื่นก็รู้จักและใช้สมุนไพรชนิดนี้เหมือนกัน

ก

ข

ภาพประกอบ 37 ตะเข็บ (*Pothos scandens* L.)

ก. ลำต้น

ข. ใบ

การเก็บหา หมอยาในหมู่บ้านเป็นผู้เก็บต้นตะเข็บมาใช้ การเก็บแต่ละครั้งจะเก็บเป็นปริมาณมาก เพราะต้องนำมาตากให้แห้งเพื่อเก็บไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป คนในชุมชนส่วนใหญ่จะเข้าไปขอจากหมอยา

จำนวนที่พบในป่า พบเกาะตามต้นไม้ทั่วไปในป่า ประมาณ 50 – 60 ต้นไร่

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์หมอยาในหมู่บ้านพบว่าต้นตะเข็บจะมีการปลูกเสริม โดยการนำเยาวชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันศึกษาวิธีการปลูกจากหมอยา หรือภูมิปัญญาที่มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรชนิดนี้ ระหว่างที่มีการปลูกจะมีการให้ความรู้ด้านสรรพคุณทางยาไปด้วย เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังรู้สึก รักและหวงแหนพืชสมุนไพรในป่าชุมชนมากขึ้น

2. รังจืด (*Thunbergia laurifolia* L.)

ชื่อสามัญ	รังจืด
ชื่อท้องถิ่น	น้ำแน
วงศ์	Acanthaceae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Thunbergia laurifolia</i> L.
ลักษณะนิสัย	เป็นไม้เถา
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ลำต้นเลื้อยเกาะตามต้นไม้ใหญ่ ใบเป็นใบ

เดี่ยว รูปใบหอก ดอกออกเป็นช่อมีสีม่วงหรือสีม่วงอมฟ้า ผลเป็นแบบผลแห้งแล้วแตก ทรงกลม มีจะงอยที่ปลาย 1 คู่

การใช้ประโยชน์ ใช้เถา หรือใบสด ตากให้แห้งนำมาต้มกับน้ำรับประทาน คลายน้ำชา แก้อาการต่างๆ เช่น พิษสุรา หรือพิษจากการรับประทานอาหารแสลง ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรชนิดนี้หมอยาในหมู่บ้านได้รับ การถ่ายทอดความรู้มาจากคนรุ่นก่อน เช่น พ่อ ปู่ ตา จากหมู่บ้านเดิมที่ตนย้ายมา ก่อนที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านดงผาปูน แสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านอื่นก็รู้จักและใช้สมุนไพรชนิดนี้เหมือนกัน

ก.

ข.

ค.

ภาพประกอบ 38 รางจีต (*Thunbergia laurifolia* L.)

ก. ลำต้นและใบ

ข. ดอก

ค. ผล

การเก็บหา รางจีตในป่าชุมชนมีค่อนข้างมาก ผู้ที่เข้าไปเก็บรางจีต จากป่าชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นหมอยา เมื่อเก็บได้แล้วจะรวบรวมเอาไว้ที่บ้าน ส่วนคนในชุมชนจะมาขอที่หมอยา เพราะปริมาณของรางจีตที่ใช้แต่ละครั้ง ใช้ไม่มาก คือ ตัดส่วนของเถารางจีตยาวประมาณ 3 – 5 เซนติเมตร นำไปต้มกับน้ำประมาณ 1 ลิตร สามารถต้มได้ 3 – 4 ครั้ง

จำนวนที่พบในป่า พบเกาะพันตามต้นไม้ทั่วไปในป่า ประมาณ 40 – 50 ต้น/ไร่

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ในการตัดเถาของรางจีตใน แต่ละครั้งจะมีส่วนของลำต้นและใบเหลืออยู่เพื่อให้เจริญเติบโตต่อไป และชุมชนมีการปักชำต้นกล้า เพื่อเพิ่มจำนวนต้นรางจีตให้มากขึ้นด้วย

3. ดีหมี (*Lissea sp.*)

ชื่อสามัญ	ดีหมี
ชื่อท้องถิ่น	ดีหมี
วงศ์	Lauraceae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Lissea sp.</i>
ลักษณะนิสัย	เป็นไม้ยืนต้น
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ลำต้นสูงประมาณ 5 – 10 เมตร ขอบใบเรียบ

ด้านบนของ ใบเป็นมันวาว ใบมีรสขม

การใช้ประโยชน์

นำใบสดตากให้แห้ง ต้มกับน้ำกิน เป็นยาเจริญ

อาหาร ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรชนิดนี้หมอยาในหมู่บ้านได้รับ การถ่ายทอดความรู้มาจากคนรุ่นก่อน เช่น พ่อ ปู่ ตา จากหมู่บ้านเดิมที่ตนย้ายมา ก่อนที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านดงผาปูน แสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านอื่นก็รู้จักและใช้สมุนไพรชนิดนี้เหมือนกัน

ก

ข.

ค

ภาพประกอบ 39 ต้นดีหมี (*Lissea sp.*)

ก ลักษณะของลำต้น ข ลักษณะของใบ ค ลักษณะของผล

การเก็บหา หมอยาในชุมชนจะเข้าไปเก็บใบจากต้นดีหมีในป่าชุมชน มาตากให้แห้งสนิทเก็บไว้เพื่อนำมาต้ม โดยใช้ใบดีหมี 5 – 7 ใบ ต้มกับน้ำ 1 ลิตรดื่ม

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 7 – 10 ต้น/ไร่

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ชุมชนช่วยกันอนุรักษ์ด้วยการดูแลรักษา โดยการไม่โค่นล้มหรือตัดลำต้นดีหมีในบริเวณป่าชุมชน

4. อุน (*Sambucus simsonii* Rehd.)

ชื่อสามัญ

อุน

ชื่อท้องถิ่น

อุน

วงศ์

Caprifoliaceae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Sambucus simsonii Rehd.

ลักษณะนิสัย

เป็นไม้พุ่ม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นสูงประมาณ 1 – 3 เมตร ใบเป็นใบประกอบ

ขอบใบหยักปลายใบเรียวแหลม ดอกออกเป็นช่อ มีสีขาว มีดอกย่อยเป็นจำนวนมาก

การใช้ประโยชน์

ใช้ใบอังไฟประคบบริเวณที่ปวดเมื่อย ภูมิปัญญา

เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรชนิดนี้หมอยาในหมู่บ้านได้รับ การถ่ายทอดความรู้มาจากคนรุ่นก่อน เช่น พ่อ ปู่ ตา จากหมู่บ้านเดิมที่ตนย้ายมา ก่อนที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านดงผาปูน แสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านอื่นก็รู้จักและใช้สมุนไพรชนิดนี้เหมือนกัน

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 40 อุน (*Sambucus simsonii* Rehd.)

ก. ลำต้น

ข. ใบ

ค. ดอก

การเก็บหา ต้นอ่อนในบริเวณป่าชุมชนจะขึ้นในที่โล่งแจ้งใกล้กับลำห้วย ในระยะทาง 1 กิโลเมตรจะพบต้นอ่อนประมาณ 5 – 10 ต้น ซึ่งชุมชนจะเข้าไปเก็บใบของต้นอ่อนมาใช้ประโยชน์ เฉพาะเวลาที่มีอาการปวดเมื่อยตามร่างกายเท่านั้น ปริมาณการใช้แต่ละครั้งจะใช้เพียง 5 – 6 ใบ

จำนวนที่พบในป่า พบประมาณ 15 – 20 ต้น/ไร่

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์พบว่าชุมชนได้นำอ่อนมาปลูกทั้งในป่าชุมชนและในบริเวณหมู่บ้าน เพื่อเพิ่มปริมาณให้มากขึ้น

5. มะข่า (Zanthoxylum rhetsa.) สำหรับรายละเอียดของพืชได้กล่าวถึงในพืชอาหารแล้ว (หน้า 38)

การใช้ประโยชน์ ใช้ผลดิบ 15 – 20 ผล นำไปเป็นส่วนผสมของยาสมุนไพร เช่น ขิง ผานบางๆ 5 – 10 ชิ้น ต้มในน้ำดื่มใช้แก้หวัด คัดจมูก ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่หมอยาได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากคนรุ่นก่อน เช่น พ่อ ปู่ ตา จากหมู่บ้านเดิมที่ตนย้ายมาก่อนที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านดงผาปูน แล้วนำมาใช้ในหมู่บ้านได้ผลจึงแนะนำให้หมู่บ้านใกล้เคียงได้นำวิธีนี้ไปใช้ และทางโรงพยาบาลบ่อเกลือนำผลมะข่าไปสกัดเอาน้ำมันหอมระเหย เพื่อใช้เป็นส่วนผสมของขี้ผึ้ง ยาหม่องน้ำ หรือยาต้มเพื่อจำหน่ายที่โรงพยาบาลบ่อเกลือ

ภาพประกอบ 41 ผลิตภัณฑ์ยาหม่องน้ำที่มีส่วนผสมของน้ำมันหอมระเหยจากผลมะข่า

ที่มา: http://www.tarad.com/otop-nongpakrang/img-lib/spd_20071114141835_b.jpg

พืชที่ใช้ก่อสร้างและทำอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด พบจำนวน 4 วงศ์ 5 สกุล 5 ชนิด ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 สรุปรายชื่อพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในด้านก่อสร้างและทำอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด

ลำดับที่	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ลักษณะนิสัย	การใช้ประโยชน์
1.	Gramineae	<i>Bambusa nutans</i> Wall.	ไผ่บง	ไผ่บง	เป็นไม้ยืนต้น วงศ์เดียวกับหญ้า	นำ ส่วนของลำต้น มาสานเป็นเครื่องใช้หรืออุปกรณ์จับสัตว์น้ำ
2.	Gramineae	<i>Thysanolaena maxima</i> Kuntze.	ก้ง	ก้ง	เป็นไม้ล้มลุก	นำ ส่วนของช่อดอก มาสานเป็นไม้กวาด
3.	Cyperaceae	<i>Cyperus difformis</i> L.	กกสามเหลี่ยม	หญ้าสามเหลี่ยม	เป็นไม้ล้มลุก	นำ ส่วนของลำต้นมาสานเสื่อ
4.	Marantaceae	<i>Phrynium imbricatum</i> Roxb.	ตองสาต	ตองจาง	เป็นไม้ล้มลุก	นำใบมาห่ออาหาร เช่น ข้าวเหนียว
5.	Palmae	<i>Calamus siamensis</i> Becc.	หวาย	หวายขม	เป็นไม้เถา	นำ ส่วนของลำต้นมาตากให้แห้งสนิท จากนั้นนำมาสานเสื่อเพื่อใช้รองนั่งในบริเวณบ้าน

พืชที่ใช้ก่อสร้างและทำอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด มีจำนวน 4 วงศ์ 5 สกุล 5 ชนิด โดยได้จัดเรียงตามลำดับในการใช้ประโยชน์จากมากไปหาน้อย ดังต่อไปนี้

1. ไผ่บง (*Bambusa nutans* Wall.) สำหรับรายละเอียดของพืชได้กล่าวถึงในพืชอาหารแล้ว (หน้า 35)

การใช้ประโยชน์ ชุมชนใช้ประโยชน์จากส่วนของลำต้นไม้ไผ่บง (*Bambusa nutans* Wall.) สาเป็นเครื่องใช้หรืออุปกรณ์จับสัตว์น้ำ เช่น ตุ่ม เป็นอุปกรณ์จับปลาไหล หรือไซ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้จับปลา เพราะในชีวิตประจำวัน ชาวบ้านจะออกไปจับสัตว์น้ำตามลำห้วยเพื่อนำมาบริโภค นอกจากนั้น ลำต้นของไผ่บง ยังสามารถนำมาก่อสร้างบ้านเรือน เช่น ส่วนประกอบของตัวหลังคา หรือ ฝาบ้าน เป็นต้น

ก

ข

ค

ง

จ

ฉ

ภาพประกอบ 42 การใช้ประโยชน์จากลำต้นของไผ่บง

- ก. ยุงฉางที่ใช้เก็บข้าวโพดของชาวบ้าน ฝาทำมาจากลำต้นของไม้ไผ่บง
- ข. ฝาบ้านส่วนหนึ่งทำมาจากลำต้นไม้ไผ่บง
- ค. ตุ่ม ทำมาจากลำต้นไผ่บง เป็นอุปกรณ์ชนิดหนึ่งที่ใช้จับปลาไหล

- ง. ไช้ ทำมาจากลำต้นไผ่บง ใช้ในการจับปลา
 จ. สุ่มไก่ ทำมาจากลำต้นไผ่บง
 ฉ. ชะลอม (ก้วย) ทำมาจากลำต้นไผ่บง ใช้ใส่ของแล้วแบกไว้ที่หลัง

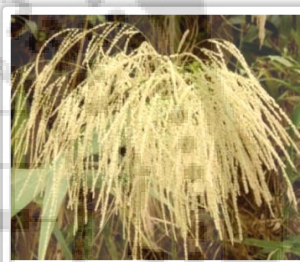
2. กิ่ง (*Thysanolaena maxima* Kuntze.)

ชื่อสามัญ	กิ่ง
ชื่อท้องถิ่น	กิ่ง
วงศ์	Gramineae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Thysanolaena maxima</i> Kuntze.
ลักษณะนิสัย	เป็นพืชล้มลุก
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ลำต้นมีขนาดเล็ก กลม ภายในกลวง ใบเป็นใบ

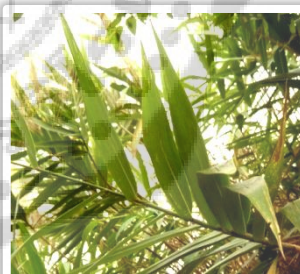
เดี่ยวมีลักษณะเรียวยาว ขอบใบสากและคม ดอกออกเป็นช่อสีขาวนวล

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 43 กิ่ง (*Thysanolaena maxima* Kuntze.)

ก ลำต้น

ข. ช่อดอก

ค. ใบ

การใช้ประโยชน์ ชาวบ้านนำช่อดอกมาตากแห้ง เพื่อนำไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อ โดยพ่อค้าจะนำไปขายต่อให้กับผู้ผลิตไม้กวาดที่อำเภออื่น เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข สำหรับชาวบ้านดงผาปูนไม่ได้ทำไม้กวาดใช้เอง ส่วนใหญ่จะออกไปซื้อจากทางร้านค้าที่จำหน่ายไม้กวาดอีกทีหนึ่ง

ภาพประกอบ 44 ไม้กวาดที่ทำมาจากช่อดอกกั๋ง

ที่มา: <http://www.dzygroup.com/otherwebsite/sakaeo/image/product/2731-4100008-b.jpg>

การเก็บหา ในป่าชุมชนมีปริมาณกั๋งค่อนข้างมาก จะขึ้นอยู่ทั่วไปในบริเวณรอบๆ ป่าชุมชน แต่จะมีน้อยมากในบริเวณป่าทึบแสงส่องถึงน้อย ชุมชนจะเข้าไปเก็บเฉพาะช่อดอกเพื่อนำมาจำหน่ายให้กับพ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข ในราคากิโลกรัมละ 40 – 50 บาท ชุมชนสามารถขายได้ในแต่ละครั้งรวมกันได้ประมาณ 40 – 50 กิโลกรัม สำหรับผู้ที่เก็บหาช่อดอกกั๋งมาจำหน่ายจะมีรายได้โดยเฉลี่ย คือ 1,000 – 2,000 บาท/คน/ปี

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์ ชุมชนจะไม่ตัดทั้งลำต้น แต่จะตัดเฉพาะช่อดอกจากต้นที่ขึ้นอยู่ในบริเวณที่สามารถเข้าไปตัดได้ บางต้นขึ้นในบริเวณที่เข้าไปไม่ถึงก็จะปล่อยให้เจริญเติบโตและขยายพันธุ์ในบริเวณนั้นต่อไป

3. กกสามเหลี่ยม (*Cyperus difformis* L.)

ชื่อสามัญ	กกสามเหลี่ยม
ชื่อท้องถิ่น	หญ้าสามเหลี่ยม
วงศ์	Cyperaceae
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Cyperus difformis</i> L.
ลักษณะนิสัย	เป็นไม้ล้มลุก
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ลำต้นเป็นสามเหลี่ยม ใบเรียวยาว ขอบใบเรียบ

ดอกเป็นช่อแยกแขนง มีแกน เรียงกันคล้ายกำรุ่ม ช่อดอกย่อยรูปไข่ สีน้ำตาลเข้ม

ก

ข

ภาพประกอบ 45 หญ้าสามเหลี่ยม (*Cyperus difformis* L.)

ก. ใบและลำต้น

ข. ดอก

การใช้ประโยชน์ นำส่วนของลำต้นมาตากให้แห้งสนิทจากนั้นนำมาสานเสื่อเพื่อใช้รองนั่งในบริเวณบ้าน หรือใช้ประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น ที่รองแก้วน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นการทำใช้ในครัวเรือนไม่มีการจำหน่าย

ภาพประกอบ 46 ที่รองแก้วน้ำทำจากต้นหญ้าสามเหลี่ยม

ที่มา: <http://thaitambon.com/tambon/tsmepdesc.asp?Prod=032315840&ID=551204&SME=011126104744>

การเก็บหา กกสามเหลี่ยมค่อนข้างหาง่ายในป่าชุมชน ตามบริเวณที่ขึ้นและวิธีการเก็บ คือตัดลำต้นนำไปตากจนแห้งสนิทจากนั้นจึงนำไปทำเป็นเครื่องจักสานต่อไป

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ตัดให้ลำต้นเหลือติดกับราก เพื่อให้มีการเจริญเติบโตต่อไป

4. ตองสาต (*Phrynium imbricatum* Roxb.)

ชื่อสามัญ

ตองสาต

ชื่อท้องถิ่น

ตองจาง

วงศ์

Marantaceae

ชื่อวิทยาศาสตร์

Phrynium imbricatum Roxb.

ลักษณะนิสัย

เป็นไม้ล้มลุก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นอยู่ใต้ดิน ใบเป็นใบเดี่ยว ขอบใบเรียบ ก้าน

ใบยาว ดอกออกเป็นช่อบริเวณก้านใบ ซึ่งดอกย่อยอยู่กันอย่างหนาแน่น

ก

ข

ค

ภาพประกอบ 47 ตองจาง (*Phrynium imbricatum* Roxb.)

ก. ลำต้น

ข. ใบ

ค. ดอก

การใช้ประโยชน์ ใช้ใบรองหรือห่ออาหาร เช่นห่อข้าวพกไปเวลาเข้าป่า หรือห่อขนมต่างๆ

ภาพประกอบ 48 การใช้ประโยชน์จากใบตองจาง

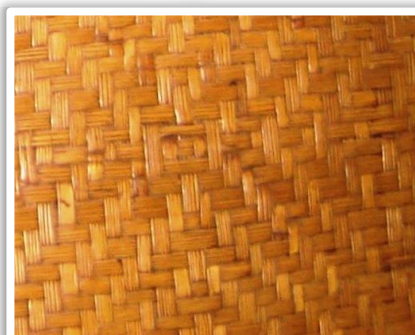
การเก็บหา ในป่าชุมชนสามารถหาตองจางได้ค่อนข้างง่าย ชุมชนเข้าไปเก็บเฉพาะใบเท่านั้นมาใช้ประโยชน์ เช่น ห่อข้าว รองอาหาร

ผลกระทบและแนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน ชุมชนจะตัดเฉพาะใบที่จะใช้ประโยชน์เป็นบางใบเท่านั้น ไม่ตัดทั้งลำต้น และ เว้นต้นที่กำลังออกช่อดอก เพื่อให้ตองจางไม่สูญพันธุ์

5. หวายขม (*Calamus siamensis* Becc.) สำหรับลักษณะและรายละเอียดของพืชชนิดนี้ได้กล่าวถึงในพืชอาหารแล้ว (หน้า 32)

การใช้ประโยชน์ นำส่วนของลำต้นที่แก่จัดทำเครื่องจักสาน เช่น เสื่อ เป็นต้น

การแปรรูป ชุมชนนำลำต้นหวายขมไปใช้ทำเครื่องจักสานเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น เสื่อ เป็นต้น ในชุมชนมีเพียงบางคนเท่านั้นที่สามารถใช้หวายขมสานเสื่อได้ และไม่มีการทำกันมากนัก

ภาพประกอบ 49 เสื่อที่ทำจากหวาย (*Calamus siamensis* Becc.)

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชในป่าชุมชน จะเห็นว่ามีพืชที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ ได้มากกว่า 1 อย่าง ถึง 3 ชนิด ได้แก่ มะขวง (*Zanthoxylum rhetsa*.) หวายขม (*Calamus siamensis* Becc.) และไผ่บง (*Bambusa nutans* Wall.) ซึ่งได้สรุปไว้ในตาราง 4 ดังนี้

ตาราง 5 แสดงพืชที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์มากกว่า 1 อย่าง

ลำดับที่	วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	ชื่อท้องถิ่น	ลักษณะนิสัย	การใช้ประโยชน์
1.	Rutaceae	<i>Zanthoxylum rhetsa</i> .	มะขวง	มะขวง	เป็นไม้ยืนต้น	1. ด้านอาหาร นำผลดิบหรือแห้งตำใส่แกงต่างๆ เช่น แกงแคไก่ 2. ด้านสมุนไพร ใช้ผลดิบ 15 – 20 ผล นำไปเป็นส่วนผสมของยาสมุนไพร เช่น ขิง ฝานบางๆ 5 – 10 ชิ้น ต้มในน้ำดื่มใช้แก้หวัด คัดจุก และทางโรงพยาบาลบ่อเกลือนำผลมะขวงไปสกัดเอาน้ำมันหอมระเหย เพื่อใช้เป็นส่วนผสมของขี้ผึ้ง ยาหม่องน้ำ หรือยาต้มเพื่อจำหน่ายที่โรงพยาบาลบ่อเกลือ
2.	Palmae	<i>Calamus siamensis</i> Becc.	หวาย	หวายขม	เป็นไม้เถาในวงศ์ปาล์ม	1. ด้านอาหาร นำแกนกลางของลำต้นมาต้มตำกับเครื่องปรุงนำไปผัดรับประทาน หรือเป็นส่วนประกอบของแกงแค 2. ด้านการก่อสร้างและทำอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด นำส่วนของลำต้นมาตากให้แห้งสนิทจากนั้นนำมาสานเสื่อเพื่อใช้รองนั่งในบริเวณบ้าน
3.	Gramineae	<i>Bambusa nutans</i> Wall.	ไผ่บง	ไผ่บง	เป็นไม้ยืนต้นวงศ์เดียวกับหญ้า	1. ด้านอาหาร นำหน่อไผ่บงมาประกอบอาหาร เช่น แกงหน่อไผ่บง เป็นต้น 2. ด้านการก่อสร้างและทำอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด นำส่วนของลำต้นมาสานเป็นเครื่องใช้หรืออุปกรณ์จับสัตว์น้ำ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเก็บพืช และการอนุรักษ์พืชจากป่าชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การเข้าไปเก็บหาพรรณพืชจากป่าชุมชนเพื่อนำมาบริโภคนั้นคนในชุมชนจะมีหลักเกณฑ์ในการเก็บพรรณพืช ดังนี้

1. ไม่เก็บพืชเพื่อนำไปจำหน่ายโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากคนในชุมชนก่อน
2. พืชสมุนไพรบางชนิด เช่น ต้นตะเข็บ (*Pothos scandens* L.) รางจืด (*Thunbergia laurifolia* Lindl.) เก็บเฉพาะที่จำเป็นจะใช้เท่านั้น ไม่ถอนไปทั้งต้น
3. มีการงดเว้นการเก็บพรรณพืชทุกชนิดในวันศีล วันพระ วันขึ้นหรือแรม 15 ค่ำ เพราะเชื่อว่าวันเหล่านี้เป็นวันที่ไม่ควรทำลายชีวิตทั้งพืช และสัตว์
4. เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวพรรณพืชต่างๆ เช่น ตำว (Arenga pinnata Merr.) หรือ หวาย (*Calamus siamensis* Becc.) ต้องมีการเพาะกล้าเพื่อปลูกทดแทน

ชุมชนบ้านดงผาปูนมีการตั้งกฎเกณฑ์เพื่อให้คนในชุมชนถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แล้วติดป้ายประกาศไว้ ณ ศาลาเอนกประสงค์ เพื่อให้รับทราบกันทั่วไป ดังแสดงในภาพ 50

กฎเกณฑ์การอนุรักษ์ป่าชุมชน บ้านดงผาปูน		
ที่	รายการ	เกณฑ์การปรับ
1.	ตัดฟันไม้ในเขตป่าชุมชน	2000 บาท
2.	ล่าสัตว์ในเขตป่าชุมชน	2000 "
3.	ตัดฟันตำวในเขตป่าชุมชน	500 "
4.	ตัดฟันหวายในเขตป่าชุมชน	250 "
5.	ระบือ, บือ, ลือ, ลือปล่าในเขตอนุรักษ์	3,000 "
6.	ห้ามขุดดินในเขตป่าชุมชน	200 "
7.	ห้ามจกไฟเผาป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ	1,000 "
8.	ห้ามทำไม้ในเขตป่าชุมชนไปขาย	500 "
หมายเหตุ		
- ผงคำทละสายใหญ่ 1500 บาท / 1 ทะสาย		
- ต้นมะขมออกผลในเขตป่าชุมชนถือว่าป็นรายได้ของกลุ่มที่รับผิดชอบ		
ขอเป็นเป็น		

ภาพประกอบ 50 ป้ายแสดงกฎเกณฑ์การอนุรักษ์ป่าชุมชน

ในการอยู่ร่วมกันในชุมชนต้องถือปฏิบัติกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้อย่างเคร่งครัด บ้านดงผาปูนมีกฎเกณฑ์นี้ไว้เพื่อให้ป่าได้อยู่คู่หมู่บ้านตลอดไป จากการสอบถามพบว่าทุกคนจะรู้ว่าถ้าฝ่าฝืนจะมีโทษ เช่น ลักลอบเข้าไปตัดต้นไม้ที่ชุมชนห้ามไว้ก็จะถูกปรับตามมูลค่าที่ได้ตั้งไว้ เพราะเคยมีการฝ่าฝืน และทางผู้นำชุมชนใช้มาตรการที่วางไว้ในการลงโทษ

นอกจากนั้นชุมชนยังมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้น โดยมีการแต่งตั้งคนในชุมชนให้เป็นคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านดงผาปูน คณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยบุคคลทั่วไปและพระสงฆ์ ซึ่งได้รับความร่วมมือและช่วยกันดำเนินการอย่างเข้มแข็งดังแสดงในภาพ 51

รายชื่อคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน บ.ดงผาปูน				
ที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง	ที่ปรึกษา	
1.	นาย สุภกิจ ติ่งจาว	ประธาน	ฝ่ายพระราชา	
2.	นาย รัตน์ ติ่งจาว	รองประธาน	1. นาย อู๋ ใจปิง	
3.	นาย จันทร ติ่งจาว	เลขานุการ	2. นาย ศรัณต์ ติ่งจาว	
4.	นาย รุณ ใจปิง	เหรัญญิก	3. นาย ภา ใจปิง	
5.	นาย คำ ติ่งจาว	กรรมการ	4. นาย อ้น ติ่งจาว	
6.	นาย สัมฤทธิ์ ใจปิง	"	ฝ่ายบรรพชิต	
7.	นาย วิรัช ติ่งจาว	"	พระสมณะเถร วรขุมโพธิ์	
8.	นาย ทัศน บุษย์อิน	"		
9.	นาย อุเทน สัตติยะ	"		
10.	นาย วิโรจน์ ติ่งจาว	"		

ภาพประกอบ 51 ป้ายแสดงรายชื่อคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

นอกจากความร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยร่วมกันเป็นคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนแล้วคนทั่วไปในชุมชนก็มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ด้วยการร่วมมือกันเพาะปลูกกล้าของต้นพืชสำคัญในป่าชุมชน เช่น ตาวและหวาย ดังภาพ 52 และมีการดูแลรักษาต้นกล้านั้นอย่างดีโดยทำกระบอกหยดน้ำซึ่งทำจากลำต้นไผ่ใส่น้ำให้หยดใส่ต้นกล้าตลอดเวลา ดังภาพ 53

อีกทั้งยังมีการกักเก็บน้ำไว้เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นภายในป่าชุมชนโดยการร่วมมือกันทำฝายกักเก็บน้ำไว้ในป่าชุมชนนี้ด้วย ดังภาพ 54

ภาพประกอบ 52 แปลงเพาะชำ และหว่าน

ภาพประกอบ 53 กระบอกหยดน้ำทำจากลำต้นไผ่

ภาพประกอบ 54 ฝ่ายกักเก็บน้ำที่คนในชุมชนร่วมมือกันสร้าง

ส่วนที่ 4 ผลกระทบจากกระบวนการเก็บ และการใช้พฤษศาสตร์พื้นบ้าน

จากการศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากกระบวนการเก็บและการใช้พฤษศาสตร์พื้นบ้านบริเวณป่าชุมชนบ้านดงผาปูน ดังนี้

1. การที่คนในชุมชนเข้าไปเก็บพรรณพืชจากป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน นั้น มักจะมีผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนได้ตั้งเอาไว้ โดยเข้าไปเก็บใน ปริมาณที่มากจนเกินความจำเป็น เช่น การตัดหวาย (*Calamus siamensis* Becc.) เพื่อนำไป จำหน่ายให้กับ พ่อค้าจากต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข โดยตัดทั้งลำต้น ใบ และ ผล ซึ่งเป็นการตัดวงจรชีวิตการเจริญเติบโตของหวาย แต่จากการที่มีกฎเกณฑ์ในการดูแลป่าชุมชน และมีการปลูกหวายเพิ่มจึงทำให้เกิดผลกระทบที่ไม่รุนแรงมาก

2. การเก็บผลผลิตจากพืชบางชนิดชาวบ้านมักจะเก็บผิดวิธี เช่น การตัดต้นตำว (*Arenga pinnata* Merr.) เพื่อให้ได้ผลตำว ในขณะที่ต้นตำวนั้นยังสามารถให้ผลผลิตได้อีกในปีต่อไป อีกทั้งการตัดแต่ละครั้งไม่มีการปลูกใหม่ทดแทนต้นเดิมทำให้ปริมาณของต้นตำวลดลง ชุมชนเห็น ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จึงมีการเพาะต้นกล้าของตำว เพื่อปลูกทดแทนต้นที่ถูกตัด และปลูกเสริมใน บริเวณป่าชุมชน จนปัจจุบันต้นตำวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผล

จากผลการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอ บ่อเกลือ จังหวัดน่าน สรุปผลได้ดังนี้

1. มีผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 70 คน แบ่งเป็นเพศชาย 41 คน ในจำนวนนี้เป็นหมอยา 1 คน เป็นผู้นำชุมชน 1 คน คนทั่วไป 39 คน เพศหญิง 29 คน ไม่พบว่ามีหมอยาและผู้นำชุมชน

ผู้ที่ให้ข้อมูลได้มากที่สุดในกลุ่มของประชากรเพศชาย อยู่ในวัยสูงอายุ โดยมีอายุ ตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป เป็นผู้ที่ไม่ได้ผ่านระบบการศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท/คน/เดือน ในกลุ่มประชากรวัยสูงอายุนี้มีหมอยา 1 คน คือ นายต้น พิศจารย์ อายุ 60 ปี ไม่เคยผ่านในระบบการศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร รองลงมาคือประชากรชายวัยผู้ใหญ่ อายุระหว่าง 41 – 49 ปี และ ประชากรชายวัยกลางคน อายุระหว่าง 26 – 40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คือ ชั้น ป.1 – ป.6 ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท/คน/เดือน และผู้ที่ให้ข้อมูลได้น้อยที่สุด คือ ประชากรชายวัยรุ่น ที่มีอายุระหว่าง 15 – 25 ปี การศึกษามีทั้งช่วงชั้น ประถมศึกษาและมีธยมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้าง รายได้ส่วนใหญ่ ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท/คน/เดือน

ผู้ที่ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้มากที่สุดในกลุ่มประชากรเพศหญิง ได้แก่ หญิง วัยสูงอายุ คือ มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่ไม่เคยผ่านระบบการศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท/คน/เดือน รองลงมาคือประชากรหญิงวัยผู้ใหญ่ ที่มีอายุระหว่าง 41 – 49 ปี และประชากรหญิงวัยกลางคน ที่มีอายุระหว่าง 26 – 40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คือ ชั้น ป.1 – ป.6 ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท/คน/เดือน และผู้ที่ให้ข้อมูลได้น้อยที่สุด คือ ประชากรหญิงวัยรุ่น ที่มีอายุระหว่าง 15 – 25 ปี การศึกษาช่วงชั้น ประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร รายได้ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท/คน/เดือน

2. ชุมชนบ้านดงผาปูนนำพืชจากป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 17 วงศ์ 22 สกุล 23 ชนิดสามารถ แบ่งพืชตามลักษณะการใช้ประโยชน์ได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

2.1 พืชอาหาร 14 วงศ์ 15 สกุล 16 ชนิด

2.2 พืชสมุนไพร 5 วงศ์ 5 สกุล 5 ชนิด

2.3 พืชที่ใช้ในการก่อสร้างและเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด 4 วงศ์ 5 สกุล 5

ชนิด

การแบ่งพืชตาม ลักษณะ การใช้ประโยชน์ดังกล่าว มีพืชบางชนิดที่มีการใช้ประโยชน์ได้มากกว่า 1 อย่าง มีทั้งหมด 3 ชนิด จึงทำให้มีวงศ์ สกุลและชนิดซ้ำกันในแต่ละกลุ่ม

3. จากการศึกษาวิธีการเก็บใช้พืชจากป่าชุมชน แม้ในระยะแรกมีการเก็บไม่ถูกวิธี และทำให้เกิดความเสียหาย แต่ต่อมาชุมชนมีความตระหนักและเห็นผลเสียจึงร่วมกันกำหนด กฎเกณฑ์ควบคุมการเก็บการใช้พืชมีการปลูกทดแทนและดูแลป่าจึงทำให้จำนวนพืชชนิดต่างๆ ที่นำมาใช้ประโยชน์ไม่ได้รับผลกระทบ

4. จากการที่ชุมชนบ้านดงผาปูนได้เริ่มก่อตั้งมาได้ไม่นาน คือ ประมาณ 26 ปี ภูมิปัญญาความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืช เช่น ใช้เป็นอาหาร เป็นสมุนไพร หรือใช้ในการก่อสร้างและเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ของคนในชุมชนโดยเฉพาะหมอยา และคนที่อยู่ในวัยสูงอายุทั้งเพศหญิงและเพศชาย ส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่อยู่ในถิ่นเดิม ก่อนที่จะย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบ้านดงผาปูน

2. อภิปรายผล

ด้านประชากร และที่มาของภูมิปัญญาการใช้พืช

ประชากรเพศชาย

ผลที่ได้จากการศึกษา ด้านประชากรของชุมชนบ้านดงผาปูนจะเห็นได้ว่า ประชากรชายให้ข้อมูลได้ดีกว่าประชากรหญิง และ ผู้ที่ให้ข้อมูลได้มากที่สุดในกลุ่มของประชากรเพศชาย อยู่ในวัยสูงอายุ คือมีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป โดยทำการสัมภาษณ์ทั้งหมด 9 คน ในจำนวนนี้มีหมอยา 1 คน คือ นายต้น พิศจารย์ อายุ 60 ปี ไม่เคยผ่านในระบบการศึกษา อาชีพเกษตรกร บุคคลทั่วไป 8 คน กลุ่มประชากรเหล่านี้ส่วนใหญ่ฐานะค่อนข้างยากจน ประกอบอาชีพเกษตรกร คือ การทำไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด มีการดำรงชีวิตอยู่กับป่า เช่น การเก็บหาพืชอาหารจากป่าเพื่อนำมาเลี้ยงชีพ และเลี้ยงครอบครัว อีกทั้งเส้นทางที่จะเข้าไปทำไร่ ก็มักจะผ่านบริเวณป่าชุมชน จึงมีการนำพืชจากป่าชุมชนไปใช้ประโยชน์ ด้วย ในการไปทำไร่แต่ละครั้ง ประชากรดังกล่าว จะเข้าไปนอนที่ไร่ของตนประมาณ 1 – 2 สัปดาห์ อาหารส่วนใหญ่จึงเป็นพืชที่เก็บได้ตามทางระหว่างการเดินผ่านป่าชุมชน การใช้ชีวิตแบบนี้จึงทำให้เกิดการสั่งสมประสบการณ์ในการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชชนิดต่างๆ ที่ขึ้นอยู่ในป่า

สาเหตุที่กลุ่มประชากรดังกล่าวไม่เคย เข้าศึกษาในระบบ เพราะระบบการศึกษาในอดีตยังไม่ทั่วถึง ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ วิธีใช้และสรรพคุณต่างๆจากพรรณพืชในป่าชุมชน จึงมีการสืบทอดกันโดยใช้วิธีการ บอกเล่าต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง คือ จากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูก จากรุ่นลูกสู่รุ่นหลาน การดำรงชีวิตแบบนี้เป็นสิ่ง ที่กลุ่มประชากรดังกล่าว เคยปฏิบัติมาก่อนที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านดงผาปูน และยังมีการสืบทอดความรู้ต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ด้านความรู้เกี่ยวกับ การใช้สมุนไพร บุคคลทั่วไปในหมู่บ้านมักจะได้รับความรู้จากหมอยาเวลาที่มาขอยาสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ บุคคลที่มาขอยาส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยกลาง คนและวัยผู้ใหญ่ ส่วนวัยรุ่นหรือวัยเด็กหมอยาจะคอยแนะนำการใช้ให้

ส่วนประชากรชายวัยกลางคน อายุ 26 – 40 ปีและประชากรชายวัยผู้ใหญ่ อายุ 41-49 ปี ระดับการศึกษาอยู่ในช่วงประถมศึกษา รายได้ 1,000 – 2,000 บาทต่อเดือน อาชีพเกษตรกร

มักจะเข้าป่าเพื่อไปทำไร่ข้าวและไร่ข้าวโพด พร้อมกับประชากรชายวัยสูงอายุ มีการเก็บหาพืชจากป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ เหมือนกัน ดังนั้นจึงเกิดการถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืช วิธีการเก็บ รวมถึงการอนุรักษ์ จากประชากร ชายวัยสูงอายุสู่ประชากร ชายวัยกลางคนและประชากรชาย วัยผู้ใหญ่ด้วย จึงส่งผลให้มีการสะสมประสบการณ์และเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชมีมากขึ้น และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชได้ค่อนข้างมาก

ประชากรเพศชายวัยรุ่น อายุ 15 – 25 ปี รายได้ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท เป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชได้น้อยที่สุด เพราะ ส่วนใหญ่จะออกไป ทำงานนอกหมู่บ้าน เช่น เป็นกรรมกรก่อสร้างตามสถานที่ก่อสร้างต่างๆ ไม่ได้ดำเนินชีวิต ใกล้ชิดกับป่าชุมชน เหมือนกับคนรุ่นก่อนหน้า การใช้ประโยชน์จากพืชในบริเวณป่าชุมชนจึงมีน้อยตามไปด้วย แต่ในขณะเดียวกันประชากรกลุ่มนี้ก็ยอมรับการใช้จ่ายสมุนไพรจากหมอในหมู่บ้าน เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยต่างๆที่เกิดขึ้น

ประชากรเพศหญิง

ผู้ที่ให้ข้อมูลได้ มากที่สุดในกลุ่มของประชากร เพศหญิง คือ เพศหญิง วัยสูงอายุ อายุ ตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ฐานะค่อนข้างยากจน ประกอบอาชีพเกษตรกร เนื่องจากกลุ่มประชากรหญิงวัยนี้ มักจะตามฝ่ายชายวัยเดียวกัน เข้าไปหาพืช จากป่าชุมชน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ ในชีวิตประจำวัน เช่น นำมาเป็นอาหาร สมุนไพร หรืออุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ดังนั้นจึงได้รับการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการใช้ประโยชน์จากพืช จากฝ่ายชายที่มีประสบการณ์และความรู้มากกว่า ทำให้ประชากรเพศหญิงวัยสูงอายุ มีข้อมูลเกี่ยวกับ การใช้ประโยชน์จาก พืชบริเวณป่าชุมชนบ้านดงผาปูนมากกว่ากลุ่มประชากรเพศหญิงวัยอื่น

ประชากรเพศหญิงวัยกลางคน อายุ 26 – 40 ปี และประชากรเพศหญิงวัยผู้ใหญ่ อายุ 41-49 ปี ระดับการศึกษาอยู่ในช่วงประถมศึกษา รายได้ 1,000 – 2,000 บาทต่อเดือน อาชีพเกษตรกร มักจะเข้าไปทำไร่ตาม ประชากรเพศชายทั้งวัยสูง อายุ วัยผู้ใหญ่ และวัยกลางคนด้วย ถ้าหากเป็นฤดูฝนก็จะไม่เข้าไปทำไร่ด้วยเพราะกลัวจะเกิดอันตราย ดังนั้นช่วงฤดู หนาวหรือฤดูร้อนที่สามารถตามเข้าไปทำไร่ด้วยนั้นมักจะได้รับความรู้จาก ประชากรเพศชายในการใช้ประโยชน์จากพืช ทั้งในบริเวณป่าชุมชนบ้านดงผาปูน และการใช้ประโยชน์จากพืชในขณะที่ไม่ได้อยู่ในไร่ ไปด้วย จึงทำให้สามารถให้ข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชในบริเวณป่าชุมชนบ้านดงผาปูนได้มาก

ส่วนประชากรเพศหญิงวัยรุ่น อายุ 15 – 25 ปี ระดับการศึกษาอยู่ในช่วง ป.1 – ป.6 รายได้ประมาณ 1,000 – 2,000 บาทต่อเดือน ประกอบอาชีพเกษตรกร นอกเหนือจากการทำสวนครัวใกล้ๆหมู่บ้านแล้ว ยามว่างประชากรเพศหญิงในวัยนี้ส่วนใหญ่จะอยู่กับบ้าน หรือหาอาชีพเสริมทำ เช่น ตั้งร้านค้าเล็กๆ ในหมู่บ้าน หรือการออกไปรับจ้างทำงานนอกหมู่บ้าน ส่วนการเข้าป่าเพื่อหาอาหาร หรือสมุนไพร มักจะเป็นหน้าที่ของผู้ชายหรือหัวหน้าครอบครัว ดังนั้นองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชต่างๆ ในป่าชุมชนจึงมี น้อย และการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชในบริเวณป่าชุมชนจึงมีน้อยที่สุด

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประชากรชายและประชากรหญิงจะเห็นว่าประชากรชายสามารถให้ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชในป่าชุมชนบ้านดงผาปูนได้ดีกว่าประชากรหญิง ด้านความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืช มีแนวโน้มว่าจะสูญหายไป ได้ เพราะเยาวชนรุ่นหลังมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากคนรุ่นก่อน คือต้องเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 12 ปี (ป.1 – ม.6) ทำให้การดำรงชีวิตในป่าเหมือนที่พ่อหรือแม่เคยปฏิบัติมาน้อยลง และประชากรวัยรุ่นทั้งเพศหญิงและเพศชายส่วนหนึ่งจะออกไปทำงานนอกหมู่บ้านทำให้ความใกล้ชิดกับป่าชุมชนและการเข้าไปใช้ประโยชน์จากพรรณพืชมีน้อยลงตามไปด้วย แนวทางแก้ไขคือต้องปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นหลังเหล่านี้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนให้มากขึ้น

จากการที่ชุมชนบ้านดงผาปูนได้เริ่มก่อตั้งมาได้ไม่นาน คือ ประมาณ 26 ปี ภูมิปัญญาความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืช เช่น ใช้เป็นอาหาร เป็นสมุนไพร หรือใช้ในการก่อสร้างและเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด ของคนในชุมชนโดยเฉพาะหมอยา คือ นายต้น พิศจารย์ อายุ 60 ปี ไม่ได้ผ่านในระบบการศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร และคนที่อยู่ในวัยสูงอายุทั้งเพศหญิงและเพศชาย ส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ที่อยู่ในถิ่นเดิม คือ บ้านบ่อหลวง หมู่ ที่ 1 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ก่อนที่จะย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบ้านดงผาปูน พืชที่นำมาใช้ประโยชน์เป็นพืชที่ขึ้นอยู่ทั่วไปไม่ใช่พืชที่มีอยู่เฉพาะบ้านดงผาปูนเท่านั้น แต่ลักษณะการใช้ประโยชน์จากพืชอาจจะแตกต่างไปจากเดิมบ้าง การค้าขายพืชบางชนิด เช่น ตาว ผักกูด กัง ก็มีการค้าขาย คล้ายกับ ชุมชนอื่นๆโดยทั่วไป อีกทั้งพืชดังกล่าวยังมีการใช้ ประโยชน์กระจายออกไปยังอำเภออื่นๆ อีกด้วย

สำหรับหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น หมู่บ้านนาบง หมู่บ้านนาขวาง ชาวบ้านก็ใช้ประโยชน์จากพืชบางชนิดเหมือนกับชุมชนบ้านดงผาปูน เช่น การนำใบย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels) มาตำคั้นเอาเฉพาะน้ำเพื่อนำไปประกอบอาหาร เช่น ใส่ในแกงหน่อไม้ เป็นต้น

ด้านการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช

ชุมชนบ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ได้นำพืชจากป่าชุมชนบ้านดงผาปูนมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมด 23 ชนิด ซึ่งเมื่อนำมาแยกตามลักษณะการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ คือ ด้านอาหาร ด้านสมุนไพร และด้านการนำมาใช้ ก่อสร้างและทำอุปกรณ์เครื่องใช้ เบ็ดเตล็ด ได้ดังต่อไปนี้

1. การใช้ประโยชน์จากพืชในด้านอาหาร มีทั้งหมด 14 วงศ์ 15 สกุล 16 ชนิดได้แก่

1. ชிட (Arenga pinnata Merr.)
2. ผักกูด (Dryopteris amboinensis Ktze. F)
3. หวายขม (Calamus siamensis Becc.)
4. ไผ่บง (Bambusa nutans Wall.)
5. มะเดื่อหัวว่า (Ficus auriculata Lour.)
6. มะขวง (Zanthoxylum rhetsa.)
7. ย่านาง (Tiliacora triandra (Colebr.) Diels)
8. มะกอก (Spondias pinnata Kurz.)
9. ผักฮาก (Erythralum scandens Blume.)
10. ผักหนาม (Lasia spinosa (L.) Thw.)
11. ข่า (Alpinia blepharocalyx K. Schum.)
12. สะเดา (Azadirachta indica A. Juss.)
13. ถั่วมะแฮะ (Cajanus cajan (L.) Millsp.)
14. ผักเหือก (Ficus infectoria Roxb.)
15. ส้มป่อย (Acacia concinna (Willd.) DC.)
16. เขือง (Caryota urens.)

จะเห็นว่าพืชที่เป็นอาหารทั้งหมด 16 ชนิดนี้ บางชนิดเป็นพืชที่สามารถขึ้นอยู่ทั่วไป อาจพบในที่อื่นนอกเหนือจากป่าชุมชน บ้านดงผาปูนด้วย ดังนั้นคนในที่อื่นก็อาจมีการใช้พืชเหล่านี้ด้วยเหมือนกัน และจากการที่มีการนำพืชที่ใช้เป็นอาหารนี้ไปจำหน่าย มีพ่อค้าจากต่างถิ่นมาซื้อไปจำหน่ายต่อ แสดงว่าพืชเหล่านี้มีการกินใช้กันทั่วไป ไม่ใช่ใช้กันแต่ในหมู่บ้านนี้เท่านั้น ในการใช้พืชแต่ละชนิดของชุมชนบ้านดงผาปูนอาจมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากชุมชนอื่นบ้าง เช่น

ตำว หรือชิด (Arenga pinnata Merr.) ชุมชนบ้านดงผาปูนมีการใช้ประโยชน์โดยการนำเนื้ออ่อนในเมล็ดมารับประทานโดยการเชื่อม นอกจากการนำมารับประทานแล้ว ยังสามารถนำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ได้อีกทางหนึ่งด้วย โดยจะมีรายได้ประมาณ 2,600 บาท/คน/ปี (รายได้ขึ้นอยู่กับจำนวนและราคาตำวในแต่ละปี) รวมไปถึงการนำตำว

ไปแปรรูปได้อีกอย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อรับประทานกันตลอดทั้งปี เช่น การนำไปอบแห้งเก็บไว้ได้เป็นเวลานาน เป็นต้น ชุมชนจะมีการเพาะปลูกตำในโรงเรือนเพื่อนำไปปลูกในป่าชุมชนเป็นการทดแทนต้นที่แก่ตาย และเพิ่มจำนวนต้นตำอีกทางหนึ่ง ซึ่งชาวถิ่น ชาวละวะ ชาวไทลื้อ ชาวขมุ ชาวม้งและชาวเย้าในบางพื้นที่ ของจังหวัดน่าน ก็มีการใช้ประโยชน์จาก ตำ คือ นำเนื้ออ่อนในเมล็ดมาทำอาหาร หรือจำหน่าย เหมือนกัน (จันทราภิรักษ์ ไตรวานนท์. 2541, ทิพย์สุตา ตั้งตระกูล. 2541, ทศนีเวศ ยะโส. 2543) ชาวบ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นำ เนื้อในเมล็ดตำ จากผลที่ไม่อ่อนหรือแก่เกินไปสังเกตจากสีของผลตำที่มีสีแดงอมน้ำตาล อายุประมาณ 2 ปีมาแปรรูปเป็นลูกชิด อีกทั้งยังสามารถนำตำไปจำหน่ายให้กับพ่อค้า ที่มาจากอำเภอเมืองในรา คาลิตร ละ 15 – 20 บาท (พรณี เตนรุ่งเรือง และ ยรรยง กางการ. 2542)

ผักกูด (*Dryopteris amboinensis* Ktze. F) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำยอดอ่อนมารับประทานเป็นผักจิ้ม กินกับน้ำพริก นำไปแกงส้มผักกูด หรือนำไปผัดเป็นต้น ชาวบ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นำยอดอ่อนของผักกูดมารับประทานทั้งการปรุงให้สุกและรับประทานแบบดิบ (พรณี เตนรุ่งเรือง และ ยรรยง กางการ . 2542) ชาวบ้านสะมะแก อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี นำยอดอ่อนของผักกูดมาปรุงอาหารรับประทาน (ยรรยง กางการ และ พรณี เตนรุ่งเรือง. 2542)

ไผ่บง (*Bambusa nutans* Wall.) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำ ส่วนของหน่อไผ่บง มาแกง ส่วนชาวบ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ก็นิยมนำมาบริโภคเช่นกัน และเมื่อเก็บหาได้มากก็จะนำมาดองเพื่อเก็บไว้บริโภคได้นานๆ (พรณี เตนรุ่งเรือง และ ยรรยง กางการ . 2542) ชาวบ้านสะมะแก อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี นำหน่อไผ่บงมาต้มหรือเผาไฟก่อน แล้วนำมาปอกเปลือกออก ให้เหลือเฉพาะส่วนอ่อน แล้วนำไปประกอบอาหาร เช่น แกงหน่อไม้ หากมีหน่อไม้มากจะนำมาดองหรือทำเปรี้ยว และทำหน่อไม้อัดปิ้ง (ยรรยง กางการ และ พรณี เตนรุ่งเรือง. 2542)

ย่านาง (*Tiliacora triandra* (colebr.) Diels) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำใบมาตำคั้นเอาน้ำใส่ในแกงหน่อไม้ ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณป่าดงภู อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ใช้ใบมาขยี้คั้นเอาน้ำมาทำเป็นเครื่องแกง (นนุช นิลกำแหง และ ประเชิญ สร้อยทอง . 2542) ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณป่าบุงชีหลง จังหวัดมหาสารคาม ก็นำใบมาขยี้ทำเป็นน้ำแกง (ภัทรพร ภวภูตานนท์. 2545) ชุมชนไทยทรงดำจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดนครปฐม นำใบมาคั้นเอาน้ำใส่ในแกงหน่อไม้ (สุมาลี ทองดอนแอ. 2546)

มะกอก (*Spondias pinnata* Kurz.) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำผลดิบมากินสด และ ผลสุกใช้ตำน้ำพริกมะกอก ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณป่าดงภู อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ๕ นำผลแก่ไปบ่มให้สุกเพื่อเอาไว้บริโภค เช่น ตำน้ำพริก เป็นต้น ผลสุก ยังสามารถใช้แทนมะนาว ใส่อาหารได้ ใบอ่อนและช่อดอกรับประทานเป็นผักสด กินกับน้ำพริก (นนุช นิลกำแหง และ ประเชิญ สร้อยทอง. 2542) ชาวถิ่นและชาวละวะในเขตตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน กินทั้งผลดิบ

และสุก ยอดอ่อนนำมากินกับลาบ (ทัศนีเวศ ยะโส . 2543) ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณป่าบุงชีหลง จังหวัดมหาสารคาม ใช้เนื้อในผลใส่ในส้มตำ ยอดอ่อนกินแกงส้มลาบ (ภัทรพร ภาณุตานนท์. 2545)

มะขวง (*Zanthoxylum rhetsa*) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำมาตำประกอบอาหาร เป็นเครื่องเทศเพื่อให้รสชาติดีขึ้น ดับกลิ่นคาว ของอาหาร ชาวขมุ ชาวละและชาวกู๋ในบางพื้นที่ ของจังหวัดน่าน ใช้ผลเป็นเครื่องเทศปรุงอาหารเช่นกัน (ทิพย์สุตา ตั้งตระกูล. 2541)

สะเดา (*Azadirachta indica* A. Juss.) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำช่อดอกมา ลวกรับประทานกับน้ำพริก หรือนำไปต้มน้ำกับปลาทุ ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณป่าดงภู อำเภอราศี ไศล จังหวัดศรีสะเกษ นำสะเดามาลวกในน้ำร้อนแล้วนำไปแช่ในน้ำเย็นเป็นผักจิ้มกับปลาตุ๋นและ น้ำปลาหวาน (นงนุช นิลกำแพง และ ประเชิญ สร้อยทอง. 2542)

ส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำยอดอ่อนใส่ใน แกงส้ม ซึ่งชาวบ้านบริเวณป่าดอนปู่ตาและป่าทำเลบ้านหนองจิก จังหวัด มหาสารคาม นำไปมาปรุง ให้แกงมีรสเปรี้ยวเช่นกัน (ศิริวรรณ อุทธา. 2547)

ผักหนาม (*Lasia spinosa* (L.) Thw.) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำ ยอดอ่อนมาต้มกิน กับน้ำพริก ซึ่ง ชาวเขาเผ่าม้งและชาวเข่าในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน ก็นำยอดอ่อนของผักหนามมา ประกอบอาหารเช่นกันเช่นกัน (จันทร์รักษ์ โตวานนท์. 2541) ชาวบ้านสะมะแก อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี นำส่วนยอด หรือต้นอ่อนมารับประทานโดยการต้มจิ้มกับน้ำพริก (ยรรยง ทาง การ และ พรณี เต๋นรุ่งเรือง . 2542) ชาวกู๋และชาวละในเขตตำบลภูฟ้า อำเภอปอเกวียน จังหวัด น่าน นำยอดอ่อนมาลวกกินกับน้ำพริก (ทัศนีเวศ ยะโส. 2543)

2. การใช้ประโยชน์จากพืชทางด้านสมุนไพร พบจำนวน 5 วงศ์ 5 สกุล 5 ชนิด

ดังนี้

1. ตะเข็บ (*Pothos scandens* L.)
2. รางจืด (*Thunbergia laurifolia* L.)
3. ดีหมี (*Lissea* sp.)
4. อนุ (*Sambucus simsonii* Rehd.)
5. มะขวง (*Zanthoxylum rhetsa*.)

ต้นตะเข็บ (*Pothos scandens* Linn.) หรืออีกชื่อหนึ่งที่ชาวบ้านดงผาปูน

เรียก คือ ม้างองกอน เป็นสมุนไพรที่ค่อนข้างหาง่าย ในป่าชุมชน จากการสอบถาม หมอยา ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากคนรุ่นก่อน เช่น พ่อ ปู่ ตา จากหมู่บ้านเดิมที่ตนย้ายมาก่อนที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านดงผาปูน โดยมีวิธีการใช้ คือ นำใบต้นตะเข็บมาต้มน้ำดื่มเป็นประจำ จะช่วยบรรเทาอาการปวดหลัง ปวดเอวได้ แต่ชาวไทลื้อ ชาวม้งและชาวเข่าในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน ใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ไอวัดโรค (จันทร์รักษ์ โตวานนท์ . 2541) ชาวบ้านในบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย ใช้รากต้มน้ำดื่มแก้หิวน้ำ ส่วนลำต้นต้มน้ำดื่มแก้เหน็บชา ท้องอืด

ท้องเฟื้อ (สิริวรรณ สุขศรี. 2546) จะเห็นได้ว่าสมุนไพรชนิดนี้มีสรรพคุณหลากหลาย จึงสามารถนำมาใช้รักษาอาการได้หลายอย่าง

รางจืด(*Thunbergia laurifolia* Lindl.) หมอยาในชุมชนบ้านดงผาปูนจะนำลำต้น, ใบสดหรือใบตากแห้งมาต้มกับน้ำรับประทานคล้ายน้ำชา แก้อาการต่างๆ เช่นพิษสุรา หรือพิษจากการรับประทานอาหารแสลง ส่วนชาวถิ่นและชาวลัวะในเขตตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ใช้รากต้มดื่มแก้เมา (ทัศนเวศ ยะโส. 2543) แต่ชาวบ้านในบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย ใช้ใบสดต้มแก้พิษเมาเช่นกันเดียวกับชาวบ้านดงผาปูน (สิริวรรณ สุขศรี. 2546) ชุมชนไทยทรงดำจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดนครปฐม นำราก ใบ และลำต้นรางจืดผสมน้ำข้าวข้าว หรือสุรา กรองน้ำดื่มถอนพิษยาเบื่อในคนและสัตว์ รากและกิ่งอมแก้อาการเมา แก้ไข้ ถอนพิษยาเบื่อ (สุมาลี ทองดอนเอ. 2546)

อุ้น (*Sambucus simsonii* Rehd) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำใบอ่อนมาอังไฟ ประคบบริเวณที่ปวดเมื่อย ชาวมุ ขาวลัวะและชาวถิ่นในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน ใช้กิ่งและใบ นำมาอังไฟพอกแก้ปวด ลดไข้ เช่นกัน (ทิพย์สุดา ตั้งตระกูล. 2541) แต่ชาวเขาเผ่าต่างๆ ในเขตศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแก่งน้อยและหนองเขียว จังหวัดเชียงใหม่ ใช้กิ่งและใบ ต้มน้ำอาบ สำหรับสตรีหลังคลอด นอกจากนั้นเมื่อชุมชนมีกิจกรรมทางด้านศาสนา หรือ พิธีกรรมต่างๆ ก็จะใช้ดอกอุ้นเป็นส่วนหนึ่งในการทำพิธีทางศาสนาของชุมชน (เยาวนิตย์ พลพิมพ์. 2539)

มะขวง(*Zanthoxylum rhetsa*) หมอยาในชุมชนบ้านดงผาปูนใช้ผลดิบ 15 – 20 ผล นำไปเป็นส่วนผสมของยาสมุนไพร เช่น ขิง ฝานบางๆ 5 – 10 ชิ้น ต้มในน้ำดื่มใช้แก้หวัด คัดจมูก เพราะมะขวงมีกลิ่นฉุน โรงพยาบาลบ่อเกลือใช้มะขวง สกัดเอาน้ำมันหอมระเหย และนำไปเป็นส่วนผสมของขี้ผึ้ง ยาหม่องน้ำ หรือทำเป็นยาต้มเพื่อจำหน่ายที่โรงพยาบาลบ่อเกลือ

3. การใช้ประโยชน์จากพืชทางด้านก่อสร้างและเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้

เบ็ดเตล็ด มีจำนวน 4 วงศ์ 5 สกุล 5 ชนิด ดังนี้

1. ไผ่บง (*Bambusa nutans* Wall.)
2. กัง (*Thysanolaena maxima* Kuntze.)
3. กกสามเหลี่ยม (*Cyperus difformis* L.)
4. ดอกสาต (*Phrynium imbricatum* Roxb.)
5. หวายขม (*Calamus siamensis* Becc.)

พืชเหล่านี้มีการขึ้นอยู่ทั่วไปในถิ่นอื่นด้วยจึงมักมีการใช้เพื่อจุดประสงค์ที่คล้ายกันหรือแตกต่างกันไปบ้าง เช่น

ไผ่บง (*Bambusa nutans* Wall.) เป็นพืชที่ค่อนข้างสำคัญกับการดำรงชีวิตเพราะชาวบ้านดงผาปูนจะนำลำต้นมาสานเป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำ เช่น ไซ หรือตุ้ม ใช้สำหรับจับปลา หรือปลาไหลตามลำห้วย ใช้ประดิษฐ์อุปกรณ์อื่นๆ เช่น สุ่มขังไก่เป็นต้น รวมถึงชาวถิ่นและชาวลัวะใน

เขตตำบลภูฟ้า อำเภอปอเกือ จังหวัดน่าน ก็ใช้ประโยชน์จากไผ่บงโดยนำลำต้นมาสานเป็นฝายบ้าน (ทัศนเวศ ยะโส. 2543) ชาวบ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นำลำต้นของไผ่บงมาจักสานเป็นตอมก๊ตเมี่ยงและทำรั้วบ้าน (พรณี เเด่นรุ่งเรือง และ ยรรยง กางการ. 2542)

ก้ง (*Thysanolaena maxima* Kuntze.) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำช่อดอกมาตากให้แห้งแล้วนำไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อเพื่อนำไปจำหน่ายให้ผู้ผลิตไม้กวาด ต่างอำเภอ เช่น อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข ซึ่งชาวไทลื้อ ชาวม้ง ชาวเย้า ชาวขมุ ชาวละและชาวถิ่นในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน ก็ใช้ประโยชน์ ในการนำช่อดอกก้งมาสานเป็นไม้กวาดดอกหญ้าเหมือนกัน (จันทรรักษ์ โทวารานนท์. 2541, ทิพย์สุดา ตั้งตระกูล . 2541) ชาวบ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นำช่อดอกมาตากให้แห้งเพื่อให้เกสร ของดอกก้ง หลุดแล้วนำมาเข้ารูปไม้กวาด (พรณี เเด่นรุ่งเรือง และ ยรรยง กางการ. 2542)

กกสามเหลี่ยม (*Cyperus difformis* L.) ชุมชนบ้านดงผาปูนนำส่วนของลำต้นมาตากให้แห้งสนิทจากนั้นนำมาสานเสื่อเพื่อใช้รองนั่งในบริเวณบ้าน หรือใช้ประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น ที่รองแก้วน้ำ ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณป่าบุงชีหลง จังหวัดมหาสารคาม ใช้ลำต้นเหนือดินทอเสื่อ เรียกเสื่อผือ (ภัทรพร ภวภูตานนท์. 2545)

ตองสาต (*Phrynium imbricatum* Roxb.) ชุมชนบ้านดงผาปูนใช้ใบเป็นอุปกรณ์ห่ออาหาร เช่น ข้าวเหนียว เนื้อแห้ง ซึ่ง ชาวกะเหรี่ยงในเชียงใหม่ ก็ใช้ประโยชน์ในลักษณะเดียวกัน (ปิยวรรณ วินิจชัยนันท์. 2538)

หวายขม (*Calamus siamensis* Becc.) ชุมชนบ้านดงผาปูน นำส่วนของลำต้นที่แก่จัดทำเครื่องจักสาน เช่น เสื่อ ชาวบ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จะนำลำ ต้นหวายมาล้างทำความสะอาด ผึ่งให้แห้งแล้วนำมาจักสานทำแจ็กตะกร้า และทำปลอกใส่มีด (พรณี เเด่นรุ่งเรือง และ ยรรยง กางการ. 2542)

ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านดงผาปูน ตำบลปอเกือได้ อำเภอปอเกือ จังหวัดน่าน มีวิธีการอนุรักษ์ป่าชุมชน ดังนี้

1. การตั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ โดยการระดมความคิดจากประชากรในหมู่บ้านเพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม และมีจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน แล้วติดป้ายประกาศข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์นั้น ไว้ ณ ศาลาเอนกประสงค์บริเวณป่าชุมชนบ้านดงผาปูน เพื่อให้คนในชุมชนถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
2. จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนซึ่งประกอบด้วยบุคคลทั่วไปและพระสงฆ์ เพื่อให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ได้ทำหน้าที่จัดการทรัพยากรทางธรรมชาติในบริเวณป่าชุมชนบ้านดงผาปูนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่นการออกกฎระเบียบในการเข้าไปใช้ประโยชน์ต่างๆในบริเวณป่าชุมชน
3. มีการร่วมมือกันของคนในชุมชนในการดูแลรักษาป่าชุมชน เช่นมีการ

เพาะปลูกกล้าของต้นพืชสำคัญในป่า ชุมชน เช่น ตำวและหวาย รวมถึงพืชสมุนไพรต่าง ๆ ที่ชุมชนมีการนำไปใช้ประโยชน์ เมื่อนำต้นกล้าพืชไปปลูก ชุมชนจะช่วยกันดูแลรักษาเช่น การ รดน้ำต้นกล้า คนในชุมชนจะช่วยกันตัดไม้ไผ่ ยาวประมาณ 1 เมตร แล้วเจาะรูที่แกนกลางลำต้น จากนั้นนำไปปักใกล้ๆ ต้นกล้าเพื่อให้น้ำในกระบอกซึมลงสู่ดินเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับต้นกล้าในบริเวณที่ปลูก

4. การสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของของป่าชุมชน โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การทำพิธีกรรมเลี้ยงผีป่าชุมชน ทุกคนในชุมชนจะเข้าร่วมพิธีนี้ ซึ่งความเชื่อที่ว่าหากใครฝ่าฝืนกฎเกณฑ์การอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่ว่ากรณีใดก็ตามจะถูกผีป่าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตในป่าชุมชนลงโทษ หรือการนำของผู้นำชุมชน ร่วมกับการบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้ ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแนะนำพรรณพืชต่าง ๆ ในป่าชุมชน เป็นต้น เมื่อทุกคนในชุมชนเห็นความสำคัญของป่าชุมชน แนวโน้มของความอยู่รอดและความมั่นคงของป่าชุมชนก็จะอยู่สืบไป

ผลกระทบจากกระบวนการเก็บ และการใช้พืชจากป่าชุมชนบ้านดงผาปูน

ป่าชุมชนบ้านดงผาปูน อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ได้รับผลกระทบจากกระบวนการเก็บและการใช้พืชมานานของชุมชนบ้านดงผาปูน ดังนี้

1. ป่าชุมชนได้รับผลกระทบจากการ ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนได้ตั้งเอาไว้ เช่น มีผู้เข้าไปเก็บพืชจากป่าชุมชนในปริมาณที่มากจนเกินความจำเป็น ส่งผลให้ปริมาณพืชลดลงอย่างรวดเร็ว เช่น ตำว หวาย จากผลกระทบดังกล่าว คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนจึงได้ตั้งกฎเกณฑ์การอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้น คือ ถ้ามีการลักลอบตัดต้นหวายในบริเวณป่าชุมชนโดยไม่ได้รับอนุญาตจะถูกปรับเป็นเงิน 250 บาทเป็นต้น

2. ในอดีตการเก็บผลผลิตจากพืชบางชนิดชาวบ้านมักจะเก็บผิดวิธี เช่น การเก็บผลของตำว (*Arenga pinnata* Merr.) โดยตัดส่วนที่เป็นลำ ต้นตำวในขณะที่ต้นตำวนั้นยังสามารถให้ผลผลิตได้อีกในปีต่อไป อีกทั้งการตัดแต่ละครั้งไม่มีการปลูกใหม่ทดแทนต้นเดิมทำให้ปริมาณของต้นตำวลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา ชุมชนเห็นปัญหาดังกล่าวจึงมีการเพาะต้นกล้าของตำวปลูกทดแทนต้นที่ถูกตัด และปลูกเสริมในบริเวณป่าชุมชน จนปัจจุบันต้นตำวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คนในชุมชนจึงเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าพืชในบริเวณป่าชุมชนบ้านดงผาปูน ที่นำมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่อดีตมาชนิดที่มีการลดจำนวนลง เช่น ตำว หวาย เพราะถูกชาวบ้านตัดโค่นลำต้นเพื่อนำไปจำหน่ายโดยไม่ได้ปลูกเสริม แต่ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาชุมชนเห็นปัญหา จึงได้ตระหนักและร่วมมือกันในชุมชนแต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ป่า ชุมชนขึ้นโดยคณะกรรมการได้ตั้งกฎเกณฑ์อนุรักษ์ป่าชุมชนรวมถึงบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนและทำลายพรรณพืชจากป่าชุมชน รวมถึงการเพาะพันธุ์ต้นกล้าเพื่อปลูกเสริมและปลูกทดแทนต้นที่ถูกตัด ทำให้ปัจจุบันมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย สามารถนำไปจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

สำหรับพืชชนิดอื่นที่ได้ศึกษาในครั้งนี้ส่วนใหญ่ชุมชนจะใช้เท่าที่จำเป็น เช่น ผักฮาก (*Erythralium scandens* Blume.) ส้มป่อย (*Acacia concinna* (Willd.) DC.) ชุมชนไม่ได้นำไปจำหน่ายจึงมีปริมาณไม่แตกต่างจากอดีต แต่ในอนาคตน่าจะมีเพิ่มมากขึ้นเพราะชุมชนมีการขยายพันธุ์ และปลูกเสริมขึ้นในป่าชุมชน และจากการสัมภาษณ์ไม่พบว่ามีพืชชนิดใดที่เคยมีในอดีต แต่ปัจจุบันได้ลดจำนวนลงหรือสูญหายไป

3. ข้อเสนอแนะ

- 3.1. ควรมีการศึกษาพืชในด้านอื่นๆ เช่น ศึกษาความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชที่มีอยู่ในป่าชุมชน
- 3.2. ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับพืชที่นำมาใช้เป็นสมุนไพร
- 3.3. ควรมีการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชที่มีศักยภาพค่อนข้างสูง เช่น การแปรรูปตัว การสานไม้กวาด การผลิตอุปกรณ์เครื่องใช้จากหวาย เป็นต้น

บรรณานุกรม

- เกศริน มณีหนู; ชุศรี ไตรสนธิ; และพวงเพ็ญ ศิริรักษ์. (2545). พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชนเผ่าชาวกูในจังหวัดตรัง พัทลุง และยะลา. ใน รายงานการวิจัยในโครงการ BRT. หน้า 75-81.
- จันทรรักษ์ โดวรานนท์. (2541). พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยลื้อ ชาวม้งและชาวเย้าในบางพื้นที่ของจังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ชีววิทยา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- จิณนา เผือกนาง. (2548). พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของราษฎรท้องถิ่นที่บ้านช่องแคบสามัคคี ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การบริหารทรัพยากรป่าไม้). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศรี ไตรสนธิ. (2539). แนวทางการวิจัยด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน. ใน เอกสารทางวิชาการในการสัมมนาระดับประเทศว่าด้วยพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2539. หน้า 337
- ชลธิชา ทิชาชาติ. (2547). พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (พฤกษศาสตร์ธุรกิจ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- เต็ม สมิตินันท์; และ วีรชัย ณ นคร. (2534). พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน. ใน เอกสารทางวิชาการในการสัมมนาระดับประเทศว่าด้วยพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทย พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2539. หน้า 35
- เตือนใจ นุชดำรง; และ ธีรยุทธ สมตน. (2548). พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน : พืชอาหารป่าชาวลีซอ ตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. กลุ่มงานนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมป่าไม้. สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- ถาวร บุญราศรี. (2550). พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณป่าชุมชนบ้านชัยพล ตำบลอุ้มผาง อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ทวีศักดิ์ ธิติเมธาโรจน์. (2541). การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของพืชสมุนไพรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น. คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทัศนวิศ ยะโส. (2543). พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกูและชาวลัวะในเขตตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ชีววิทยา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

- ทิพย์สุตา ตั้งตระกูล. (2541). *พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวมุข ชาวลัวะและชาวกูยในบางพื้นที่ของ จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ชีววิทยา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- นุชนารถ นิลกำแหง และ ประเชิญ สร้อยทองคำ. (2542). *กรณีศึกษาศักยภาพของป่าเขตร้อน ป่าดงภู อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ*. โครงการส่งเสริมของป่าเขตร้อนในประเทศไทย. สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้.
- ปริทรรศน์ ไตรสนธิ และ ชุศรี ไตรสนธิ. (2542). *การสำรวจผักพื้นเมืองในภาคเหนือตอนบนของ ประเทศไทย*. ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปริทรรศน์ ไตรสนธิ และ ชุศรี ไตรสนธิ. (2543). *การศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขา บนดอยแม่สะลองจังหวัดเชียงราย*. ใน รายงานการวิจัยในโครงการ BRT. หน้า 372-378.
- ปิยวรรณ วินิจชัยนันท์. (2538). *พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงในเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ชีววิทยา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา องค์กรประเสริฐ. (2541). *พฤษศาสตร์พื้นบ้านในป่าชุมชนดงใหญ่ ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอ หัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (วนศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณี เเด่นรุ่งเรือง และ ยรรยง กางการ. (2542). *กรณีศึกษาศักยภาพของป่าเขตร้อน ป่าบ้านแม่แมะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*. โครงการส่งเสริมของป่าเขตร้อนในประเทศไทย. สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้.
- ไพศาล ทองสอน. (2544). *พฤษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่ากุ่มในตำบลดงพญา อำเภอป่าเกว๋น จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ชีววิทยา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ภัทรพร ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. (2545). *การศึกษาความหลากหลายของพืชและพฤษศาสตร์ พื้นบ้านในป่าบุ่งชีหลง จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (พฤษศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ภูรินทร์ ภูักดี. (2548). *การศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้านของพรรณพืชในบริเวณป่าโคกตาบอด อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ. วท.ม. (ชีววิทยาศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ยรรยง กางการ และ พรรณี เเด่นรุ่งเรือง. (2542). *กรณีศึกษาศักยภาพของป่าเขตร้อน ป่าบ้านสะมะแก อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี*. โครงการส่งเสริมของป่าเขตร้อนในประเทศไทย. สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้.

- เยาวนิตย์ พลพิมพ์. (2539). *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในเขตศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแก่งน้อยและหนองเขียว จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ชีววิทยา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- รัชดา พงษ์สัตยาพิพัฒน์. (2535). *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวม้งชาว ในหมู่บ้านช่างเคี่ยน จังหวัดเชียงใหม่*. การค้นคว้าปัญหาพิเศษ วท.บ. (ชีววิทยา). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- เรณู ศรสำราญ. (2545). *พฤษานาวัฏ*. กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสภา.
- วรรณธิภา จันทรกุลม. (2549). *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านกับความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนเผ่ามูเซอ บ้านใหม่พัฒนา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (วนศาสตร์ชุมชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ศิริวรรณ อุทธา. (2547). *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านในป่าดอนปู่ตา และป่าทำเลบ้านหนองจิก จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (พฤกษศาสตร์ธุรกิจ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ศุภกิจ พิศจารย์. (2551, 2 กันยายน). สัมภาษณ์โดย ศิริ ไชยข้อฟ้า ที่บ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
- ศิริวรรณ สุขศรี. (2546). *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านในบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (พฤกษศาสตร์ธุรกิจ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สถานีฝนอุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน. (2550). *รายงานปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิ*.
- สถานีอุตุนิยมวิทยาท่าวังผา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. (2550). *รายงานปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิและปริมาณความชื้น*.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 21. (2539). *พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน*. หน้า 223. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สมพร ภูติยานันต์. (2546). *การตรวจเอกลักษณ์พืชสมุนไพร : พฤษอนุกรมวิธาน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: ศูนย์สตูดิโอกราฟฟิก.
- สุมาลี ทองดอนแอ. (2546). *พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนไทยทรงดำในจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เกษตรศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้. (2551). *ข้อมูลพื้นฐานตำบลบ่อเกลือใต้*. ใน *เอกสารรายงานข้อมูลพื้นฐานตำบลบ่อเกลือใต้*. หน้า 4-12.

อรุณ แก้วจรัส. (2543). พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์
อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (วนศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

อุไร จิรมงคลการ. (2544). ศึกษาความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพรรณพืชบริเวณป่าเต่า
ดำจังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เกษตรศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

<http://board.agalico.com/showthread.php?p=144068>

<http://lanpanya.com/sutthinun/files/2009/03/p1170306.jpg>

http://library.cmu.ac.th/ntic/lannafood/images/lanna_food/01028s_.jpg

<http://maps.google.com/maps/ms?msa=0&msid=11187412027649392808.000462b0f66fd764709c0>

http://park.dnp.go.th/dnp/ptamap/9120map170109_132147.png

http://server.khonbaakpae.com/board/image_upload/83243DSC06164.jpg

<http://thaitambon.com/tambon/tsmepdesc.asp?Prod=032315840&ID=551204&SME=011126104744>

<http://topicstock.pantip.com/food/topicstock/2008/01/D6245127/D6245127-12.jpg>

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a2/Starr_030807-8009_Diplazium_esculentum.jpg

<http://wbc.msu.ac.th/wbc/human/0107%20102/Image/001.jpg>

<http://www.baanmaha.com/forums/showthread.php?t=14245>

<http://www.bloggang.com/data/somtumlara/picture/1211780143.jpg>

<http://www.dnp.go.th/MFCD1/saraburbsite/webpage/tree35.htm>

<http://www.dzygroup.com/otherwebsite/sakaeo/image/product/273l-4100008-b.jpg>

<http://www.geocities.com/ftinan/Mapnan.html>

http://www.igetweb.com/www/suan-theva/private_folder/23925510261912888899774411111111.jpg

<http://www.junjaowka.com/webboard/showthread.php?t=53504>

http://www.kepu.net.cn/english/banna/tropic/images/tro413_01b_pic.jpg

<http://www.kruaklaibaan.com/forum/index.php?showtopic=1659>

<http://www.pantown.com/data/13034/board1/76-20050903133521.jpg>

http://www.panyathai.or.th/wiki/images/Yanang_3.jpg และ http://www.panyathai.or.th/wiki/images/Yanang_3.jpg

http://www.tarad.com/otop-nongpakrang/img-lib/spd_20071114141835_b.jpg

<http://www.tourphetchabun.com/files/r5-8.jpg>

<http://www.weekendhobby.com/offroad/toyota/picture%5C65254911102.jpg>

ภาคผนวก

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

เรื่อง การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชุมชนบ้านดงผาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อเกลือใต้
อำเภอบ่อเกลือ จ.น่าน

วันที่ทำการสัมภาษณ์ วัน.....ที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย/นาง/นางสาว).....นามสกุล.....

สถานที่ทำการสัมภาษณ์ บ้านเลขที่.....หมู่ที่ 8 บ้านดงผาปูนตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จ.น่าน

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ ปี
3. ระดับการศึกษา () ป.4 () ป.6 () ม.3 () ม.6
() ปริญญาตรี () อื่น ๆ (ระบุ).....
4. อาชีพ () เกษตรกร () รับจ้าง () ค้าขาย () รับราชการ
() อื่น ๆ (ระบุ).....
5. รายได้เฉลี่ย/เดือน.....บาท

ชื่อพืช.....

ประเภทพืช () ไม้ยืนต้น () ไม้พุ่ม () ไม้ล้มลุก
() ไม้เลื้อย () หญ้า () อื่น ๆ ระบุ.....

การใช้ประโยชน์พรรณพืช () ใช้ในครัวเรือน () จำหน่าย
() ใช้ในครัวเรือนและจำหน่าย () อาหาร
() ยา () ก่อสร้าง
() เครื่องใช้ () อื่น ๆ ระบุ.....

ช่วงเวลาที่เก็บมาใช้ประโยชน์ เดือน..... () ตลอดทั้งปี
() เช้า () กลางวัน
() เย็น () อื่น ๆ ระบุ.....

ความถี่ในการใช้ประโยชน์ () ทุกวัน () ทุกสัปดาห์
() บางโอกาส

ส่วนของพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ () ราก () ลำต้น
() ใบ () ดอก
() ผลดิบสุก () ทั้งต้น
() อื่น ๆ (ระบุ).....

แหล่งที่เก็บ.....

วิธีการเก็บ.....

วิธีการใช้ประโยชน์ และเก็บรักษา

ทางยา

สรรพคุณ.....

วิธีการปรุง.....

อาหาร วิธีการ.....

อุปกรณ์เครื่องใช้ วิธีการ.....

ประโยชน์อื่นๆ

วิธีการเก็บรักษา.....

ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจาก.....
 บริเวณที่เข้าไปเก็บพืชมีระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ.....กิโลเมตร
 ชนิดของพืชที่ใช้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แตกต่างกันหรือไม่ มีอะไรหายไปบ้าง.....

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางในการอนุรักษ์

.....

.....

.....

.....

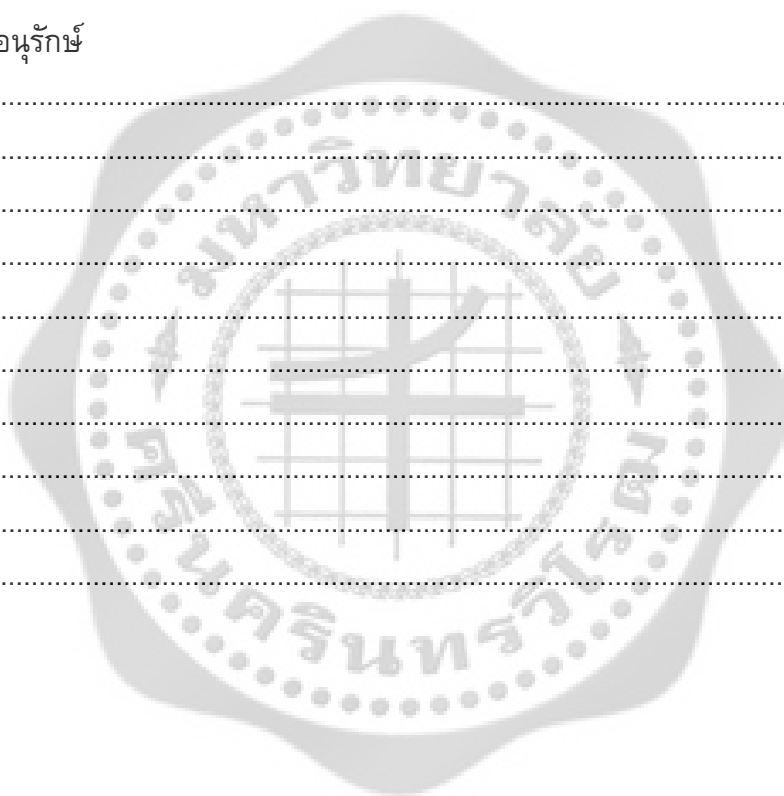
.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นายศิริ ไชยช่อฟ้า
วัน เดือน ปีเกิด	27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2519
สถานที่เกิด	40 หมู่ 2 บ้านป่าไคร้ ตำบลลิ่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 55140
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	69 หมู่ 1 บ้านม่วง ตำบลศรีภูมิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 55140
สถานที่ที่สามารถติดต่อได้	69 หมู่ 1 บ้านม่วง ตำบลศรีภูมิ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม 55140
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	รับราชการครู
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านผักเอียง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2
ประวัติการศึกษา	ป.ศ. 2530 ประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านท่าช้าง ตำบลลิ่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ป.ศ. 2536 มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนกำแพงแสนพิทยาคม ตำบลกำแพงแสน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2540 ปริญญาตรี ครุศาสตร์บัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกวิทยาศาสตร์ทั่วไป จากสถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ พ.ศ. 2552 ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์ศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ